

I/1 Relacja

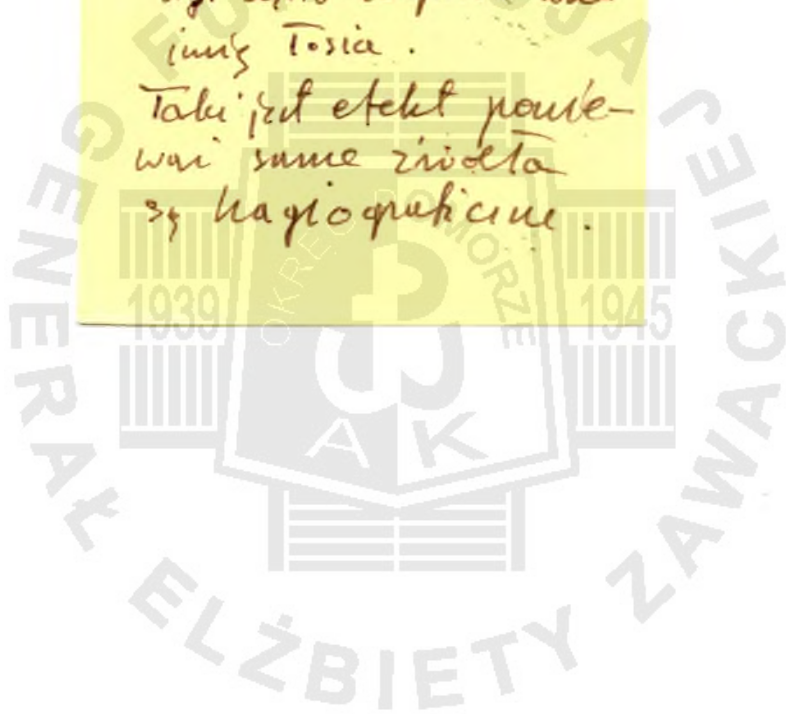
- Biogram opracowany przez E. Zawacką i D. Kromp, Toruń 2003, mps, rkps, oryg., k. 4, s. 1-4
- Biogram oprac. przez M. Sulejā i W. Miśtala, 2007 mps, rkps, oryg., k. 1, s. 5
- Biogram oprac. przez M. Sulejā i W. Miśtala, 2007, mps, rkps, oryg., k. 2, s. 6-7

Atmen
Hanna Fried-
mana

Tęsknotę tę bruni
był najdroższemu
Narazie usunęto
był często wymieniana
inną Tosia.

Taki jest efekt powie-
dzenia same zioła
z najdroższemu.

Biogram przez E2 i D.K. do T. St. VII.
2 uogólni redycenta B. Chmurońskiego

rec. B. Chm.
I/1-1

ALTMAN Tosia Tove (1918 - 1943)

Tosia Āltman, obywatelka polska narodowości żydowskiej, urodziła się 24 sierpnia 1918 r. w zamożnej rodzinie żydowskiej w Lipnie k. Włocławka. Była uczennicą hebrajskiego gimnazjum i tu od 11 roku życia została zapaloną szomerką, uczestniczką Haszomer Hacair, socjalistycznej organizacji młodzieżowej bazującej na zasadach harcerskich. Wkrótce stała się na swoim terenie jedną z czołowych przywódczyń tego ruchu. W 1934 r., kiedy już na letnich obozach szomrowych pełniła funkcję wychowawczynie młodszych dziewcząt, wybrano ją delegatką na IV kongres ruchu. W 1938 r. odbyła przysposobienie (hochszara) i weszła do Elgavish, stanowiącej zespół instruktorski w Częstochowie. Odtąd współpracowała z zarządem głównym Haszomer Hacair w Warszawie. Była także redaktorką gazетки „Hanawadim”. Po pewnym czasie została członkiem centralnego kierownictwa organizacji w Warszawie, odpowiedzialną za kształcenie młodszych członków (tzw. Dzieci Pustyni).

Dnia 30 sierpnia 1939 r., dwa dni przed wybuchem wojny, ~~Tosia~~ została mianowana członkiem kierownictwa „Bet”; był to specjalnie dobrany zespół młodych kobiet, mający w razie zaistnienia sytuacji krytycznej zastąpić kierownictwo właściwe. Po paru dniach ~~Tosia~~ razem z kilku towarzyszami wyjechała z Warszawy do Wilna. Na terenie okupacji sowieckiej, gdzie skupiło się głównie kierownictwo ruchu, ~~Tosia~~ była czynna w organizowaniu pomocy członkom ruchu, którym udało się uciec z terenów włączonych do Rzeszy. Kiedy ^{do 47 km} zaczęły dochodzić wieści o tym, ^{jak masiwarłis terror} ~~co~~ działo się na terenach Generalnego Gubernatorstwa, gdzie ^{Tosia wraz z kilku m. in.} członkowie organizacji ^{jak i jej struktury} [pozostały bezradne] opuszczone przez lokalne kierownictwa ruchu ^{Tosia} ~~Tosia~~ została wysłana do Warszawy wraz z zespołem kilku innych młodych ^{przywódców}. Otrzymali misję budowy konspiracyjnych struktur ruchu. Tosia dotarła do Warszawy w końcu 1939 r. po krótkim pobycie w granicznym areszcie niemieckim. Została kurierką organizacji. Wyjeżdżała do wielu miejscowości wyznaczając wszędzie przywódców lokalnych i zaopatrując ich w materiały instrukcyjne. Wyjeżdżała do grup członków Haszomer Hacair i gett w Małopolsce i Będzinie, a po wybuchu wojny niemiecko-rosyjskiej 22 VI 1941 r., do gett w Grodnie, Białymstoku i Baranowiczach. Głosiła wszędzie apel o konieczności oporu i walki, przekazując go także w swoich listach i w prasie podziemnej.

W getcie warszawskim była członkinią Bloku Antyfaszystowskiego. Kiedy w lipcu 1942 r. została utworzona Żydowska Organizacja Bojowa (ŻOB) ^{Tosię} wybrano na członka grupy przebywającej na „aryjskim” terenie Warszawy, aby tam nawiązywać kontakty z

w celu nawiązania kontaktów

polskim podziemiem dla uzyskania broni, instruktorów i dostarczania pomocy. Wg Ch. Folman-Raban, której przez czas jakiś była współmieszkanką, „promieniowała z niej energia, zdolność podejmowania decyzji, autorytet”. 21 sierpnia 1942 r. w czasie tzw. „Wielkiej Akcji” (masowej deportacji Żydów z Warszawy), Tosia przeszmygłowała pierwszą broń na teren getta. W czasie „II Akcji”, 18 stycznia 1943 r., została pochwycona i przyprowadzona na Umschlagplatz, skąd wysyłano transporty do Treblinki, ale udało się jej uciec. Powracała do getta za każdym razem, kiedy dowiadywała się o grożącej nowej łapance deportacyjnej. Uczestniczyła m.in. w udanym napadzie na Kasę Judenratu (Rady Żydowskiej).

W czasie powstania w getcie, wybuchłego 19 kwietnia 1943 r. Tosia była nadal łączniczką między walczącym gettem a członkami ŻOB po stronie aryjskiej. Była odpowiedzialna za podtrzymywanie kontaktów z nimi, za przekazywanie im raportów telefonicznych. Wraz z garstką bojowników przedarła się 8 maja do wielkiego podziemnego bunkra na ul. Miła 18, mieszczącego dowództwo ŻOB. Była jedną z nielicznych, którzy przeżyli atak na ten bunkier, jego zagazowanie i opuszczenie. Jej towarzysze przywlekli ją, ranną w głowę i nogi, do bunkra przy ul. Franciszkańskiej 22. Po 56 godzinach błądzenia po kanałach (inne źródło mówi o 30 godzinach) wyszła z getta 10 maja z grupą kilkudziesięciu powstańców. Bojowcy schronili się w lesie koło Łomianek, gdzie czekali na włączenie do partyzantki. Ale Tosia była niezdolna do życia w partyzantce, wróciła po kilku dniach do Warszawy. Ukrywała się z kilku innymi powstańcami na strychu fabryki celulojdu na Pradze przy ul. ~~10~~ Listopada ~~11~~. Dnia 24 maja wybuchł tam pożar. Ciężko poparzona Tosia zdołała wybiec na ulicę; polscy policjanci oddali ją Niemcom, którzy przywieźli ją do szpitala, zakazując udzielenia jej pomocy. Tosia zmarła w okrutnych cierpieniach dnia 24 maja 1943 r.

Postanowieniem Prezydenta PRL nr 154/48 z dnia 19 kwietnia 1948 r. Tove Altman została odznaczona pośmiertnie Krzyżem Srebrnym Orderu VIRTUTI MILITARI na wniosek ZG Zw. Żyd. Uczestników Walki Zbrojnej z Faszyzmem z 1 IV 1948 r. z uzasadnieniem: *Za zasługi w walce konspiracyjnej w czasie okupacji: „Członek ŻOB-u, działaczka konspiracyjna, łącznik polityczny i instruktor między ghe ttami. Udział w powstaniu ghetta. Po Powstaniu ginie po stronie aryjskiej w pożarze.”*

BKiOKPRP, Pośmiertny wniosek odznaczeniowy Altman Tosi; APAK, T: 3346/WSK; Archives du Centre de Documentation Juive Contemporaine; document: CDLVIII-97; DW UdsKiOR, Wykaz Kapituły VM III RP; *Yivo Institute For Jewish Research* (tekst hebrajski)

Przełomiony przez H. Friedmann w 2003 r. i opublikowany w Biogramach biograficznych pomiarów zioła i jego talerz dźwięku

Bartoszewski W., *Ten jest z ojczyzny mojej*, Kraków 1969, s. 369; Cukierman I., *Nadmiar...*, passim; Engelking, Leociak, *Getto warszawskie...*, passim; Folman-Raban Ch., *Nie rozstałam się z nimi*, W-wa 2000, s. 53, 18⁺; Grubińska, *Ciągle po kole*, W-wa 2000, passim; także, *Odczytanie listy...*, s. 29, 30; Gutman I., *Żydzi warszawscy 1939-1943*, W-wa 1993, passim; [http://english.gfh.org.il/tova-\(tosia\)-altman.htm](http://english.gfh.org.il/tova-(tosia)-altman.htm); <http://isd.usc.edu/~retter/holocwom.html>; <http://www./Zaglembia/zag541.html>; jewishgen.org/yizkor; Kurzman D., *The Bravest Battle*, 1976; L.M. *Bunkier przy ulicy Milej*, *Stolica* 1969/17, s. 6-7; Mark, *Walka i zagłada...*, s. 205, 388, 390, 395; *Męczeństwo walka i zagłada Żydów w Polsce 1939-1945*, W-wa 1960, fot. nr 366; *Sl. Uczestniczek...*, s. 19.

~~V. Mark B.
(Bernard)~~

~~Yivo Institute~~

Altman Tosia Tove.

- zbyt częste powtarzanie imienia „Tosia”, używanie tak zdrobniałego imienia nie bardzo pasuje do słownika,
- biogram pisać raczej w trzeciej osobie, lub gdy naprawdę zachodzi potrzeba stosować pierwszą literę nazwiska, względnie samo nazwisko. Uwaga ta odnosi się także do innych biogramów.
- s. 1 – jak brzmiała nazwa organizacji, której była kurierką?
- s.2 – dodać: obozu natychmiastowej zagłady Treblinka lub w Treblince,
- s.2 – w 1948 r. nie było „PRL” - u , tej nazwy używano od lipca 1952 r. wraz z wejściem a życie nowej konstytucji. Prezydentem w kraju był B. Bierut a na obczyźnie – A. Zaleski (zob. też biogram M. Fuchrer vel Fuchter).
- uwagi stylistyczne zaznaczono na marginesie.

T/1-4 uwagi BCh F 03

verhe

napr. dr Suleja u. Parlamentarium Prezydenta PRL m. 15/4/48

Wstawić jej FOTO !!!

Tosia Altman -ms 185

Urodziła się 24 sierpnia 1918 r. we Włocławku w zamożnej rodzinie. Uczyła się gimnazjum hebrajskim. Od 11 roku życia należała do Haszomer Hacair. W latach 30-tych pełniła w tej organizacji funkcję instruktorki młodszych dziewcząt na letnich koloniach szomrowych. Od 1938 r. współpracowała z zarządem głównym Haszomer Hacair w Warszawie. Była redaktorką gazetki „Hanawadim”. We wrześniu 1939 r. znalazła się wraz z grupą szomrów w Wilnie. Pod koniec 1939 r. lub wiosną 1940 r. wróciła wraz Mordechajem Anielewiczem, Józefem Kapłanem (wszyscy z Haszomer Hacair) oraz z Icchakiem Cukiermanem, Frumką Płotnicką i Cywią Lubetkin (z Droru) do Warszawy celem podjęcia działalności konspiracyjnej. Była członkinią kierownictwa Haszomer Hacair, a w getcie członkinią Bloku Antyfaszystowskiego. Weszła w skład delegacji wybranej 28 lipca 1942 r. do nawiązania kontaktu z ruchem oporu poza murami getta w celu uzyskania broni. Pełniła funkcję łączniczki Haszomer Hacair. Wielokrotnie wyjeżdżała do grup Haszomer Hacair na terenie Galicji, w Będzinie, Białymstoku, Baranowiczach i Wilnie. Przewoziła tam także prasę konspiracyjną drukowaną w Warszawie. Należała do ŻOB. Uczestniczyła w powstaniu w getcie warszawskim. Ranna w głowę i nogę, w dniu 10 maja 1943 r. została wyprowadzona przez Marka Edelmana z bunkra przy ul. Miłej 18 wraz z grupą innych na Franciszkańską 22. Stamtąd w dniu 10 maja przedostała się w grupie około 40 powstańców kanałami na stronę aryjską. Zostali przewiezieni ciężarówką do lasu koło Łomianek skąd mieli pójść do partyzantki. Po kilku dniach jako niezdolna do pobytu w lesie wróciła do Warszawy. Została ukryta wraz z kilkonastoma innymi b. powstańcami na strychu fabryki błon fotograficznych na Pradze przy ul. 11 Listopada 10. Tam 24 maja 1943 r. ktoś z ukrywających się spowodował pożar, w którym zginęło kilka ukrywających się osób. Tosia Altman wraz z Szyfrą Sokółką, ciężko poparzone wybiegły na ulicę. Zostały zatrzymane przez granatowych policjantów i przekazane Niemcom. Zmarły tego samego dnia w szpitalu gdyż Niemcy kazali pozostawić je bez pomocy.

Postanowieniem prezydenta B. Bieruta Nr 154/48 z dnia 19 kwietnia 1948 r. odznaczona pośmiertnie Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari.

Źródła:

DW UdsKiOR, Wykaz Kapituły VM III RP. Suplement.

APAK, J... /usk (tam wydruki internetowe)

Engelking B., Leociak J., Getto warszawskie, s. 640, 656, 743, 771.

Grupińska A., Odczytanie Listy. Opowieści o powstańcach żydowskich, Warszawa (Wyd. Literackie) 2002, s. 29-30.

Słownik uczestniczek, s. 19.

rek wykaz literatury w sprawie „Żydów”

ALTMAN TOSIA

DW UdsKiOR, Wykaz Kapituły VM III RP. Suplement; - Sł. uczestniczek..., s. 19;

- Engelking, Leociak, Getto warszawskie..., s. 640, 656, 743, 771; Grupińska, Odczytanie Listy..., s. 29-30.

Johna Rabe Altman

Altman Tosia - ms

Urodziła się 24 sierpnia 1918 r. we Włocławku w zamożnej rodzinie. Uczyła się gimnazjum hebrajskim. Od 11 roku życia należała do Haszomer Hacair. W latach 30-tych pełniła w tej organizacji funkcję instruktorki młodszych dziewcząt na letnich koloniach szomrowych. Od 1938 r. współpracowała z zarządem głównym Haszomer Hacair w Warszawie. Była redaktorką gazetki „Hanawadim”. We wrześniu 1939 r. znalazła się wraz z grupą szomrów w Wilnie. Pod koniec 1939 r. lub wiosną 1940 r. wróciła wraz Mordechajem Anielewiczem, Józefem Kapłanem (wszyscy z Haszomer Hacair) oraz z Icchakiem Cukiermanem, Frumką Płotnicką i Cywią Lubetkin (z Droru) do Warszawy celem podjęcia działalności konspiracyjnej. Była członkinią kierownictwa Haszomer Hacair, a w getcie członkinią Bloku Antyfaszystowskiego. Weszła w skład delegacji wybranej 28 lipca 1942 r. do nawiązania kontaktu z ruchem oporu poza murami getta w celu uzyskania broni. Pełniła funkcję łączniczki Haszomer Hacair. Wielokrotnie wyjeżdżała do grup Haszomer Hacair na terenie Galicji, w Będzinie, Białymstoku, Baranowiczach i Wilnie. Przewoziła tam także prasę konspiracyjną drukowaną w Warszawie. Należała do ŻOB. Uczestniczyła w powstaniu w getcie warszawskim. Ranna w głowę i nogę, w dniu 10 maja 1943 r. została wyprowadzona przez Marka Edelmana z bunkra przy ul. Miłej 18 wraz z grupą innych na Franciszkańską 22. Stamtąd w dniu 10 maja przedostała się w grupie około 40 powstańców kanałami na stronę aryjską. Zostali przewiezieni ciężarówką do lasu koło Łomianek skąd mieli pójść do partyzantki. Po kilku dniach jako niezdolna do pobytu w lesie wróciła do Warszawy. Została ukryta wraz z kilkonastoma innymi b. powstańcami na strychu fabryki błon fotograficznych na Pradze przy ul. 11 Listopada 10. Tam 24 maja 1943 r. ktoś z ukrywających się spowodował pożar, w którym zginęło kilka ukrywających się osób. Tosia Altman wraz z Szyfrą Sokółką, ciężko poparzone wybiegły na ulicę. Zostały zatrzymane przez granatowych policjantów i przekazane Niemcom. Zmarły tego samego dnia w szpitalu gdyż Niemcy kazali pozostawić je bez pomocy.

I/1-2 2.

Postanowieniem prezydenta B. Bieruta Nr 154/48 z dnia 19 kwietnia 1948 r. odznaczona pośmiertnie Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari.

Źródła:

DW UdsKiOR, Wykaz Kapituły VM III RP. Suplement.

Engelking B., Leociak J., Getto warszawskie, s. 640, 656, 743, 771.

Grupińska A., Odczytanie Listy. Opowieści o powstańcach żydowskich, Warszawa (Wyd. Literackie) 2002, s. 29-30.

Słownik uczestniczek, s. 19.

+++++

I/2 Dokumenty

- Pośmiertny wniosek odznaczeniowy o Krzyżi Virtuti Militari I kl.
Warszawa 1948, mps, kopia, k-1, s.1-2

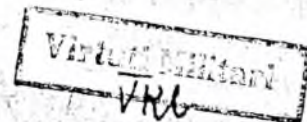

Z Kanc. Prow RP.
7 VII 03

113/03

Heleń Altman

3358

POSMIERTNY

W N I O S E K O D Z N A C Z E N I O W Y

1/2-1

Za zasługę w walce konspiracyjnej w czasie okupacji /określić dok-
ładnie charakter zasługi/ Członek.ZOBRu,działaczka.konspiracyjna..
łącznik polityczny, i instruktor między ghe ttami.
Udział w powstaniu ghetta. Po Powstaniu ginie po stronie aryjskiej
w polazze.

Teren działalności w okresie pracy, którą powoduje odznaczenia ...

.....Warszawa.....ghetto.....

0 odznaczenie **Krzyż Wirtuti Militari V.klasy**

1. Nazwisko i imięAltman.Tosia.....

2. Nazwisko z poprzednich małżeństw i rodowe

3. Imiona rodziców

4. Miejsce i dokładna data urodzenia

5. Adres

6. Zawód wyuczony

7. Obecnie zajmowane stanowisko

8. Miejsce pracy

9. Stanowisko w pracy społecznej

10. Narodowość żydowska 11: Przynależność państwowa .. polska

12. Przynależność partyjna "Haszomer, Hacaia"

13. Udział w walkach z Niemcami /gdzie i kiedy/

14. Jak długo służył w Armii Polskiej i innych armiach

15. Czy był ranny /gdzie i kiedy/

16. Posiadane odznaczenia; Rodzaj odznaczenia i klasa, data nadania
za jaką zasługę

I/2-2

17. Kto podaje do odznaczenia Zarząd Główny Zw. Żyd. Uczestn. Walki Zbrojnej z Faszyzmem

18. Uzasadnienie wniosku

Głównego

Opinia Zarządu Głównego
Zw. Żyd. Uczestn. Walki Zbrojnej z Faszyzmem

Opinia Zarządu Powiatowego

Warszawa, dn. 1. IV. 1948r.

Miejsce i data

Miejsce i data

Podpisy :

Podpisy :

Przewodniczący Zarządu Gł. /G. Smolar/

Sekretarz Generalny /Mjr. P. Stern/

Pieczeń

Pieczeń

Centralnego

Opinia Zarządu Głównego
Komitetu Żydów w Polsce

Warszawa, dn. 2. IV. 1948r.

Miejsce i data

Podpisy :

Przewodniczący CKKP. /Dr. A. Berman/

Sekretarz Generalny /J. Łazebnik/

Opinia Głównej Komisji Odznaczeniowej :

Miejsce i data

Podpisy :

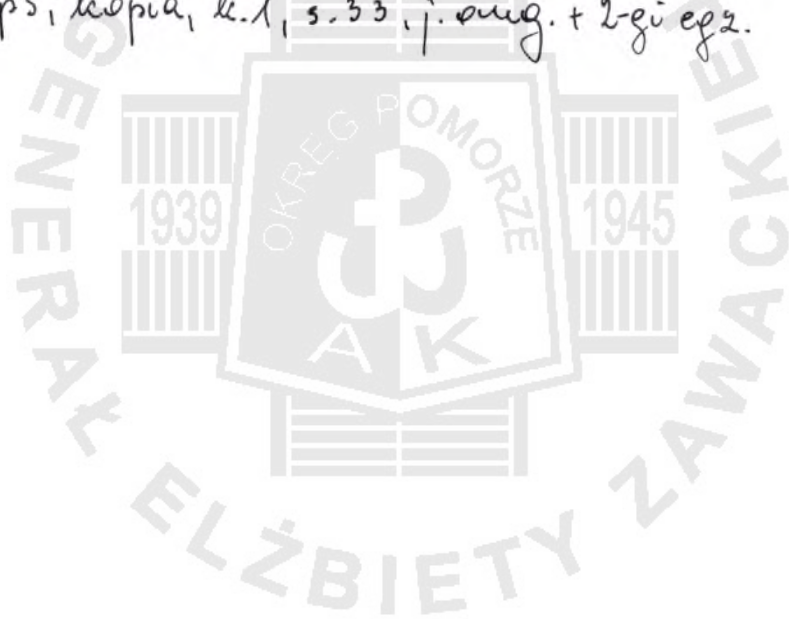
Za zgodność z oryginałem

Ekspert
Barbara Kruszyńska
9.07.2003.

II Materiały uzupełniające relację

- Tova (Tosia) Altman, [http://english.gflh.org.il/tova_\(tosia\)-altman.htm](http://english.gflh.org.il/tova_(tosia)-altman.htm), 2003, mps, kopia, j. ang., k. 2, s. 1-3 + 2-gi egz.
- Photo Collection 2002, mps, kopia, j. ang., k. 3, s. 4-6 + 2gi egz.
- [english.org.il/tova_\(tosia\)-altman.htm](http://english.org.il/tova_(tosia)-altman.htm) 2002, j. ang., mps, kopia, k. 3, s. 7-9
- Last letter from Bedzin, <http://www.jewishgen.org/yizkor/zaqlembia/zaq541.html>, mps, kopia, j. ang., k. 11, s. 10-20 + 2-gi egz.
- Hadlow 1965, mps, kopia, j. hebrajski, k. 11, s. 21-31 + 2gi egz.
- Zabytki kultury i pomniki pamięci w zbiorach fotografii ŻSH, 2003, mps, kopia, k. 1, s. 32
- <http://www.gflh.org.il/gflhview/PrintItem.asp?pos=0&itemfi> [benume](#), mps, kopia, k. 1, s. 33, j. ang. + 2-gi egz.

The Ghetto Fighters' House
 Holocaust and Jewish Resistance
 Heritage Museum, Israel
 phone: 972-(0)4-995080 fax: 972-(0)4-9958007

Site Map

Select Language

Home
Yad Leyeled
Exhibitions
Archive
Education
History

Up

Tova (Tosia) Altman

GFH Archive, Catalogue # 1029

Tosia - Tova Altman, member of Ha - Shomer ha - Tsa'ir and the Jewish underground in the Warsaw ghetto.

Tosia Altman was born in 1918, in Lipno near Wloclawek. She was among the leaders of the Ha - Shomer ha - Tsa'ir youth movement and a key activist in its underground movement during the German occupation, until her last day. She was one of the founders of the Jewish Fighting Organization and belonged to its leadership.

At the age of 11, she joined the local Ha - Shomer ha - Tsa'ir chapter and soon became a counselor in the movement. At age 16, she was chosen to represent her region at the movement's Fourth Congress. In 1938, she joined the "Elgavish" training commune in Czestochowa, and after some time joined the central leadership of Ha - Shomer ha - Tsa'ir in Warsaw, responsible for the education of the younger members, "Bnei ha - Midbar" (Hebrew: Children of the Desert).

On August 30, 1939, two days before the outbreak of WWII, she was appointed to the "Bet" (Secondary) Leadership, a core group of young women who would fill in for the veteran leadership in an emergency. Within a few days, she and several comrades left for the east, to the Soviet occupied area, to work in organizing and aid for movement members who had fled western Poland. On receiving the terrible news of occurrences in the German occupied regions, where movement members and groups had been abandoned without leadership the main movement leadership met in Vilnius (Vilna) and decided to send Tosia to Warsaw. Her mission there was to organize and train a core of young leaders who would rebuild the movement and its branches throughout the Generalgouvernement and western Poland, the areas which had been incorporated into the German Reich.

At the end of October or beginning of November 1942, Tosia returned to Warsaw, followed by Josef Kaplan, Mordechai Anielewicz and Shmuel Braslav, who joined her in rebuilding the movement. After a short time, she decided to serve as a courier. She traveled to many towns and villages, located Ha - Shomer ha - Tsa'ir members, set up local chapters and provided them with educational material from the movement. She also traveled to occupied Vilnius to confirm the rumors of mass killings of Jews in the east, and brought this back with her along with the call for resistance and rebellion.

After the establishment of the Jewish Fighting Organization, Tosia was chosen as a member of a team going to the "Aryan" side of Warsaw, to set up contacts with the Polish underground for getting weapons, training and aid. This team was comprised of Arie Wilner, Frumka Plotnicka and Leah Perlstein. On August 21, 1942 (during the Great Aktion -- mass deportations from the Warsaw ghetto), the first weapons were smuggled into the ghetto: five handguns and eight grenades.

On Jan. 18, 1943 (during the Second Aktion), she was caught and taken to the Umschlagplatz, but succeeded in getting away. She would return to the ghetto every time she heard of an impending roundup for deportation, up until the Warsaw ghetto uprising in April 1943. She was in charge of maintaining contact with ZOB members outside the ghetto, and would phone them with update reports on the battles there. Together with Mordechai Anielewicz and other fighters, she moved to the large bunker at Mila 18 which became the headquarters bunker and was among the few survivors after the battle when the bunker was attacked and abandoned on May 8, 1943. Her comrades found her there, with head and leg wounds. Tosia was among the fighters who left the ghetto on May 10, 1943 via the sewers to the Lomianki Forest, and found shelter on the "Aryan" side of Warsaw in the celluloid factory at 10 Listopadowa 11 Street. On May 24, 1943, an accidentally - set fire broke out in the factory; the celluloid ignited quickly and the factory went up in flames. Tosia was severely burned, then caught by the Gestapo and died in terrible suffering without receiving medical treatment.

In her letter of April 7, 1942 to her friend and counselor, Adam Rand of the Ha - Shomer ha - Tsa'ir leadership, Tosia wrote of her feelings about the fate of her people: "...the malady of Israel, and my own, has finally been revealed as incurable...Israel is dying before my eyes and I am powerless to help. Did you ever try to batter down a wall with your head?"

"And as in the past, warm hearts do beat again, in every place people live, cities, small towns, frozen tired hands keep the flame burning. These hands get less and less numerous, but more and more vigilant."

"Listen, my friends, you who are drying the swamps of German's hard labor camps, you who are torn by constant hunger within the sealed walls of the ghetto, you who are likely to be locked to- morrow --or the day after-- behind walls, listen, all of you:

We shall resist! We shall succeed by fighting back in rising up and starting anew all over again!"

From the illegal El Al newspaper, April, 1941

Bibliography::

- 1) Gutman, Yisrael, "The Jews of Warsaw, 1939 - 1943: Ghetto, Underground Revolt", Bloomington: Indiana University Press, 1982.
- 2) Zuckerman, Yitzhak "Antek", "A Surplus of Memory: Chronicle of the Warsaw Ghetto Uprising", Berkeley: University of California Press, 1993.
- 3) Lubetkin, Zivia, "In the Days of Destruction and Revolt", Israel: Beit Lohamei Haghettaot, 1981.

Home	Yad Labeled	Exhibitions	Archive	Education	History	
----------------------	-----------------------------	-----------------------------	-------------------------	---------------------------	-------------------------	---

Created by ISRASRV 2000 - webmaster@israsrv.net.il - Site Manager-Dr. Moshe Shner - mshner@gfh.org.il - Last Edited: 14/02/2002

[http://english.gfh.org.il/tova \(tosia\) altman.htm](http://english.gfh.org.il/tova (tosia) altman.htm)

Tova (Tosia) Altman

GFH Archive, Catalogue # 1029

Tosia - Tova Altman, member of Ha - Shomer ha - Tsa'ir and the Jewish underground in the Warsaw ghetto.

Tosia Altman was born in 1918, in Lipno near Wloclawek. She was among the leaders of the Ha - Shomer ha - Tsa'ir youth movement and a key activist in its underground movement during the German occupation, until her last day. She was one of the founders of the Jewish Fighting Organization and belonged to its leadership.

At the age of 11, she joined the local Ha - Shomer ha - Tsa'ir chapter and soon became a counselor in the movement. At age 16, she was chosen to represent her

region at the movement's Fourth Congress. In 1938, she joined the "Elgavish" training commune in Czestochowa, and after some time joined the central leadership of Ha - Shomer ha - Tsa'ir in Warsaw, responsible for the education of the younger members, "Bnei ha - Midbar" (Hebrew: Children of the Desert).

On August 30, 1939, two days before the outbreak of WWII, she was appointed to the "Bet" (Secondary) Leadership, a core group of young women who would fill in for the veteran leadership in an emergency. Within a few days, she and several comrades left for the east, to the Soviet occupied area, to work in organizing and aid for movement members who had fled western Poland. On receiving the terrible news of occurrences in the German occupied regions, where movement members and groups had been abandoned without leadership, the main movement leadership met in Vilnius (Vilna) and decided to send Tosia to Warsaw. Her mission there was to organize and train a core of young leaders who would rebuild the movement and its branches throughout the Generalgouvernement and western Poland, the areas which had been incorporated into the German Reich.

At the end of October or beginning of November 1942, Tosia returned to Warsaw, followed by Josef Kaplan, Mordechai Anielewicz and Shmuel Braslav, who joined her in rebuilding the movement. After a short time, she decided to serve as a courier. She traveled to many towns and villages, located Ha - Shomer ha - Tsa'ir members, set up local chapters and provided them with educational material from the movement. She also traveled to occupied Vilnius to confirm the rumors of mass killings of Jews in the east, and brought this back with her along with the call for resistance and rebellion.

After the establishment of the Jewish Fighting Organization, Tosia was chosen as a member of a team going to the "Aryan" side of Warsaw, to set up contacts with the Polish underground for getting weapons, training and aid. This team was comprised of Arie Wilner, Frumka Plotnicka and Leah Perlstein. On August 21, 1942 (during the Great Aktion -- mass

deportations from the Warsaw ghetto), the first weapons were smuggled into the ghetto: five handguns and eight grenades.

On Jan. 18, 1943 (during the Second Aktion), she was caught and taken to the Umschlagplatz, but succeeded in getting away. She would return to the ghetto every time she heard of an impending roundup for deportation, up until the Warsaw ghetto uprising in April 1943. She was in charge of maintaining contact with ZOB members outside the ghetto, and would phone them with update reports on the battles there. Together with Mordechai Anielewicz and other fighters, she moved to the large bunker at Mila 18 which became the headquarters bunker and was among the few survivors after the battle when the bunker was attacked and abandoned on May 8, 1943. Her comrades found her there, with head and leg wounds. Tosia was among the fighters who left the ghetto on May 10, 1943 via the sewers to the Lomianki Forest, and found shelter on the "Aryan" side of Warsaw in the celluloid factory at 10 Listopadowa 11 Street. On May 24, 1943, an accidentally - set fire broke out in the factory; the celluloid ignited quickly and the factory went up in flames. Tosia was severely burned, then caught by the Gestapo and died in terrible suffering without receiving medical treatment.

In her letter of April 7, 1942 to her friend and counselor, Adam Rand of the Ha - Shomer ha - Tsa'ir leadership, Tosia wrote of her feelings about the fate of her people: "...the malady of Israel, and my own, has finally been revealed as incurable...Israel is dying before my eyes and I am powerless to help. Did you ever try to batter down a wall with your head?"

"And as in the past, warm hearts do beat again, in every place people live, cities, small towns, frozen

tired hands keep the flame burning. These hands get less and less numerous, but more and more vigilant."

"Listen, my friends, you who are drying the swamps of German's hard labor camps, you who are torn by constant hunger within the sealed walls of the ghetto, you who are likely to be locked to-morrow -- or the day after-- behind walls, listen, all of you:

We shall resist! We shall succeed by fighting back in rising up and starting anew all over again!"

From the illegal El Al newspaper, April, 1941

Bibliography::

- 1) Gutman, Yisrael, "The Jews of Warsaw, 1939 - 1943: Ghetto, Underground, Revolt", Bloomington: Indiana University Press, 1982.
- 2) Zuckerman, Yitzhak "Antek", "A Surplus of Memory: Chronicle of the Warsaw Ghetto Uprising", Berkeley: University of California Press, 1993.
- 3) Lubetkin, Zivia, "In the Days of Destruction and Revolt", Israel: Beit Lohamei Haghetaot, 1981.

Extended
Description

material from the movement. She also traveled to occupied Vilnius to confirm the rumors of mass killings of Jews in the east, and brought this back with her along with the call for resistance and rebellion.

After the establishment of the Jewish Fighting Organization, Tosia was chosen as a member of a team going to the "Aryan" side of Warsaw, to set up contacts with the Polish underground for getting weapons, training and aid. This team was comprised of Arie Wilner, Frumka Plotnicka and Leah Perlstein. On August 21, 1942 (during the Great Aktion -- mass deportations from the Warsaw ghetto), the first weapons were smuggled into the ghetto: five handguns and eight grenades.

On Jan. 18, 1943 (during the Second Aktion), she was caught and taken to the Umschlagplatz, but succeeded in getting away. She would return to the ghetto every time she heard of an impending roundup for deportation, up until the Warsaw ghetto uprising in April 1943. She was in charge of maintaining contact with ZOB members outside the ghetto, and would phone them with update reports on the battles there. Together with Mordechai Anielewicz and other fighters, she moved to the large bunker at Mila 18 which became the headquarters bunker and was among the few survivors after the battle when the bunker was attacked and abandoned on May 8, 1943. Her comrades found her there, with head and leg wounds. Tosia was among the fighters who left the ghetto on May 10, 1943 via the sewers to the Lomianki Forest, and found shelter on the "Aryan" side of Warsaw in the celluloid factory at 10 Listopadowa 11 Street. On May 24, 1943, an accidentally - set fire broke out in the factory; the celluloid ignited quickly and the factory went up in flames. Tosia was severely burned, then caught by the Gestapo and died in terrible suffering without receiving medical treatment.

In her letter of April 7, 1942 to her friend and counselor, Adam Rand of the Ha - Shomer ha - Tsa'ir leadership, Tosia wrote of her feelings about the fate of her people: "...the malady of Israel, and my own, has finally been revealed as incurable...Israel is dying before my eyes and I am powerless to help. Did you ever try to batter down a wall with your head?"

See:

- 1) Gutman, Yisrael, "The Jews of Warsaw, 1939 - 1943: Ghetto, Underground, Revolt", Bloomington: Indiana University Press, 1982.
- 2) Zuckerman, Yitzhak "Antek", "A Surplus of Memory: Chronicle of the Warsaw Ghetto Uprising", Berkeley: University of California Press, 1993.
- 3) Lubetkin, Zivia, "In the Days of Destruction and Revolt", Israel: Beit Lohamei Haghetaot, 1981.

Keywords

Altman Tosia	Ha - Shomer ha - Tsa'ir - Youth Movement	Warsaw
Couriers	Poland	Youth Movements
Ghetto	Underground, Jewish	

>>

I 232

II-4

*Mobilizacja wykopana
do biografii autorstwa Z.
Kozł*

Department

Photo Collection

Catalog Number

1028

Inventory Description

Tosia Altman, member of Ha - Shomer ha - Tsa'ir and the Jewish underground in the Warsaw ghetto.

Tosia - Tova Altman, member of Ha - Shomer ha - Tsa'ir and the Jewish underground in the Warsaw ghetto.

Note:

Tosia Altman was born in 1918, in Lipno near Wloclawek. She was among the leaders of the Ha - Shomer ha - Tsa'ir youth movement and a key activist in its underground movement during the German occupation, until her last day. She was one of the founders of the Jewish Fighting Organization and belonged to its leadership.

Extended Description

At the age of 11, she joined the local Ha - Shomer ha - Tsa'ir chapter and soon became a counselor in the movement. At age 16, she was chosen to represent her region at the movement's Fourth Congress. In 1938, she joined the "Elgavish" training commune in Czestochowa, and after some time joined the central leadership of Ha - Shomer ha - Tsa'ir in Warsaw, responsible for the education of the younger members, "Bnei ha - Midbar" (Hebrew: Children of the Desert). On August 30, 1939, two days before the outbreak of WWII, she was appointed to the "Bet"

l. 2. 1754/103K-412/07

(Secondary) Leadership, a core group of young women who would fill in for the veteran leadership in an emergency. Within a few days, she and several comrades left for the east, to the Soviet occupied area, to work in organizing and aid for movement members who had fled western Poland. On receiving the terrible news of occurrences in the German occupied regions, where movement members and groups had been abandoned without leadership, the main movement leadership met in Vilnius (Vilna) and decided to send Tosia to Warsaw. Her mission there was to organize and train a core of young leaders who would rebuild the movement and its branches throughout the Generalgouvernement and western Poland, the areas which had been incorporated into the German Reich.

At the end of October or beginning of November 1942, Tosia returned to Warsaw, followed by Josef Kaplan, Mordechai Anielewicz and Shmuel Braslav, who joined her in rebuilding the movement. After a short time, she decided to serve as a courier. She traveled to many towns and villages, located Ha - Shomer ha - Tsa'ir members, set up local chapters and provided them with educational material from the movement. She also traveled to occupied Vilnius to confirm the rumors of mass killings of Jews in the east, and brought this back with her along with the call for resistance and rebellion. After the establishment of the Jewish Fighting Organization, Tosia was chosen as a member of a team going to the "Aryan" side of Warsaw, to set up contacts with the Polish underground for getting weapons, training and aid. This team was comprised of Arie Wilner, Frumka Plotnicka and Leah Perlstein. On August 21, 1942 (during the Great Aktion -- mass deportations from the Warsaw ghetto), the first weapons were smuggled into the ghetto: five handguns and eight grenades. On Jan. 18, 1943 (during the Second Aktion), she was caught and taken to the Umschlagplatz, but succeeded in getting away. She would return to the ghetto every time she heard of an impending roundup for deportation, up until the Warsaw ghetto uprising in April 1943. She was in charge of maintaining contact with ZOB members outside the ghetto, and would phone them with update reports on the battles there. Together with Mordechai Anielewicz and other fighters, she moved to the large bunker at Mila 18 which became the headquarters bunker and was among the few survivors after the battle when the bunker was attacked and abandoned on May 8, 1943. Her

comrades found her there, with head and leg wounds. Tosia was among the fighters who left the ghetto on May 10, 1943 via the sewers to the Lomianki Forest, and found shelter on the "Aryan" side of Warsaw in the celluloid factory at 10 Listopadowa 11 Street. On May 24, 1943, an accidentally - set fire broke out in the factory; the celluloid ignited quickly and the factory went up in flames. Tosia was severely burned, then caught by the Gestapo and died in terrible suffering without receiving medical treatment. In her letter of April 7, 1942 to her friend and counselor, Adam Rand of the Ha - Shomer ha - Tsa'ir leadership, Tosia wrote of her feelings about the fate of her people: "...the malady of Israel, and my own, has finally been revealed as incurable...Israel is dying before my eyes and I am powerless to help. Did you ever try to batter down a wall with your head?"

See:

- 1) Gutman, Yisrael, "The Jews of Warsaw, 1939 - 1943: Ghetto, Underground, Revolt", Bloomington: Indiana University Press, 1982.
- 2) Zuckerman, Yitzhak "Antek", "A Surplus of Memory: Chronicle of the Warsaw Ghetto Uprising", Berkeley: University of California Press, 1993.
- 3) Lubetkin, Zivia, "In the Days of Destruction and Revolt", Israel: Beit Lohamei Haghetat, 1981.

Keywords

Altman Tosia	Ha - Shomer ha - Tsa'ir - Youth Movement	Warsaw
Couriers	Poland	Youth Movements
Ghetto	Underground, Jewish	

his t. Myr on history 2 3 1/2 02
civic history 2 3 1/2 02
11-7

english.gfh.org.il/tova_(tosia)_altman.htm
Tova (Tosia) Altman

Przyjaciół R. Neumanna

I. Altman Tosia, powstanie w getcie

Tosia - Tova Altman, member of Ha - Shomer ha - Tsa'ir and the Jewish underground in the Warsaw ghetto.
Tosia Altman was born in 1918, in Lipno near Wloclawek. She was among the leaders of the Ha - Shomer ha - Tsa'ir youth movement and a key activist in its underground movement during the German occupation, until her last day. She was one of the founders of the Jewish Fighting Organization and belonged to its leadership.
At the age of 11, she joined the local Ha - Shomer ha - Tsa'ir chapter and soon became a counselor in the movement. At age 16, she was chosen to represent her region at the movement's Fourth Congress. In 1938, she joined the "Elgavish" training commune in Czeszochowa, and after some time joined the central leadership of Ha - Shomer ha - Tsa'ir in Warsaw, responsible for the education of the younger members, "Bnei ha - Midbar" (Hebrew: Children of the Desert).
On August 30, 1939, two days before the outbreak of WWII, she was appointed to the "Bet" (Secondary) Leadership, a core group of young women who would fill in for the veteran leadership in an emergency. Within a few days, she and several comrades left for the east, to the Soviet occupied area, to work in organizing and aid for movement members who had fled western Poland. On receiving the terrible news of occurrences in the German occupied regions, where movement members and groups had been abandoned without leadership, the main movement leadership met in Vilnius (Vilna) and decided to send Tosia to Warsaw. Her mission there was to organize and train a core of young leaders who would rebuild the movement and its branches throughout the Generalgouvernement and western Poland, the areas which had been incorporated into the German Reich.
At the end of October or beginning of November 1942, Tosia returned to Warsaw, followed by Josef Kaplan,

2013

02-08-07

Mordechai Anielewicz and Shmuel Braslav, who joined her in rebuilding the movement. After a short time, she decided to serve as a courier. She traveled to many towns and villages, located Ha - Shomer ha - Tsa'ir members, set up local chapters and provided them with educational material from the movement. She also traveled to occupied Vilnius to confirm the rumors of mass killings of Jews in the east, and brought this back with her along with the call for resistance and rebellion.

After the establishment of the Jewish Fighting Organization, Tosia was chosen as a member of a team going to the "Aryan" side of Warsaw, to set up contacts with the Polish underground for getting weapons, training and aid. This team was comprised of Arie Wilner, Frumka Plotnicka and Leah Perlstein. On August 21, 1942 (during the Great Aktion -- mass deportations from the Warsaw ghetto), the first weapons were smuggled into the ghetto: five handguns and eight grenades.

On Jan. 18, 1943 (during the Second Aktion), she was caught and taken to the Umschlagplatz, but succeeded in getting away. She would return to the ghetto every time she heard of an impending roundup for deportation, up until the Warsaw ghetto uprising in April 1943. She was in charge of maintaining contact with ZOB members outside the ghetto, and would phone them with update reports on the battles there. Together with Mordechai Anielewicz and other fighters, she moved to the large bunker at Mila 18 which became the headquarters bunker and was among the few survivors after the battle when the bunker was attacked and abandoned on May 8, 1943. Her comrades found her there, with head and leg wounds. Tosia was among the fighters who left the ghetto on May 10, 1943 via the sewers to the Lomianki Forest, and found shelter on the "Aryan" side of Warsaw in the celluloid factory at 10 Listopadowa 11 Street. On May 24, 1943, an accidentally - set fire broke out in the factory; the celluloid ignited quickly and the factory went up in flames. Tosia was severely burned, then caught by the Gestapo and died in terrible suffering without receiving medical treatment.

In her letter of April 7, 1942 to her friend and counselor, Adam Rand of the Ha - Shomer ha - Tsa'ir leadership, Tosia wrote of her feelings about the fate of her people: "...the malady of Israel, and my own, has finally been revealed as incurable...Israel is dying before my eyes and I am powerless to help. Did you ever try to batter down a wall with your head?"

"And as in the past, warm hearts do beat again, in every place people live, cities, small towns, frozen tired hands keep the flame burning. These hands get less and less numerous, but more and more vigilant."

"Listen, my friends, you who are drying the swamps of German's hard labor camps, you who are torn by constant hunger within the sealed walls of the ghetto, you who are likely to be locked to-morrow --or the day after-- behind walls, listen, all of you:

We shall resist! We shall succeed by fighting back in rising up and starting anew all over again!"

From the illegal El Al newspaper, April, 1941

Bibliography::

- 1) Gutman, Yisrael, "The Jews of Warsaw, 1939 - 1943: Ghetto, Underground, Revolt", Bloomington: Indiana University Press, 1982.
- 2) Zuckerman, Yitzhak "Antek", "A Surplus of Memory: Chronicle of the Warsaw Ghetto Uprising", Berkeley: University of California Press, 1993.
- 3) Lubetkin, Zivia, "In the Days of Destruction and Revolt", Israel: Beit Lohamei Haghetaot, 1981.

<http://www.jewishgen.org/yizkor/Zaglembia/zag541.html>
fragmenty

LAST LETTER FROM BEDZIN^[1] (17.7.1943)

In Warsaw a few thousand people survived among the gentiles in an illicit manner, on the Aryan side, among them being Tzvia (Lubotkin), Yitzhak (Zukerman), ^[11] and Galer (Eliezer). ^[12] From the Ya'ari family (the reference is to Meir Ya'ari from the leaders of the Kibbutz Artzi movement, affiliated with Hashomer Hatzair), nobody survived.

Tosia (Altman), ^[13] Chentzia (Plotnicka), ^[14] Leah Perlstein, ^[15] Yosef Kaplan, ^[16] Mordechai Anielewicz, ^[17] and thousands of our people are no longer alive. From the Reiss family, Enshel ^[18] ("Poalei Zion"); only one Sack (Yosef) ^[19] survived; Grajak (Shalom) ^[20] and Levin (Lejser). ^[21] From the Samak (Kaplan) ^[22] family only Bloch (Eliezer Lippa), ^[23] who was in the labor camp, survived, and Kirshenbaum (Menachem); ^[24] and from the Alter family (Victor), ^[25] only a few survived.

[Page 542]

9. Yosef Kaplan - one of the founders of the Jewish Fighters' Organization in the Warsaw Ghetto, the first of its commanders, and a member of the main leadership of the Hashomer Hatzair movement in Poland. Initially, the

11-9

movement was started in Warsaw together with **Tosia Altman** (who was also a member of the Hashomer Hatzair movement and who was caught by the Gestapo and died under torture) and the underground movement throughout the "General Government." He was a lecturer in underground seminars. He established the agricultural farm in Zarki and the urban kibbutzim of the Hashomer Hatzair movement. During the large Aktzia, he was among those who organized the burning down of houses evacuated by the Jews. He transferred members to the partisan camp in the vicinity of Mezerich. He was arrested by the Gestapo and incarcerated in Puviak and executed.

13. **Tosia Altman** – one of the leaders of the underground Hashomer Hatzair movement. She operated throughout the "Government" and in Polish cities that had been annexed to the Reich. She survived with a group of fighters by escaping through the sewers during the Warsaw Ghetto uprising, and worked in the celluloid factory in Prag-Warsaw. She was badly burned in the fire that took place in the factory (24 May 1943). She was caught and tortured to death.

Przyjacieli M. Sulej 11.12. 1754/WSK-412/07/

Te materiały przysłał
M. Sulej
Miłostwo ze strony
Dol R. Meir Anan
π 2003

Altman Tosia-2- jewishgen.org

<http://www.jewishgen.org/yizkor/Zaglembia/zag541.html>

fragmenty

LAST LETTER FROM BEDZIN^[1]
(17.7.1943)

In Warsaw a few thousand people survived among the gentiles in an illicit manner, on the Aryan side, among them being Tzvia (Lubotkin), Yitzhak (Zukerman), ^[11] and Galer (Eliezer). ^[12] From the Ya'ari family (the reference is to Meir Ya'ari from the leaders of the Kibbutz Artzi movement, affiliated with Hashomer Hatzair), nobody survived. **Tosia (Altman)**, ^[13] Chentzia (Plotnicka), ^[14] Leah Perlstein, ^[15] Yosef Kaplan, ^[16] Mordechai Anilewicz, ^[17] and thousands of our people are no longer alive. From the Reiss family, Enshel ^[18] ("Poalei Zion"); only one Sack (Yosef) ^[19] survived; Grajak (Shalom) ^[20] and Levin (Lejser). ^[21] From the Samak (Kaplan) ^[22] family only Bloch (Eliezer Lipka), ^[23] who was in the labor camp, survived, and Kirshenbaum (Menachem); ^[24] and from the Alter family (Victor), ^[25] only a few survived.

[Page 542]

9. Yosef Kaplan - one of the founders of the Jewish Fighters' Organization in the Warsaw Ghetto, the first of its commanders, and a member of the main leadership of the Hashomer Hatzair movement in Poland. Initially, the movement was started in Warsaw together with **Tosia Altman** (who was also a member of the Hashomer Hatzair movement and who was caught by the Gestapo and died under torture) and the underground movement throughout the "General Government." He was a lecturer in underground seminars. He established the agricultural farm in Zarki and the urban kibbutzim of the Hashomer Hatzair movement. During the large Aktzia, he was among those who organized the burning down of houses evacuated by the Jews. He transferred members to the partisan camp in the vicinity of Mezerich. He was arrested by the Gestapo and incarcerated in Puviak and executed. <Return>

11-11

13. Tosia Altman - one of the leaders of the underground Hashomer Hatzair movement. She operated throughout the "Government" and in Polish cities that had been annexed to the Reich. She survived with a group of fighters by escaping through the sewers during the Warsaw Ghetto uprising, and worked in the celluloid factory in Prag-Warsaw. She was badly burned in the fire that took place in the factory (24 May 1943). She was caught and tortured to death. <Return>

cała relacja
↓

[Page 541]

LAST LETTER FROM BEDZIN^[1]
(17.7.1943)

To Wania, Mendel, Ze'ev and all our friends, wherever they may be. ^[2]

Dear Friends,

After a lengthy wait, the messenger arrived today with your letter. Unfortunately, he has been slightly overdue in coming. For years we have dreamed of an opportunity to tell of our life and our war.

During the past year and a half of the war, we established a training program and, apart from this, youth movements that were stronger and better than in normal times.

Following the organization of the ghettos, a systematic plan of extermination began. It began in Wartago, ^[3] in the districts of Lodz and Pozan. About 80,000 Jews were poisoned by gas-officially it was known as Oysidlung [in German: Aussiedlung = evacuation]. In Lodz there was a small, closed, and sealed community that numbered some 40,000 who were undoubtedly dying from hunger and tuberculosis. At the moment, we don't have any information from there. This place of destruction is called Chelmo. ^[4]

After this, came the extermination of the Lithuanian Jews who were shot to death in Ponar. ^[5] Altogether, about 20,000 Jews remained in Vilna, Kovno and Shavl. For several months now, we have had no word from there either, and it appears that they have been made "Judenrein." We prepared our defenses, but

11-12

unfortunately they've been unsuccessful. In the area known as "Government," [6] Warsaw, Lublin, Czestochowa, Krakow and the surroundings, there are no Jews at all. The extermination was carried out by gas in Treblinka, [7] near

Modrzejow near Sosnowiec, 1942. The last journey... Jews being taken to the railway carriages to be exiled to Auschwitz.

Malkinia. This is an infamous place of destruction, not only for the Jews of Poland, but also for the Jews of Holland, Belgium, and so forth.

Our finest chapter was in Warsaw. Tzvia (Lubotkin) [8] organized the defense and Yosef (Kaplan), [9] the children (the reference is to the various Zionist youth movements, M. H.) Terrible battles took place in the ghetto. Sadly, only several hundred of the enemy were killed - some 800. The result was that all the Jews were killed; the ghetto was destroyed and not a trace of it remained.

In the "Government" region there is no longer a Jewish settlement, apart from three labor camps, Trevnik, Poniatov and Prokochim, [10] numbering up to 30,000 people. In a few weeks time there will be nobody left.

In Warsaw a few thousand people survived among the gentiles in an illicit manner, on the Aryan side, among them being Tzvia (Lubotkin), Yitzhak (Zukerman), [11] and Galer (Eliezer). [12] From the Ya'ari family (the reference is to Meir Ya'ari from the leaders of the Kibbutz Artzi movement, affiliated with Hashomer Hatzair), nobody survived. Tosia (Altman), [13] Chentzia (Plotnicka), [14] Leah Perlstein, [15] Yosef Kaplan, [16] Mordechai Anilewicz, [17] and thousands of our people are no longer alive. From the Reiss family, Enshel [18] ("Poalei Zion"); only one Sack (Yosef) [19] survived; Grajak (Shalom) [20] and Levin (Lejser). [21] From the Samak (Kaplan) [22] family only Bloch (Eliezer Lipa), [23] who was in the labor camp, survived, and Kirshenbaum (Menachem); [24] and from the Alter family (Victor), [25] only a few survived.

The Ukraine and Polesia are "Judenrein."

In Bialystock about 20,000 Jews survived in slightly better conditions. Those from the Lublin district were completely exterminated in Belzec [26] and Sobibor. [27]

The last Jewish settlement, which had existed under relatively better conditions, was Upper Eastern Silesia. Some three weeks ago 7,000 Jews were exiled. They are being killed in Auschwitz. They are being shot and incinerated. In the coming weeks, our district will be without Jews. When you receive this letter, none of us will be alive. Based on the information we received through Switzerland, only a few people were arrested (sent to the detention camp for foreign citizens, M. H.) None of us were among them. These days, the authorities are making it difficult and are no longer placing people in detention camps. To date, we have not received any word from any of those who were sent in the last dispatch. On the contrary, today we know for certain that they were sent to Auschwitz. Immediate intervention by the patron government is of the strictest urgency. We are not sending you the requested material, since you will be able to receive the pictures and the facts from Natan (Shvalbe) and from Zilev (Dr. Avraham Zilberstejn). [28]

I personally visited all the districts I have written about and witnessed all the acts of extermination. Hershl (Shpringer) [29] is still with us; however, do not write to this address, since he is at odds with "Shiltonovitz" (the authorities). For myself, I am also not living with him ["Shiltonovitz"] in complete tranquility. We are looking for a way to reach Hungary and request your help with this, in any way possible.

Do whatever you can. I doubt if you can help us in time, since we are nearing our final days. All the youth movements together number no more than a few hundred people, including our kibbutz members and the children's' kibbutz, unofficial kibbutzim.

Our hope of reaching the homeland (Eretz Yisrael) has not been realized, to our deepest regret. Warmest regards to the Letben family (Yitzhak Tebenkin), Eliezer (Gravitski), Benderski (P. Benduri), Ya'ari (Meir), Kolodeni (Kol Moshe), Goldstein (Yitzhak), Pinkas (Lubianiker-Lavon), and all the relatives.

We are writing this letter in great haste, since the messenger's time is very pressed. We haven't the strength or the patience to write everything to you, what was most important and what we wanted most.

11-74

We send heartfelt greetings.

Frumke (Plotnicka) [30]
Herschl (Shpringer) [31]
Tzvi (Brandes) [32]
Kozhuch (Israel) [33]
Shlomo L. (Lerner) [34]

Bedzin, 17 July 1943.

[Page 542]

Notes regarding the "Last letter from Bedzin"

1. See the article by Nachman Blumenthal ("Der lester Brief fun Bedzin") regarding this letter. The names and remarks in brackets and quotes are not part of the original letter. Inaccuracies in some of the information regarding the events in other places can be explained by the situation at the time. <Return>

2. Wania, Mendel, Ze'ev - messengers of the Hechalutz and Histadrut Haovdim organizations, which operated in Koshta (Turkey) during the Second World War for Jews trapped and tortured in countries conquered by the Germans. <Return>

3. Wartago (or Wartaland, the land of Warta) - the western provinces of Poland. Poznań and areas around Lodz and Pomerania that were annexed to the Reich at Hitler's order on the 8th of October 1939. Of the 460,000 Jews in Wartago, only about 10,000 survived. <Return>

4. Chelmno - an extermination camp in the village of Chelmno, 14 km from the district capital of Kolo, in the Wartago region. The victims were poisoned in cars by poison gas and buried in the nearby forest. In 1942 they began burning the bodies in two incinerators, whose capacity was 20 bodies that would be incinerated within 20 minutes. On an average, about 1,000 people were murdered each day. The number of victims stands at 370,000, most of them Wartago Jews (about 340,000) and minorities (about 25,000) from other countries. <Return>

5. Ponar - extermination camp, about 8 km from Vilna, near the Vilna-Grodno-Warsaw railway, the valley of death for the Jews of Vilna and vicinity. The victims were shot and their bodies incinerated in a pyre. The approximate number of victims is 60,000. <Return>

6. "Government" ("General Government") - an administrative unit covering the central regions of occupied Poland, whose

population was close to 15 million people. At the head of the General Government was Dr. Hans Frank (General Governor). The capital was Krakow. The Zaglembian cities were not counted as General Government, but rather were annexed to the German Reich. <Return>

7. Treblinka - an extermination camp. The victims were gassed and incinerated on pyres. Most of the Jews of Warsaw and eastern Poland met their deaths in this camp. They arrived here by transports from Germany, Czechoslovakia, Austria, Bulgaria and so on. The camp operated from the middle of 1942 until the 2nd of August 1943, when there was a rebellion of Jews working in the place and it was burned down. Many of the rebels were killed and few survived. The number of victims reached 750,000 souls. <Return>

8. Tzvia Lubotkin, was a student of the Freiheit movement, a member of the Dror movement, and one of the organizers of the underground pioneering group in occupied Poland. She was among the founders of the Irgun Yehudi Lochem [Jewish Fighters' Organization] and one of its commanders. She was the Hechalutz movement representative in the Jewish national committee and in the coordinating committee. During the April rebellion, she fought in the central ghetto [Warsaw]. On the 10th of May 1943 she was among those who escaped through the sewers to the Aryan side. Today, she is a member of Kibbutz Lochmei Haghettaot and a member of the Central Zionist Workers committee. She has published articles and books on the Warsaw Ghetto, regarding the uprising and so on. Her works have been translated into several European languages. <Return>

9. Yosef Kaplan - one of the founders of the Jewish Fighters' Organization in the Warsaw Ghetto, the first of its commanders, and a member of the main leadership of the Hashomer Hatzair movement in Poland. Initially, the movement was started in Warsaw together with Tosia Altman (who was also a member of the Hashomer Hatzair movement and who was caught by the Gestapo and died under torture) and the underground movement throughout the "General Government." He was a lecturer in underground seminars. He established the agricultural farm in Zarki and the urban kibbutzim of the Hashomer Hatzair movement. During the large Aktzia, he was among those who organized the burning down of houses evacuated by the Jews. He transferred members to the partisan camp in the vicinity of Mezerich. He was arrested by the Gestapo and incarcerated in Puviah and executed. <Return>

[543]

10. Treblinka, Poniatov and Prokochim - these were extermination concentration camps. <Return>

11. Yitzhak Zukerman, known as Antek, a member of the pioneering youth movement. One of the organizers of the Underground and a founder of the Jewish Fighters' Organization and a member of its command. He fought in the Warsaw Ghetto during the April uprising. He survived and today is a member of Kibbutz Lochmei Haghettaot. He published articles and books about the Warsaw Ghetto, about the destruction of Polish Jewry. He edited the book Sefer Milchamot Haghettaot [The Book of the Ghetto Wars] together with Moshe Basok. <Return>

12. Eliezer Galer was a soldier in the Polish Army and fought against the Germans at the beginning of the war. After his release from a POW camp, he was among the founders of the Gordonia movement throughout the "Government," one of the founders of the kibbutz at 23 Nalavaki Street, and the organizer of this movement's seminary. During the period that the [Warsaw] Ghetto was being destroyed, he set out for Zaglembia. At the end of 1942 he returned to Warsaw. He was one of the commanders and fighters in the Warsaw uprising. He was among those who survived by crossing to the Aryan side through the sewers. In the summer of 1943, he was taken as a South American citizen to the detainee camp in Bergen-Belsen, and later to Auschwitz where he was killed. <Return>

13. Tosia Altman - one of the leaders of the underground Hashomer Hatzair movement. She operated throughout the "Government" and in Polish cities that had been annexed to the Reich. She survived with a group of fighters by escaping through the sewers during the Warsaw Ghetto uprising, and worked in the celluloid factory in Prag-Warsaw. She was badly burned in the fire that took place in the factory (24 May 1943). She was caught and tortured to death. <Return>

14. Chentzia Plotnicka - a student of Freiheit and an activist in the Dror movement in occupied Poland. She worked to renew her movement's centers in various places. At the beginning of 1942 she was dispatched to Bedzin and worked there for some time. She was killed in Warsaw during the confrontations with the Germans. <Return>

15. Leah Perlstein - a teacher, one of the organizers of the underground Hechalutz movement. She visited Zaglembia in the spring of 1940 and organized an aliya via Slovakia. During the period that the Warsaw Ghetto was being destroyed, she was a delegate member of the Irgun Yehudi Lochem on the Aryan side to purchase arms and negotiate with the Polish Underground to receive assistance. She was killed by the Germans during the uprising of January 1943. <Return>

16. See note 9. <Return>

17. Mordechai Anilewicz - commander of the Jewish Fighters' Organization in Warsaw and one of the leaders of the underground Hashomer Hatzair movement in the "Government." When the war broke out he was living in Vilna, and in the spring of 1940 he returned to Warsaw as a delegate of his movement. He was a lecturer in clandestine seminars and one of the editors of the movement's papers. He visited the cities of Zaglesia in the summer of 1942 in order to organize a defense. During the January uprising in Warsaw, he fought at the front of his company and was its only survivor. In the April uprising he was located in the central bunker (18 Mila Street) and it was here that he was killed together with a hundred fighters, besieged by the enemy. <Return>

18. Enshel Reiss - a leader of the Poalei Zion movement in Poland. Today he lives in Israel and is among the main activists in the Federation of Polish Emigrés. <Return>

19. Yosef Sack - a public activist in the Warsaw Ghetto, one of the leaders of the Poalei Zion movement in Poland, one of the founders and directors of the underground Dror gymnasium, and a member of the workers' committee that encouraged self-defense. He provided help from the Aryan side on behalf of the national committee. He was among those who survived and live in Israel. <Return>

20. Shalom (Stephan) Grajak - a member of the Poalei Zion movement and one of the founders of the underground party in the Warsaw Ghetto, was one of the activists in the National Jewish Committee and the Jewish Fighters' Organization. During the April uprising he was one of the organizers of the transfer of fighters to Tebens-Shultz on the Aryan side. <Return>

21. Lejser Levin - an activist in the Poalei Zion movement in Poland and an organizer of the underground party. He was among those who survived and live in Israel. <Return>

22. Samek (Shmuel) Kaplan - an activist in the Noar Zioni [Zionist Youth] in the Warsaw Ghetto. He was a member of the pioneering coordination committee for a period. He was exiled to Treblinka during the large Aktzia. <Return>

23. Lippa Bloch - born in the Ukraine, one of the heads of the General Zionists (Al Hamishmar) in Poland. He was the chief director of the Keren Kayemet Leyisrael fund in Poland of the past, a lecturer in the underground pioneering movement, and a member of the civil committee working with the Jewish coordinating committee. During the period of the April uprising he was exiled to the labor camp in Kreshnik, where he founded a clandestine committee that communicated with the National Jewish Committee in Warsaw. In July 1944 he was

exiled to Pleshov and from there to Mauthausen. Details of his death are not known. <Return>

24. Menachem Kirshenbaum - one of the leaders of the General Zionists and an important public activist in the Warsaw Ghetto. He was an organizer of the mutual aid organization, Yiddishe Sotsiale Eleinhilf, which was founded during the Warsaw siege, a member of the public committee organized by the "Joint," and one of the initiators of Tekuma (an organization for the cultivation of Jewish culture in the Warsaw Ghetto). He fled to the Aryan side during the April uprising. He planned to travel to Wital as a South American citizen, but he was arrested by the Gestapo through an informant. He was sent to Paviak and was murdered there. <Return>

25. Victor Alter - one of the most important activists in the Bund movement in Poland. During the war he fled to Soviet Russia where he was executed by the authorities. <Return>

26. Belzec - an extermination camp in the Lublin district. The victims were executed in gas chambers. There was no incinerator in the camp. The bodies were burned on pyres. It is estimated that 600,000 Jews were killed here. <Return>

27. Sobibor - an extermination camp in the Lublin district. The victims were gassed and their bodies incinerated. The number of victims: hundreds of thousands. <Return>

28. Natan Shvalbe - a member of Kibbutz Hulda, and Dr. Avraham Zilberstejn were activists in the Zionist Labor party, Hitachdut, in Galicia and members of the Polish Sejm (parliament); they operated in Switzerland during the Second World War on behalf of the Rescue Committee of the Jewish Agency and the Workers Union in Eretz Yisrael. <Return>

29. Hershl Shpringer - born in Wolborm, a student of Freiheit, and a member of the Dror movement. He was one of the leading personalities in the Jewish Underground in Zaglembia. He fought tirelessly against the Judenrat. He was one of the founders of the Jewish Fighters' Organization in Bedzin and one of its commanders. A leader of the Dror kibbutz in Bedzin. After the destruction of the orphanage in Bedzin, he saved the abandoned children and built a movement house for them. On the 7th of April 1943 he was exiled to Auschwitz. <Return>

30. Plotnicka Frumke - she formulated and wrote this letter and was the first to sign it. She was one of the leaders of the underground Pioneering Movement in occupied Poland, a student of Freiheit, and a member of the Dror movement. She visited settlements in the "Government" and reorganized the destroyed movement branches. In the spring of 1940 she left

for Zaglembia and requested a way of making aliya. She was active in the Hechalutz center. During the period that the Warsaw Ghetto was destroyed (the summer of 1942), she was a member of the delegation of the Organization of Jewish Fighters on the Aryan side of Warsaw. She brought the first weapon into the ghetto. In September 1942 she went to Zaglembia to organize self-defense. She died on the 3rd of August 1943 with a group of friends, while defending the bunker in Bedzin. <Return>

31. Hershel Springer - see note 29. <Return>

32. Tzvi Brandes - an activist in the underground Hashomer Hatzair movement. He was one of the founders of the agricultural farm in his city, Zarki, and after its destruction he left for Bedzin. He was one of the organizers of the self-defense in Zaglembia and a commander of the Jewish Fighters' Organization in Bedzin. He tried to break out of the ghetto during the period that the city was being destroyed, but he was caught and murdered by the Germans. <Return>

33. Yisrael (Yuzak) Kozhuch - a leader of the Zionist Youth movement in Sosnowiec, an organizer of the underground Pioneering Movement in Zaglembia, and a founder of the Jewish Fighters' Organization. For a while, he was in charge of youth affairs in the Judenrat. While opposing the schemes of Moniek Merin against the underground pioneering movement, he was not deterred from his fight to save the movement and resigned. He fell on the 3rd of August 1943, while on patrol in the ghetto evaluating the possibility of attacking the Gestapo in Bedzin. <Return>

34. Shlomo Lerner - born in Bedzin, a member of Gordonia, one of the founders of the underground Pioneering Movement in Zaglembia, and a commander in the Jewish Fighters' Organization. He fell on the 1st of August 1943 with a group of friends, because of a Polish informant who was a Gestapo agent. <Return>

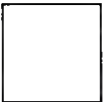
Mordechai Hampel

This material is made available by JewishGen, Inc. and the Yizkor Book Project for the purpose of fulfilling our mission of disseminating information about the Holocaust and destroyed Jewish communities. This material may not be copied, sold or bartered without JewishGen, Inc.'s permission. Rights may be reserved by the copyright holder.

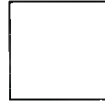
JewishGen, Inc. makes no representations regarding the accuracy of the translation. The reader may wish to refer to the original material for verification.

Zaglembie, Poland
JewishGen Home Page

Yizkor Book Project

Yizkor Book Project, Yizkor Help Line
Yizkor Book Project Manager, Joyce Field
Web Master, John Berman
This web page created by Lance Ackerfeld

Copyright © 2002 by JewishGen, Inc.
Updated 15 Dec 2001 by LA

Przydat Ryszard Neumann
2 Niemiec

Altman 3 + 1
Plotnicka

Altman Tosia-2- jewishgen.org

przydat R Neumann

<http://www.jewishgen.org/yizkor/Zaglembia/zag541.html>

fragmenty

LAST LETTER FROM BEDZIN^[1]
(17.7.1943)

In Warsaw a few thousand people survived among the gentiles in an illicit manner, on the Aryan side, among them being Tzvia (Lubotkin), Yitzhak (Zukerman), ^[11] and Galer (Eliezer). ^[12] From the Ya'ari family (the reference is to Meir Ya'ari from the leaders of the Kibbutz Artzi movement, affiliated with Hashomer Hatzair), nobody survived. Tosia (Altman), ^[13] Chentzia (Plotnicka), ^[14] Leah Perlstein, ^[15] Yosef Kaplan, ^[16] Mordechai Anilewicz, ^[17] and thousands of our people are no longer alive. From the Reiss family, Enshel ^[18] ("Poalei Zion"); only one Sack (Yosef) ^[19] survived; Grajak (Shalom) ^[20] and Levin (Lejser). ^[21] From the Samak (Kaplan) ^[22] family only Bloch (Eliezer Lippa), ^[23] who was in the labor camp, survived, and Kirshenbaum (Menachem); ^[24] and from the Alter family (Victor), ^[25] only a few survived. ✓

[Page 542]

9. Yosef Kaplan - one of the founders of the Jewish Fighters' Organization in the Warsaw Ghetto, the first of its commanders, and a member of the main leadership of the Hashomer Hatzair movement in Poland. Initially, the movement was started in Warsaw together with Tosia Altman (who was also a member of the Hashomer Hatzair movement and who was caught by the Gestapo and died under torture) and the underground movement throughout the "General Government." He was a lecturer in underground seminars. He established the agricultural farm in Zarki and the urban kibbutzim of the Hashomer Hatzair movement. During the large Aktzia, he was among those who organized the burning down of houses evacuated by the Jews. He transferred members to the partisan camp in the vicinity of Mezerich. He was arrested by the Gestapo and incarcerated in Puviak and executed. <Return>

13. Tosia Altman - one of the leaders of the underground Hashomer Hatzair movement. She operated throughout the "Government" and in Polish cities that had been annexed to the

Reich. She survived with a group of fighters by escaping through the sewers during the Warsaw Ghetto uprising, and worked in the celluloid factory in Prag-Warsaw. She was badly burned in the fire that took place in the factory (24 May 1943). She was caught and tortured to death. <Return>

[Page 541]

LAST LETTER FROM BEDZIN^[1]
(17.7.1943)

To Wania, Mendel, Ze'ev and all our friends, wherever they may be. ^[2]

Dear Friends,

After a lengthy wait, the messenger arrived today with your letter. Unfortunately, he has been slightly overdue in coming. For years we have dreamed of an opportunity to tell of our life and our war.

During the past year and a half of the war, we established a training program and, apart from this, youth movements that were stronger and better than in normal times.

Following the organization of the ghettos, a systematic plan of extermination began. It began in Wartago, ^[3] in the districts of Lodz and Pozan. About 80,000 Jews were poisoned by gas-officially it was known as Oysidlung [in German: Aussiedlung = evacuation]. In Lodz there was a small, closed, and sealed community that numbered some 40,000 who were undoubtedly dying from hunger and tuberculosis. At the moment, we don't have any information from there. This place of destruction is called Chelmno. ^[4]

After this, came the extermination of the Lithuanian Jews who were shot to death in Ponar. ^[5] Altogether, about 20,000 Jews remained in Vilna, Kovno and Shavl. For several months now, we have had no word from there either, and it appears that they have been made "Judenrein." We prepared our defenses, but unfortunately they've been unsuccessful. In the area known as "Government," ^[6] Warsaw, Lublin, Czestochowa, Krakow and the surroundings, there are no Jews at all. The extermination was carried out by gas in Treblinka, ^[7] near

Modrzejow near Sosnowiec, 1942. The last journey... Jews being taken to the railway carriages to be exiled to Auschwitz. Malkinia. This is an infamous place of destruction, not only for the Jews of Poland, but also for the Jews of Holland, Belgium, and so forth.

Our finest chapter was in Warsaw. Tzvia (Lubotkin) ^[18] organized the defense and Yosef (Kaplan), ^[19] the children (the reference is to the various Zionist youth movements, M. H.) Terrible battles took place in the ghetto. Sadly, only several hundred of the enemy were killed - some 800. The result was that all the Jews were killed; the ghetto was destroyed and not a trace of it remained.

In the "Government" region there is no longer a Jewish settlement, apart from three labor camps, Trevnik, Poniatov and Prokochim, ^[10] numbering up to 30,000 people. In a few weeks time there will be nobody left.

In Warsaw a few thousand people survived among the gentiles in an illicit manner, on the Aryan side, among them being Tzvia (Lubotkin), Yitzhak (Zukerman), ^[11] and Galer (Eliezer). ^[12] From the Ya'ari family (the reference is to Meir Ya'ari from the leaders of the Kibbutz Artzi movement, affiliated with Hashomer Hatzair), nobody survived. Tosia (Altman), ^[13] Chentzia (Plotnicka), ^[14] Leah Perlstein, ^[15] Yosef Kaplan, ^[16] Mordechai Aniklewicz, ^[17] and thousands of our people are no longer alive. From the Reiss family, Enshel ^[18] ("Poalei Zion"); only one Sack (Yosef) ^[19] survived; Grajak (Shalom) ^[20] and Levin (Lejser). ^[21] From the Samak (Kaplan) ^[22] family only Bloch (Eliezer Lipa), ^[23] who was in the labor camp, survived, and Kirshenbaum (Menachem); ^[24] and from the Alter family (Victor), ^[25] only a few survived.

[Page 542]

The Ukraine and Polesia are "Judenrein."

In Bialystock about 20,000 Jews survived in slightly better

conditions. Those from the Lublin district were completely exterminated in Belzec ^[26] and Sobibor. ^[27]

The last Jewish settlement, which had existed under relatively better conditions, was Upper Eastern Silesia. Some three weeks ago 7,000 Jews were exiled. They are being killed in Auschwitz. They are being shot and incinerated. In the coming weeks, our district will be without Jews. When you receive this letter, none of us will be alive. Based on the information we received through Switzerland, only a few people were arrested (sent to the detention camp for foreign citizens, M. H.) None of us were among them. These days, the authorities are making it difficult and are no longer placing people in detention camps. To date, we have not received any word from any of those who were sent in the last dispatch. On the contrary, today we know for certain that they were sent to Auschwitz. Immediate intervention by the patron government is of the strictest urgency. We are not sending you the requested material, since you will be able to receive the pictures and the facts from Natan (Shvalbe) and from Zilev (Dr. Avraham Zilberstejn). ^[28]

I personally visited all the districts I have written about and witnessed all the acts of extermination. Hershl (Shpringer) ^[29] is still with us; however, do not write to this address, since he is at odds with "Shiltonovitz" (the authorities). For myself, I am also not living with him ["Shiltonovitz"] in complete tranquility. We are looking for a way to reach Hungary and request your help with this, in any way possible.

Do whatever you can. I doubt if you can help us in time, since we are nearing our final days. All the youth movements together number no more than a few hundred people, including our kibbutz members and the children's' kibbutz, unofficial kibbutzim.

Our hope of reaching the homeland (Eretz Yisrael) has not been realized, to our deepest regret. Warmest regards to the Letben family (Yitzhak Tebenkin), Eliezer (Gravitski), Benderski (P. Benduri), Ya'ari (Meir), Kolodeni)Kol Moshe), Goldstein (Yitzhak), Pinkas (Lubianiker-Lavon), and all the relatives.

We are writing this letter in great haste, since the messenger's time is very pressed. We haven't the strength or the patience to write everything to you, what was most important and what we wanted most.

We send heartfelt greetings.

Frumke (Plotnicka) ^[30]
Herschl (Shpringer) ^[31]

Tzvi (Brandes) ^[32]
Kozhuch (Israel) ^[33]
Shlomo L. (Lerner) ^[34]

Bedzin, 17 July 1943.

[Page 542]

Notes regarding the "Last letter from Bedzin"

1. See the article by Nachman Blumenthal ("Der lester Brief fun Bedzin") regarding this letter. The names and remarks in brackets and quotes are not part of the original letter. Inaccuracies in some of the information regarding the events in other places can be explained by the situation at the time. <Return>

2. Wania, Mendel, Ze'ev - messengers of the Hechalutz and Histadrut Haovdim organizations, which operated in Koshta (Turkey) during the Second World War for Jews trapped and tortured in countries conquered by the Germans. <Return>

3. Wartago (or Wartaland, the land of Warta) - the western provinces of Poland. Poznań and areas around Lodz and Pomerania that were annexed to the Reich at Hitler's order on the 8th of October 1939. Of the 460,000 Jews in Wartago, only about 10,000 survived. <Return>

4. Chelmno - an extermination camp in the village of Chelmno, 14 km from the district capital of Kolo, in the Wartago region. The victims were poisoned in cars by poison gas and buried in the nearby forest. In 1942 they began burning the bodies in two incinerators, whose capacity was 20 bodies that would be incinerated within 20 minutes. On an average, about 1,000 people were murdered each day. The number of victims stands at 370,000, most of them Wartago Jews (about 340,000) and minorities (about 25,000) from other countries. <Return>

5. Ponar - extermination camp, about 8 km from Vilna, near the Vilna-Grodno-Warsaw railway, the valley of death for the Jews of Vilna and vicinity. The victims were shot and their bodies incinerated in a pyre. The approximate number of victims is 60,000. <Return>

6. "Government" ("General Government") - an administrative unit covering the central regions of occupied Poland, whose population was close to 15 million people. At the head of the General Government was Dr. Hans Frank (General Governor). The capital was Krakow. The Zaglembian cities were not counted as General Government, but rather were annexed to the German Reich. <Return>

7. Treblinka - an extermination camp. The victims were gassed and incinerated on pyres. Most of the Jews of Warsaw and eastern Poland met their deaths in this camp. They arrived here by transports from Germany, Czechoslovakia, Austria, Bulgaria and so on. The camp operated from the middle of 1942 until the 2nd of August 1943, when there was a rebellion of Jews working in the place and it was burned down. Many of the rebels were killed and few survived. The number of victims reached 750,000 souls. <Return>

8. Tzvia Lubotkin, was a student of the Freiheit movement, a member of the Dror movement, and one of the organizers of the underground pioneering group in occupied Poland. She was among the founders of the Irgun Yehudi Lochem [Jewish Fighters' Organization] and one of its commanders. She was the Hechalutz movement representative in the Jewish national committee and in the coordinating committee. During the April rebellion, she fought in the central ghetto [Warsaw]. On the 10th of May 1943 she was among those who escaped through the sewers to the Aryan side. Today, she is a member of Kibbutz Lochmei Haghettaot and a member of the Central Zionist Workers committee. She has published articles and books on the Warsaw Ghetto, regarding the uprising and so on. Her works have been translated into several European languages. <Return>

9. Yosef Kaplan - one of the founders of the Jewish Fighters' Organization in the Warsaw Ghetto, the first of its commanders, and a member of the main leadership of the Hashomer Hatzair movement in Poland. Initially, the movement was started in Warsaw together with Tosia Altman (who was also a member of the Hashomer Hatzair movement and who was caught by the Gestapo and died under torture) and the underground movement throughout the "General Government." He was a lecturer in underground seminars. He established the agricultural farm in Zarki and the urban kibbutzim of the Hashomer Hatzair movement. During the large Aktzia, he was among those who organized the burning down of houses evacuated by the Jews. He transferred members to the partisan camp in the vicinity of Mezerich. He was arrested by the Gestapo and incarcerated in Puvlak and executed. <Return>

[543]

10. Treblinka, Poniatov and Prokochim - these were extermination concentration camps. <Return>

11. Yitzhak Zukerman, known as Antek, a member of the pioneering youth movement. One of the organizers of the Underground and a founder of the Jewish Fighters' Organization and a member of its command. He fought in the Warsaw Ghetto during the April uprising. He survived and today is a member of Kibbutz Lochmei Haghettaot. He published articles and books about the Warsaw Ghetto, about the destruction of Polish

Jewry. He edited the book Sefer Milchamot Haghettaot [The Book of the Ghetto Wars] together with Moshe Basok. <Return>

12. Eliezer Galer was a soldier in the Polish Army and fought against the Germans at the beginning of the war. After his release from a POW camp, he was among the founders of the Gordonia movement throughout the "Government," one of the founders of the kibbutz at 23 Nalavaki Street, and the organizer of this movement's seminary. During the period that the [Warsaw] Ghetto was being destroyed, he set out for Zaglembia. At the end of 1942 he returned to Warsaw. He was one of the commanders and fighters in the Warsaw uprising. He was among those who survived by crossing to the Aryan side through the sewers. In the summer of 1943, he was taken as a South American citizen to the detainee camp in Bergen-Belsen, and later to Auschwitz where he was killed. <Return>

Halutzim

13. Tosia Altman - one of the leaders of the underground Hashomer Hatzair movement. She operated throughout the "Government" and in Polish cities that had been annexed to the Reich. She survived with a group of fighters by escaping through the sewers during the Warsaw Ghetto uprising, and worked in the celluloid factory in Prag-Warsaw. She was badly burned in the fire that took place in the factory (24 May 1943). She was caught and tortured to death. <Return>

14. Chentzia Plotnicka - a student of Freiheit and an activist in the Dror movement in occupied Poland. She worked to renew her movement's centers in various places. At the beginning of 1942 she was dispatched to Bedzin and worked there for some time. She was killed in Warsaw during the confrontations with the Germans. <Return>

15. Leah Perlstein - a teacher, one of the organizers of the underground Hechalutz movement. She visited Zaglembia in the spring of 1940 and organized an aliya via Slovakia. During the period that the Warsaw Ghetto was being destroyed, she was a delegate member of the Irgun Yehudi Lochem on the Aryan side to purchase arms and negotiate with the Polish Underground to receive assistance. She was killed by the Germans during the uprising of January 1943. <Return>

16. See note 9. <Return>

17. Mordechai Anilewicz - commander of the Jewish Fighters' Organization in Warsaw and one of the leaders of the underground Hashomer Hatzair movement in the "Government." When the war broke out he was living in Vilna, and in the spring of 1940 he returned to Warsaw as a delegate of his movement. He was a lecturer in clandestine seminars and one of the editors of the movement's papers. He visited the cities of Zaglembia in the summer of 1942 in order to organize a defense. During the January uprising in Warsaw, he fought at the front of his company and was its only survivor. In the

April uprising he was located in the central bunker (18 Mila Street) and it was here that he was killed together with a hundred fighters, besieged by the enemy. <Return>

18. Enshel Reiss - a leader of the Poalei Zion movement in Poland. Today he lives in Israel and is among the main activists in the Federation of Polish Émigrés. <Return>

19. Yosef Sack - a public activist in the Warsaw Ghetto, one of the leaders of the Poalei Zion movement in Poland, one of the founders and directors of the underground Dror gymnasia, and a member of the workers' committee that encouraged self-defense. He provided help from the Aryan side on behalf of the national committee. He was among those who survived and live in Israel. <Return>

20. Shalom (Stephan) Grajak - a member of the Poalei Zion movement and one of the founders of the underground party in the Warsaw Ghetto, was one of the activists in the National Jewish Committee and the Jewish Fighters' Organization. During the April uprising he was one of the organizers of the transfer of fighters to Tebens-Shultz on the Aryan side. <Return>

21. Lejser Levin - an activist in the Poalei Zion movement in Poland and an organizer of the underground party. He was among those who survived and live in Israel. <Return>

22. Samek (Shmuel) Kaplan - an activist in the Noar Zioni [Zionist Youth] in the Warsaw Ghetto. He was a member of the pioneering coordination committee for a period. He was exiled to Treblinka during the large Aktzia. <Return>

23. Lipa Bloch - born in the Ukraine, one of the heads of the General Zionists (Al Hamishmar) in Poland. He was the chief director of the Keren Kayemet Leyisrael fund in Poland of the past, a lecturer in the underground pioneering movement, and a member of the civil committee working with the Jewish coordinating committee. During the period of the April uprising he was exiled to the labor camp in Kreshnik, where he founded a clandestine committee that communicated with the National Jewish Committee in Warsaw. In July 1944 he was exiled to Pleshov and from there to Mauthausen. Details of his death are not known. <Return>

24. Menachem Kirshenbaum - one of the leaders of the General Zionists and an important public activist in the Warsaw Ghetto. He was an organizer of the mutual aid organization, Yiddishe Sotsiale Eleinhilf, which was founded during the Warsaw siege, a member of the public committee organized by the "Joint," and one of the initiators of Tekuma (an organization for the cultivation of Jewish culture in the Warsaw Ghetto). He fled to the Aryan side during the April uprising. He planned to travel to Wital as a South American

citizen, but he was arrested by the Gestapo through an informant. He was sent to Paviak and was murdered there. <Return>

25. Victor Alter - one of the most important activists in the Bund movement in Poland. During the war he fled to Soviet Russia where he was executed by the authorities. <Return>

26. Belzec - an extermination camp in the Lublin district. The victims were executed in gas chambers. There was no incinerator in the camp. The bodies were burned on pyres. It is estimated that 600,000 Jews were killed here. <Return>

27. Sobibor - an extermination camp in the Lublin district. The victims were gassed and their bodies incinerated. The number of victims: hundreds of thousands. <Return>

28. Natan Shvalbe - a member of Kibbutz Hulda, and Dr. Avraham Zilberstejn were activists in the Zionist Labor party, Hitachdut, in Galicia and members of the Polish Sejm (parliament); they operated in Switzerland during the Second World War on behalf of the Rescue Committee of the Jewish Agency and the Workers Union in Eretz Yisrael. <Return>

29. Hershl Shpringer - born in Wolborm, a student of Freiheit, and a member of the Dror movement. He was one of the leading personalities in the Jewish Underground in Zaglembia. He fought tirelessly against the Judenrat. He was one of the founders of the Jewish Fighters' Organization in Bedzin and one of its commanders. A leader of the Dror kibbutz in Bedzin. After the destruction of the orphanage in Bedzin, he saved the abandoned children and built a movement house for them. On the 7th of April 1943 he was exiled to Auschwitz. <Return>

30. Plotnicka Frumke - she formulated and wrote this letter and was the first to sign it. She was one of the leaders of the underground Pioneering Movement in occupied Poland, a student of Freiheit, and a member of the Dror movement. She visited settlements in the "Government" and reorganized the destroyed movement branches. In the spring of 1940 she left for Zaglembia and requested a way of making aliya. She was active in the Hechalutz center. During the period that the Warsaw Ghetto was destroyed (the summer of 1942), she was a member of the delegation of the Organization of Jewish Fighters on the Aryan side of Warsaw. She brought the first weapon into the ghetto. In September 1942 she went to Zaglembia to organize self-defense. She died on the 3rd of August 1943 with a group of friends, while defending the bunker in Bedzin. <Return>

31. Hershel Springer - see note 29. <Return>

32. Tzvi Brandes - an activist in the underground Hashomer Hatzair movement. He was one of the founders of the

agricultural farm in his city, Zarki, and after its destruction he left for Bedzin. He was one of the organizers of the self-defense in Zagłębia and a commander of the Jewish Fighters' Organization in Bedzin. He tried to break out of the ghetto during the period that the city was being destroyed, but he was caught and murdered by the Germans. <Return>

33. Yisrael (Yuzak) Kozhuch - a leader of the Zionist Youth movement in Sosnowiec, an organizer of the underground Pioneering Movement in Zagłębia, and a founder of the Jewish Fighters' Organization. For a while, he was in charge of youth affairs in the Judenrat. While opposing the schemes of Moniek Merin against the underground pioneering movement, he was not deterred from his fight to save the movement and resigned. He fell on the 3rd of August 1943, while on patrol in the ghetto evaluating the possibility of attacking the Gestapo in Bedzin. <Return>

34. Shlomo Lerner - born in Bedzin, a member of Gordonia, one of the founders of the underground Pioneering Movement in Zagłębia, and a commander in the Jewish Fighters' Organization. He fell on the 1st of August 1943 with a group of friends, because of a Polish informant who was a Gestapo agent. <Return>

Mordechai Hampel

This material is made available by JewishGen, Inc. and the Yizkor Book Project for the purpose of fulfilling our mission of disseminating information about the Holocaust and destroyed Jewish communities. This material may not be copied, sold or bartered without JewishGen, Inc.'s permission. Rights may be reserved by the copyright holder.

JewishGen, Inc. makes no representations regarding the accuracy of the translation. The reader may wish to refer to the original material for verification.

[Zagłębie, Poland](#)
[JewishGen Home Page](#)

[Yizkor Book Project](#)

Yizkor Book Project, Yizkor Help Line
Yizkor Book Project Manager, Joyce Field
Web Master, John Berman
This web page created by Lance Ackerfeld
Copyright © 2002 by JewishGen, Inc.
Updated 15 Dec 2001 by LA

L.dz. 135 | E2/02 | zarchiwiz. R. Neumanem

Article : Altman Tosia

DLVII-97

ARCHIVES DU CENTRE DE DOCUMENTATION
JUIVE CONTEMPORAINE
17, rue Geoffroy L'Asnier 75004 PARIS
Tél. : 01 42 77 44 72 - Fax : 01 48 87 12 50

mention de la source obligatoire pour toute utilisation
DOCUMENT : CDLVIII-97

Only Hebrew Weekly in U.S.A., Organ of Histadruth Ivrit
of America. Published by Hadoar Association, Inc.
Published Weekly from October through June and Bi-Weekly
from July through September (except weeks of Jewish holidays)
by Hadoar Association, Inc., 120 W. 16th St., New York 11, N. Y.
Tel. AL 5-9637. Second Class Postage paid at New York, N. Y.
Subscription Price: 1 Year \$12.50; Canada and Foreign \$14.00.
Half Year \$6.50; Canada and Foreign \$7.00. Single Copy 35c.

HADOAR

NEW YORK, N. Y., NOVEMBER 12, 1965 • Hadoar, 120 W. 16th St., New York 11, N.Y. ALgonquin 5-9637 • VOL XLVI, No. 2 (2007)

את טוסיה אלטמאן כבר לא מצאנו בוולוצלאווק. הוריה סיפרי לנו שיצאה בשליחות לווארשה. — "הרי יודעים אתם את טוסיה" — הסירו הוריה את דאגתם — "היא מסודה כולה לתנועה". "השומר הצעיר" הוא בבת עינה וציפור נפשה. כנראה, קיבלה הוריה מן ההנהגה הראשית ועונה את העיר.

עתה, כשפגשנו אותה בביאליסטוק, סיפרה לנו בקצרה, שהיא באה מוילנה, שם אירגנה את התנועה והיכנה את חבריה לקראת קליטת מאות ואם אפשר — אלפים, של חברים שורמו לשם בודדים לא-דרכים. עבדה שם קשה. גם תקציב לעבודתה לא היה לה. הבנתים ניתק הריכוז השומרי בוילנה מן המרכז בווארשה, וילה היה שמונה פליטים. רבים מהם ביגרי התנועה, המחפים בקצרה רוח לפתח עלייה, הקהילה היהודית בוילנה הולכת ומתארגנת מחדש. הגיוס אף הוא החלל בפעולתו. אבל חוששים שהמישטר החדש לא יתן את הספמנו לכך. פגשת הנוער השומרי עם הסור-בייסים היה מוזנח בצער, הואיל ואיש מחברי התנועה לא רצה להתכחש למוצאו הצעיר-סוציאליסטי. הפגשות עם אנשי הצבא האדום אבל צער החשש של ויתור על העלייה וההגשמה, מחמת התנגדותה של ברית המועצות, היה בוסס את לבם של החברים. ציוד ואירגון היו צורך השעה. והנה באמצע הפעולה גדרשה טוסיה לשוב לווארשה. אחריה צריכים לשוב עוד כמה מן החברים. היא הבריחה בגלות בעיצומו של החורף, ולאחר כמה כשלונות הגיעה למטרחה.

הימים היו ימי טרויף. המלחמה בחזיתות התנהלה בכל חוקפה. קליטת היטלר הלכו והתקדמו. ביאליסטוק היתה מאוכלסת ארבעה או חמישה מוגים יתר על הרגיל. אנשים החתכו זה בזה בחוצות העיר ההומיה. הרעב השתרר בין הפליטים, שהתגודדו בבתי-הכנסיות ובתי המדרשות, בבית ה"הקדש" ובשאר כל הבנינים שהיו ברישות הציבור. המאושרים, שעוד היתה המריטה מצוייה בידם, זכו לשבת בדיקות פרטיות, כתהיזיזים. תושבי ביאליסטוק ראו את הפליטים כבדיות נחזות דבמה, שבאו לגולל את מנחתם ולעצמם

טוסיה אלטמאן

הקרובים. העולם נהפך ונעק משורשו. ירח הדבש שלנו בניהו הקיץ יפה-הגוף זאלשיצקי שעל הגבול המשושל של פולין — רוסיה-רומניה נפסק באותו יום שהוכרז גיוס כללי באנגליה ובצרפת, והראוי הפולני הודיע על הברית שנכרחה בין גרמניה של היטלר ורוסיה המועצתית של סטאלין. שבנו לוולוצלאווק עוד מולדתנו ברכים המשובשות של הימים האחרונים קודם שפרצה המלחמה. הספקנו לשוב יום אחד לפני שפתח הניהיגום את לועו ובקעו הלהבות הראשונות.

1 מוֹסִיָּה אֶלְטֵמָן

מפרשת חייה של אחת מגיבורות המרד

של גימנו וארשה)
מאת: ז' מ. בירדמן

בליל גובנבר השך של שנת 1939 ראינו אותה בפעם האחרונה, בחנת הרפנת בביאליסטוק הכבושה בידי הפולשים הסובייטים. האוויר היה קר ושלג ירד. אני ואשתי, הודונית שלה, חיפנו בתונה שעות על שעות לבוא הרפנת, שנעודה לצאת לעבר הגבול הגרמני. לאחר שנמלטנו מפולין המובסת ונתגלגלנו כמה שבועות בביאליסטוק, החלטנו לשוב לווארשה בדרך הברחה הגבול. מתאם היציאה טוסיה לפגינו, טוסיה אלטמאן, מי שהייתה עתידה להיות גיבורת המרד של גימנו וארשה, זו דמותה-הפלאים האגדית של הקשרת (קו"ף פתוחה, שייך ורייש סגולות) היהודית שהייתה גושאת את כשרות הפוננות והמרד לאחיה הנידחים והנוכחים, לשארית יהדות פולין הטבוחה והמורסקת — והעילאית בבורחה. מי פילל, שזו הבחורה השופעת מן רחוב, שהייתה כסמל הנעורים הנצחיים, המת מות גיבורים כמאבק הנואש האחרון של יהודי וארשה? באותו לילה היתה ארשת של חומרה נוספה על פניה, שלא כדרכה, וקיבלה הודעה לברשה היקה מעל קצר של עור ועמפת סודר של צמר על פניה וצווארה. השיחה היתה חסופה, מוגמגמת ומקוטעת, מלוח ששקיות ולטפות של שתי הודויות, שהיו נרגשות עד עומק לבן מן הפגישה הזאת, שבאה לאחר הקומה פריחה קצרה והרת תמורת כבירות.

**

אני ורעייתי — רק כמה חודשים עברו מיום נישואינו, וכבר נשכח הכל מן הלב — המעמד החגיגי של התנונה, השמחה בחברת

2

ARCHIVES DU CENTRE DE DOCUMENTATION
 JUIVE CONTEMPORAINE
 17, rue Geoffroy L'Asnier 75004 PARIS
 Tél. : 01 42 77 44 72 - Fax : 01 48 87 12 50
 mention de la source obligatoire pour toute utilisation
 DOCUMENT : CDL VIII - 97

ש"י עגנון הפיקר את גדרותיו של פאליאטיבזקי מקובל או לאחרי, אסתי-ז'ב שאי-מוסיף על-כפי-ז'ב אצל-ש' נמסרה ופוסט-דמיטרי בקורב

גם את לחמם, אני ורעיית התגוררנו בביתה של אשה יהודיה, ענייה מרודה היטת, גרושה מבקלה ואם לשני ילדים קטנים ופרועים, שאביהם היה בא לראותם תכופות והמרים על אמם בתוקף החוק הסובייטי. שחרר השני של דירת האשה העלובה הזאת דרו עוד כחריסר פליטים, לאוו דווקא משמנה וסולחה של יהדות פולין... חיילי הצבא האדום צעדו בחוצות בנאות מצנחים ובאמנותיהם שטרירכסר סובייטים חדשים ומבוקקים, כאילו ענה זה יצאו מתחת מכפס הופוס, והיו קונים מכל הבא לידם, עד שהתגוית היו הולכות ומתקונות מכל חסורה, ובכלל זה גם מצרכי מזון. מחיר הלחם היה מאמיד והולך, תנאי חייו היו קשים מאוד, וכבר התחיל הציף על מי שהיו חרשתנים בפולין, "הפאניתי", על מי שהיו ציונים, על מי שהיו... והרי גם אנחנו רק תמול שלשום היינו...

כשיחתנו אמרנו לה לוסיה, שאנו רוצים לעזוב את כלאיסיטוק לשוב לביתנו, כדי להיות בקרבת בני המשפחה בימי הרעה. אבל היא לא שבה אל משפחתה, שארבה אותה ארבת נפש, וביחוד את אחיה היחיד, היא שבה אל משפחה היריבה, אל תנועת "השומר הצעיר", שלה נתנה את חום נעוריה וכל כוחותיה.

באוסיה של טוסייה נמנו לאחיות נלאה טגלות נמש של הוריה: אביה - גוסטינו או גוסטאו, היה אום נעים-הלכות, בעל חוש המור עדין, עלין איש חברה, לילי ליפנו היה, עיירה הסמוכה לז'וליאאווק, בן המשפחה הסדית ענפה, הצעיר שבבנים. אביו, סוחר מכולת סיטונאי, היה מראשי הקהל בליפנו, הצעיר בלפדגורו הגדולה ונורה במצויה קלה כבתמורה, גוסטאו אלסמאן בא לולך צ'לאווק בעודנו על-ימים, השתחרר מסביבתו והליכותיה למד את השענות בעודנו על-ימים, השתחרר מסביבתו והליכותיה למד את הצניבורית, הוא היה ציוני כללי מקבוצת "על המשמרי" הפורי מרסיבית, שיצחק גרינבוים מנהיגה של יהדות פולין, עמד בראשה ונבחר כמה פעמים לחבר הוועד העירוני של מפלגתו, לאחר שפתח חנות תכשיטים משלו, החזיק גם בפעילות כלכלית-אירגונית בחברת הסוחרים הוצירים ונבחר להנהלת החברה. מסבצו היה קל תנועה,

והחו הטובה עליי חמד נתנה את חינו בעיני ילדיו וחבריו וכל מבריו. אמה של טוסייה, אנה (תנה), ילידת ולנה הייתה, אף היא, כבעלה, הייתה מעורבת עם חבריה וארבת חברה, הייתה פעילה מאוד בסניף המקומי של ויצ"ו, אם כי היא הביאה עמה מווינה את העמדות השורשית היהודית, הסתגלה עד מהרה ליהדות ולז'וליאאווק על גיוני האייטסקוטישה שלה למסורה המיוחסת, ורק נבלה מיהודי המקום במבטא הליטאי של דבורה האדי, שצלצל בסביבה האדיית המגוררת של ז'וליאאווק כמסקה גידיה, עם כל זה הייתה בה שמינית שבשמינית שביורה על אנשי סביבתה, אנה הייתה מחוננת גם בחוש מוסיקלי, בביתו עמד פסנתר, ובעירבנה, לאחר שבה מתנוה גם כימי פגרא ובמסביבת רעים, הייתה מנגנת לפה להנאת המסופים, טוסייה גולדה לורית ב-30 ביולי שנת 1918 ובפרץ המלחמה הייתה בת 21. היא הייתה ארבת מאוד על בני המשפחה הגולה והענפה, שכולם היו מפגקים ומספחים אותה, והיא השיבה להם אהבה ומסירות.

אחת המונכות הראשונות של טוסייה, המורה מאירוביץ, שלומדה אותה בבית המכינה השלישית קודם שנכנסה למחלקה הראשונה של הגימנסיה היהודית המקומית, מגדיה את אופיה כברים אלה: (1) "לוח רגילה, ערה ושפאנית, לכאורה היא שקטה, אבל יש בה הרבה חיוניות. היא משוחבת לפעמים, אבל במידה, (2) בחוברת כחובה פולנית, שבה הארה בברים המצויים את טיב הלמידה לצורך שימוש של הנגלה בתי-הספר. אני משער, שהחברת נכתבה בשנת 1925, בשעה שטוסייה הייתה בת שבע שנים. את החוברת קיבלה מר"ר משה ברי-הרה (שטרואר), מי שהיה במשך שנים רבות מנהל הגימנסיה היהודית בולז'ולאווק, ומשנות השלושים הראשונות הוא יושב בול-אביב. הוא ידוע כפונד מנהל, ועמד בראש גימנסיות בתל-אביב, וגם חיבר כמה ספרים עבריים, ואחד מהם על הרצל.

הואיל והיא מהנישה יפה מה לא יישא חן בעיני, פעם אמרתי אליה: "טוסייה, היית יותר שקטה, ועכשיו את מחזיקה להיות בלתי-מונוסטה", היא ענתה לי - "אני, לאימתו של דבר, עזרה לנבוכה, אבל המורה עדיין אינה מפירה אותי". טוסייה ביחסיה לבני כיתהה היא מאוד אידיה ומסבירה להם פנים, ולכן כולם אוהבים אותה; רגילה היא להשניח באופן מיוחד על השכן שלה, יוריק הורץ (2) ומעירה לו שלא יעשה שבאות במחברתו. מחמת הפיקוח הקפדני מצד כיתה, היא מופיעה תמיד נקייה ונעימה. טוסייה היא ילידה מנוסחת, מחוננת יפה; בכל התנהגותה אפשר לראות ייחוד רשון, היא בעלת יוזמה; עולם התעניינותה עשיר, כשרונות היא, אינטליגנטית, בעלת רגש של חובה והיא חומר מצוין למחלקה הבאה.

כל המעלות הטובות שנתנה המורה בטוסייה בת השכני, נתבטאו בה ביתר שאת בהמשך גידולה. בת 18 הייתה כבת 8, וכן הייתה גם כשהגיעה לגיל 25, בשעה שקופר פתל חייה, היא התפתחה לכלל אישיות ממוזנת, מאורגנת, שופעת אור וחמימות וחזרות חיים, מנומסת, אם כי פראית בהליכה, כתיסקוקה הפרעה, שוכבנית ועם זה מיושבת.

בבית-הספר הצטיינה תמיד. המורים ארבה על החיוניות שבה, על נבונותה לעורר לולת ועל התקומחה המתמדת בלימודיה. ארבע-לפי-כן, לא גמרה את חוק הלימודים בגימנסיה, והמסקה עם גמר המחלקה השביעית, האיל ונמשכה לקראת ייעודה: העלייה לארץ-ישראל הקיבוצית, ולא לאוניברסיטה. זאת הייתה גם דרכם של רוב אנשי תנועתה, שלא להגיע לתעודת-בגרות רשמית, הייתה גם טיבה נוספת לכה שהמסקה טוסייה את לימודיה, היא התרוששה המודגנת של משפחתה, למראית עין הייתה משפחה נוהגת כדרך האמידים, אבל המשבר הפלפלי שששה במדינה עקב האנטישמיות

(2) אל הבחור הצעיר הזה, במו של החיבש הורן, שהיה ידוע בעיר גם בשל פעולתו הצניבורית, נמשכה טוסייה גם כשנת בגרה, ואפשר היה לראותם בקו השומרי בפעולתם המשותפת, ובחוצות העיר היו מהלכים שלובי ורועות.

הלוחמת הגיע אם אל סף ביתה. בחוג המשפחה וגם בקרב הסוחרים (גם אבי ד"ר) היה סוחר הכשיטים וחפץ כסף ורחב ידוע היה מצבו הכלכלי של גוסטאו אלטמאן. מלחמת-קיום גוראה נלחמו בבית הזואי. אשתי מספרת, שבמשך הרבה שנים היו שתיקין — סוסייה ורחא — לזמורת לנגן בפסנתר, ופתאום הפסיקה סוסייה את הלימודים הללו, שלא היו בהישג ידם של הוריה, אף עלפי שאמה רצתה בכל לפנה שסוסייה כחה תלמד את הפסנתר המשפחתי אחריה.

סוסייה גילתה נטייה גדולה ללימוד לשונות, הפולנית שבפניה היחה טבעית, שהיה זו היחה שפת ביתה. לשונה של סוסייה היחה ספרותית, והגייה מטופח ואינטליגנטי, וגם הרבהה לקרוא בספרים. אף דיבורה הנבדרי היה רחוק, אלא שניה מתובל בהרבה ניבים בינלאומיים, כדרכם של "השומרים" בימים ההם. היא היחה מוחננת בבכירת שלה. אות הלמ"ד היחה רכה בפיה, והדייש העיניה כנפץ רעם. בשנים האחרונות היחה מתהלכת מוקפת תמיכה הקטנים מן התנועה ומדברת אליהם עבדית בקול רם, למען ישמעו. גם אנגלית למדה במחזורספר והצטיינה בלימוד הזה. אפשר שסייעה לכך שאימהה לעלייה, שהרי אחת הלשונות הרשמיות בארץ-ישראל היחה האנגלית.

* * *

סוסייה השקיעה הרבה מרצה בקו המקומי של "השומר הצעיר". כחה 11 הצטרפה לתנועה. הקו בולוצלאוק נחשב לאחד הוותיקים ובעלי המסורת השומרית בפולין. רבים מבני האינטליגנציה היהודית, בוגרי הגימנסיה היהודית או הפולנית הממשלתית, היו חברים לה. השומר הצעיר, בניגומסיה היהודית היו מנסרים ויכוחים ערים ונלהבים בין החלמזדים והדריים את מנוחם של המנהלים והמורים: מלחמת דעות ותחרות בשידול חברים ועשיית נפשות. בין "השומר הצעיר", בית"ר ואירגוני נוער אחרים, אל "השומר הצעיר" השתייכו גם הלמזדי בהידספר הסודיים והתיכונים הצי בוריים, שלא למרו את דעת היהדות והלשון העברית, והקו שברחוב ציאנקא היחה לום לביהם השני ובית היוצר לשמחה האומית. תחסייה קצרה של משפר קשה ספק את הקו, כשהסתגנו לחוכו

דעות מהפכניות של תקומזיום התקצני, אבל נעשה סיחור פנימי, והקו שב להיות נמצר של ציגות סוציאליסטיות מהפכניות. הציגים הכלליים גילו אודה לנוער הזה לאירגונו, המכו בהם, ובחסותם הפוליסית — בפני הרשות ובפני המתנגדים היהודים — היחה הקו הולך ורוכש עמדות ועושה נפשות.

מפקדה לפקודה עלו כמה מראשי הקו לארץ-ישראל, רבים מהם למרחביה, ביחה של התנועה, ואחרים לעין השופט ולאהרונה עלו חברות חברות שייסדו את הקיבוץ עין החרוש. הגה הקו עבר במשמרת למשמרת. כבר בשנת 1934, כשהיחה רק בת 16, נמנתה סוסייה עם המועיכות של הקו. היא שמרה על חוקי הציגות, חיבבה את הרומנטיקה של מושבות הקיץ עם סילדים ומדורות, היא גם נאמה בטובתם ובתלהבות לדיעה שלהם בקסם אישיותה את הללוים אליה. צמודה לרפך התנועה, ידעה לנסוך מרוחה זה על תמיכה הצעירים, והם אהבה כאחות. ידעה מיוחד היה לה לרפר אל כל אחד לפי סגנונו ותפסותו. אל תמיכה הקטנים דיברה בסגנונם, סגנון הילדות, בשיר, במשחק בריקודי. חבוקה עם עשירות לידים וילדות התחלכה עמהם כאם לאורך רחוב השלישי במאי או בשדרות פילוסוסקי שעל שפת הוויולה או על הגשר שעל הגנה. היא היחה פעלה גם בחוגים ומוסדות בין-מפלגתיים, כציגת הסדרונת, ככונ בועדה העיגית של הקו הקיטת לישראל, מקום שם אירגנה את הבריה לדעה והנחה אותם להקמת הקופסאות הכחולות או לקראת מפעלים מיוחדים. אף השתתפה בפועל בחוג העברי של "תרבות", שאיחד בתוכו את כל דוברי עברית, המבוגרים והצעירים יחד, ודברי, שתיקו רואת אותה יחד עם אביה על בולוע היהודי האנטי-הסטרליטי בביצוע הדום על סחרות גרמניה, בשנת 1937 היחה כבר הברה להנחת הקו. שנה אחת לאחר-מכן יצאה לחות הכישה השומרית בצנטסות. באיחה שנה גויסה סוסייה למרפד התנועה בוראשה, לשם עבודה בהנהגה הראשית, והיא ריכזה את פעולות התנוך שבכחה הצעירה והיחה העורכת של ביטאום המרפוי "המדדים".

פעם, בשנים שעייין לא היחה קשר של קירבה משפחתית ביני לבין משפחת אלטמאן — נסתכתי בריב עם סוסייה וחבריה, הם אסרו עליי מלחמה, ומעשה שהיחה כך היחה: באחת השבחות עבר קו השומר הצעיר בהחלובה בראש חוצות לקול תופים וחציצות, מי ברצל ומי ברבב, ובראש המיצע צופים מצויים במקלות-שבעי. כעורך העיתון היהודי שהופיע בעיר, תגיבותי במאמרי השבעי על חלול-שבח זה שנעשה בפרהסייה לאור גיוסם והיכוחת קשה את מנהיגי התנועה על מעשה זה של חתימה גליה חחת אורח החיים היהודי מצד אירגון נוער לאומי. לא הייתה אז שומר שבת כחה מחלול, אבל לא הרי התנהגותו של יחיד ובצנעה כהדי הופעתה של הסדרות נוער ברישות הרבים.

הדבר חרה להנהגת "השומר הצעיר", הם החלישו, שלא לתת לי לבוא בקהל ציונים, החרימו את עיתונג, והשתדלו להציק לי על כל צעד ושעל, בשתי אסיפות ציוניות פומביות, שנערכו, כנהוג, באלם הגדול של "המפצי", ואני הייתה אחד הנאמים בהן, הפסיקו אותי חברי "השומר הצעיר" בקריאות-ביניים פראיות, וסוסייה ניצחה על המיצע, אף בועדה הארצית של "תרבות" בווארשה, בשנות השלושים הראשונות, שהשתתפתי בה כציגת של מפלגת המדינה היהודית, שהייתי עורך עיתונה המרפוי, אך עליתי לזוכו לנאום, קמו פמקומותיהם עשרות צירי הסיעה הגולה ביותר, סיעת "השומר הצעיר", בראשותה של סוסייה, וצווחו וצעקו והחרישו את דבריי, ועוד היחה מעשה בקיץ של שנת 1939, בשעת הבחירות לקונגרס הציוני, שבאה ארוסתי, היהודית של סוסייה, להצביע, ומאחר שידעה סוסייה מראש, שהיא מסוסד את קולה לרשימת המדינתים, שבה הופעתי גם אני כמועמד, מנעה ממהה את אפשרות ההצבעה, כשענה, שעוד לא מלאה לה 18 שנים ואין לה זכות ההצבעה... * * *

במסגרת התמיני של אירוסיה בבית הורי אשתי, שהם דודיה של סוסייה, התפייסנו, סוסייה נגשה אליי והוסיפה לי ידה ואמרה בקול

* * *

* * *

ARCHIVES DU CENTRE DE DOCUMENTATION
 JUIVE CONTEMPORAINE
 17, rue Geoffroy L'Asnier 75004 PARIS
 Tel. : 01 42 77 44 72 - Fax : 01 48 87 12 50
 mention de la source obligatoire pour toute citation

DOCUMENT : C O C V III - 97

4

רם בפני כל המסכים: "עשיתי סלחתי לך את דבריי". מאחר
 יום הינו לידום, כראוי לבני משפחה אחת, אבל לא רצה הגורל
 שגורל ליהנות מיחסיו המשפחתיים, מיצה פלחמההולום השנייה,
 ונתפררה חבילת המשפחה, עדיין לא נהרסה, אבל החורבן המשמש
 ונא כבר פרש עליה את צילו משיטפו הנאצים את ולוצלאוק
 לגרמניה, גרשו ממנה את החרושים היהודים, והורי טוסייה
 ומשפחה אשתי יצאו לווארשה, שתי המשפחות התגוררו ברייה
 אחת, תחילה ברחוב פאוויה, ואחר כך ברחוב נובולפיסקי, איני יודע,
 אם גרה טוסייה יחד עם הוריה, נראה שהייתה מתגוררת שם לסירוגין
 במשך זמן מסוים עד שבנו הנאצים את החומה מסביב לגטו, דבר
 זה אינו למוזן הגלויות ששלחה היא עצמה אלינו לביאליסטוק וכן
 המכתבים של הוריה או של הורי אשתי, שלוחים מוהם היחשה
 "נכתב בצד" משלה בכמה משפטים שתוארו את המצב.

#

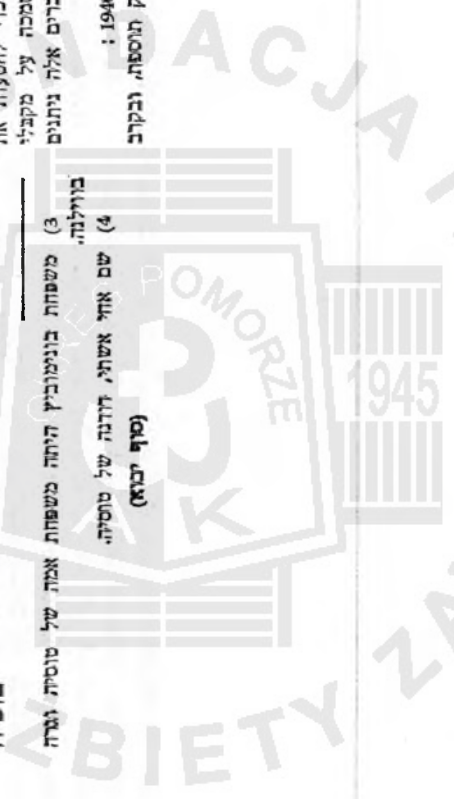
והנה כמה מובאות מן המכתבים שנתקבלו ממנה, השמורים
 תחת ידי ולא נתפרסמו עד עכשיו בשום מקום. המכתבים זורעים
 אור על המצב הכללי בגיטו וארשה ובגיטאות שבפרים אחרות.
 יש בהם נמה משפחתית מובהקת, המעידה על אופיה של טוסייה,
 שנהאחדו בה שתי האהבות הגדולות כאחת: האהבה לבני משפחה,
 שארי בשרה, והאהבה למשפחה הרחוקת הגדולה, היא התנועה.
 ברור כלל היא משתמשת בלשון הפולנית, שכן גורת מלכות
 הרשעה לכתוב מכתבים רק בפולנית או בגרמנית. אולם היא
 משלבת גם גיבים עבריים עם סימונת פולנית, כדי להטעות את
 הצנזור שלא יירד לסוף דעתה של המתבת, וסמכה על מקבלי
 המכתבים, שיצליחו לפענח את דבריה. ביטויים עבריים אלה ניתנים
 לחלו במרכאות.

ג. ב. במכתב מווארשה מיום 1 בפברואר 1940:
 ברצוני להוסיף כמה מלים אליכם. זוהי רק הוספה, ובקרב

הימים אני מתעתדת לשלוח מכתב ולכתוב באריכות. — אצלו
 חיים איכשהו, הגיע אלינו "מחנה עבודה". הוא רוצה בתחילת
 ש"נוער" יסע אליי. הוא מאוד לא סימפטי... כתבתי בבקשה,
 מה אצלך? האם גרים אהה באותה דירה, או אולי יש לכם
 כבר חדר משלכם? אני מתגעגעת ליהודית "עליית". אבל לפי
 שעה אין סיכויים...
 אליה כותבה לעיר ליה מיום 8 במאי 1940:

"יקרתי, ברגע זה קיבלתי את מכתבך, וכבר אני עונה.
 תשמע עובדה זו עדות נאמנה, עד כמה אני חרדה למצבך,
 ועד כמה ציפניו בכל יום למכתבך, אני עצמי כתבתי פעמים
 אחדות אל משפחת בונימוביץ, הואיל וחשבתי שאת אצלם (3).
 כיוון שהמכתבים מגיעים ברובתים ארוכים למדי ופעמים גם
 חולכים לאיבוד, מן הישר שתכתבי כמה פעמים בשבוע.
 אצלו אין כל חדש, חיים איכשהו. כולנו בריאים ולעת
 עתה מסתדרים, והרי זה העיקר בזמנים שכאלה. סאמק (4)
 ויזק גדול, הם לומדים, וברגיל משתובבים גורא, אני עובדת
 במבוקצעי הישן, אם כי קשה מאוד כיום למצוא עבודה בשטח
 זה. משפחתנו היקרה אינה גרה עוד אצל האיילשטיינים, יש
 לנו דירה משלנו, נעימה היא, בת 2 חדרים, על אשפותך שלך
 נוח יותר לחיות. הייתי מאוד רוצה, שגם את התי אתנו, אם
 אין אפשרות לנסוע לבונימוביץ — בואי אלינו, היום כבר
 פרצה קטטה בין אמי ואמך — במיטתה של מי תישגי...
 מוסיף

- (3) משפחת בונימוביץ הייתה משפחת אמה של טוסייה וגרה בוויילנה.
- (4) שם אחי אשתי, דודנה של טוסייה. (סוף יומא)

ARCHIVES DU CENTRE DE DOCUMENTATION
 JUIVE CONTEMPORAINE
 17, rue Geoffroy L'Asnier 75004 PARIS
 Tél. : 01 42 77 44 72 - Fax : 01 48 87 12 50

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT : C DLVII-97

ARCHIVES DU CENTRE DE DOCUMENTATION
JUIVE CONTEMPORAINE
17, rue Geoffroy L'Asnier 75004 PARIS
Tél.: 01 42 77 44 72 - Fax: 01 48 87 12 50

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT: CDLVIII-77

HADOAR

Only Hebrew Weekly in U.S.A., Organ of Histadruth Ivrit
of America. Published by Hadoar Association, Inc.
Published Weekly from October through June and Bi-Weekly
from July through September (except weeks of Jewish holidays)
by Hadoar Association, Inc., 120 W. 16th St., New York 11, N. Y.
Tel. AL 5-9637. Second Class Postage paid at New York, N. Y.
Subscription Price: 1 Year \$12.50; Canada and Foreign \$14.00.
Half Year \$6.50; Canada and Foreign \$7.00. Single Copy 35c.

NEW YORK, N. Y. NOVEMBER 19, 1965

• Hadoar, 120 W. 16th St., New York 11, N.Y. ALgonquin 5-9637 • VOL XLVI, No. 3 (2008)

5

מזכירה צלממן*

(מפרשת חייה של אחת מגבורות המרד) של ג'ימז וארשה)

מאת: ל. ב. בדרמן

גלויה מד 22 באוקטובר 1940, שנשלחה מווארשה למתנה עבודה

רוסי שבאיזור ארכאנסק;
"מכתבי שאני שולחת אליך, אין להם מולד כנראה, אך פעם
לא אישרת כל ידיעה ממיני, בנוגע למצב אצלנו, אין לי מה לחדש
בכל פעם, לפעמים ככהכמה, ולפעמים לא כל כך, ייתכן שיביא
אלי הארון "תחום מושביסקי" (1). הוא רוצה להשתקע אתי ועם
בני משפחתנו... אנו משתללים ומתאמצים להעביר אותו ממדי
שבתו זו, אבל לא ידוע, אם יעלה הדבר בידינו, מה אצלם? כתבי
בפרוטרוט על ההיים אצלך, אני סקרנית לדעת, אך את מסתגלת
לתנאים החדשים בחיך... ר"ש לבביותי" - מוסרית
גלויה מטארגוב מס' ביאגואר, 1941, שנשלחה למתנה העבודה
הנ"ל:

"... לפני כמה ימים העבירו לי מן הבית את גלוייך, כדי
לשבת עם אותי בדיעות שהגיעו ממך. האמיני לי, יקירתי,
שהרבה מאוד אני חושבת עליך ותכופות אני דואגת לך, אך את
מסתדרת עם בתנאים החדשים. כאשר נפגשו פה עם הלה בלומבי
טאל (2)... הרבה שוחחנו על זה, אני רואה, שאת אמיצה ומחוקקת

ע"י "הדואר", גליון ב'.
(1) הוונדה לג'ימז, שהיו הנאצים מכינים ליהודי וארשה
באותו זמן.
(2) בוגרת הגימנסיה היהודית בוולוז'לאווק, חברתן של
סוסיה ואשתי.

מעמד... על המצב של משפחתינו אין מה לכתוב במיוחד.
למרות התנאים שנשתנו הם מסתדרים יפה למדי ואינם מתלוננים.
אם את מבינה את אבי, הרי ידוע לך שמספיק הוא עליו ואיני
מוניח, לא לעצמו ולא לזולתי, להיות שריו בעצבות. כאן בסארגוב
המקלט לשילוח עירוב (3). מבין מיוועיני אין כאן איש חוץ
לשפחה בלוינה, שיש להם פה קרובים... אחרת שאלה אותי
אשה ולוצלאוקאית, מה כותבת אלי אחרתי ממרקים. הביעותי,
שהיא מתכוונת אליך. אך זה נראה לך, יקירתי, שיהיה לי פתאים
לאחות? אצלי אין כל חדש. שלגים וקור, אך עליך לא יעשה
כל זה רשם. משאני מתיישבת לכתוב קשה עלי הכתיבה, אבל
ניגוש עוד ונספר אשה לרעותה על הכל...
נשיקות וידידות שלום. - מוסרית

גלויה מטארגוב מס' בפברואר 1941:
"אני מבינה אליך גלויה אחרי גלוייה, לפי שאני מבינה
משמעותן של ידיעות מבני-משפחה. אצל משפחתינו התיישבה
"מסגרה ימי בני-משפחה" (4). ואינה רוצה בשום פנים לעזוב אותנו.
לע"ע מסתדרים איד-שהוא, אני שולחת אליהן לפעם לפעם
הכילות, הואיל וכאן יוקר המצרכים אינו גדול כל כך. כתב לי
אבא... שדואגים לך, ובמיוחד אמר, שרק עובר פרקיזמן בלא
ידיעה ממך, מיד מסתלקת רוחה הטובה ממך, והיא חוששת לרע
ביותר. ואני לעת מואת יושבת פה. אפשר שאעתיק את מקום
מגוריי לקראקא, כי כל הזמן אני מחפשת עבודה... אנו סוסים
את הימים עד בוא האביב. כשחם בחוץ, קל יותר לארץ לחיות.
האם נורא תקור אצלם? ... אני נפרדת מאתך בלבביות.
ר"ש מוסרית

הגלויה הללו נכתבו בעיצומם של המאורעות ובראשית השלי-
חם לגיטאות סולני. סוסיה חייתה נוסעת מעיר לעיר למצוא את
חבריה לע"ע, לארגנם ולאיששם. מבין השורות מבצצת האהבה

(3) בלומבי יהודים שגורשו בידי הנאצים מוולוז'לאווק.
(4) בלומבי, היהודים בווארשה נבלאו בניטו.

הדואה לבני משפחת הנמצאים בצרה ובשביה עם הו, ולכל יש
מקום בלבה, וגם למשפחה המפורדת עלת, כשיש עזמה מתגוררת
בבידות בערים גובריות לה ובאווייה עוינת וחשדנית.
מכתביה של סוסיה אל קרוביה שבלות רוסייה לא הוסיפו
לכוא עו"ת, הואיל ובינתיים התקופה הנאצים את רוסייה הסובייטית,
הקשר ביניהם נפסק. אבל באותו פרקיזמן שלחה סוסיה מכתבים
רבים למרדכי אורן מן ההנהגה העולמית של "השומר הצעיר",
שיצא מארץ-ישראל לג'יניבה, בשליחות המרכז העולמי של "החלוץ",
כדי להקים שם לשכת קשר של התנועה באירופה. במכתבים אלה (5)
נסבו הדברים על ענייני התנועה ורק זעיר-דברים זעיר-דברים
גם גלוייה חוויה ומאווים אישיים. הנה אחרים מהם:

וארשה, 29 במארס 1940.
מרדכי יקירי, ודאי קיפלת כבר את גלוייתי, אולם בריצוני
למסור לך עוד קצת ידיעות על משפחתי הנאהבה. ודאי ידוע לך,
כי נשארו כאן בעיקר הצעירים. יש להם עבודה, והיא חשובה
מאוד, ועל-אף-הכל אין רוחם שפלה. עיקרה של המשפחה מערר
השדה נטרפו בעירי, יש להם עבודה, והם נשכרים כראוי. כולנו
מתגעעים על קרובותנו "עליותי", האמינה לי, הנגעעים הם
הרגיש מאמצת. לצערנו אין סופו לראותה במהרה, קרוב ביותר,
אולם קיים אצלנו משרד הגירה, והוא הבטיחנו לעמוד לימינו.
חוששת אני, שאינה הן הבטחות סתם. מצבנו מבחינה חומרית
אינו טוב ביותר. דודנו העשיר "ג'יניטקי" (=ג'יניט) עוד לו
במרה שאינה מספקת. הוא טוען, כי משפחתנו רבה-אנשים ובלם
סמוכים על שולחנו. בימים האחרונים הגיעה לכאן החברה "מתנה-
עבודה", איני יודעת, אם אצליח לקיים אהה יחסים טובים. היא
אנטיפאטית ביותר. המצב במשפחה של צביה (=צביה לובנסקי)
הוונדה ל"ההולנדורדי" אינו טוב ביותר. מכל המשפחה הרחבה
שלינו (=הסתדרות "החלוץ") שרדנו רק צביה ואני וזולתנו אין
דואג למשפחה כולה. כל האחרים עקרו מכאן והפקירו את הכל.

נדפס בהספר השומר הצעיר, הוצאת ספרית פועלים,
מרחביה 1946.

(5) גרפסו בהספר השומר הצעיר, הוצאת ספרית פועלים,
מרחביה 1946.

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT : CDLV 111 - 97

6

אין הם דואגים אלא לעצמם. ככלל מתמרמרים אנו על כך, שבעלי-היכולת מצילים את עצמם כלבד וזכר קיומנו מש מלבם לחלוטין. אף אני שותפת למרידות הכללית הזאת, בייחוד ביחס אליכם. עבר כל כך הרבה זמן, עד אשר התחלתם לכתוב. זאת לא אשכח לך ולא אשחל לך. הנני מבקשת, שתכתוב איגרת המיועדת לכל משפחתי. אני בטוחה, כי זה עתיד להשקוטם, לחתמם, להסב להם שמחה. אני סבורה, שזה הדבר החשוב והנוצץ להם ביותר. הננו מסיימת את מכתבי בדרישות שלום לבביותי. —
שלך מוס'יה

וארשה, 1 באפריל, 1940.
...אני חוזרת וכותבת מתוך חשש, שלא יגיעו המכתב ששלחתי לך שלשום. מן הסתם ידוע לך, כי "מאתיים" 6 עדיין לא הגיעו. התפשטה שמיעה, שכלל לא יכבד אותנו בביקוריך, דבר אשר דיכא מאוד את רוחי ואת רוחה של צביה. מלבד זאת אין חדש תחת השמש... הימים חולפים והנה נשמעים פעמי האביב. אני מלאה בטחון — מניין? יד השכל קצרה מהראות לי את מקור הבטחון הזה. העיקר, מצאתי מחדש כמעט את כל משי-פחתי, שהייתה נפוצה בכל הרוחות. אני מתכוננת הוכנית לשכן קצת מהם בכפר צ-ה' (=הכשרה חקלאית). אני סבורה, ששם החיים יהיו קלים יותר, ואפשר יהיה להתפרנס בכבוד. אולם הוכנית זו עדיין היא בשלב הראשון של הגשמתה. את דבר הגשמתה לא אאחר לבשר לך. אני מאמינה בהצלחת הווכניות. ענה מייד. אני מצפה בכליך-עניינים.

ברגע זה קיבלתי את איגרתך. אשיב לכל שאלותיך בעיד כמה ימים. —
הנה כמה מכתבים, שכתבה טוסייה כעבור שנה ויותר אל מוס'יה
חברים אחרים :

6 הפגינה למאתיים רשינות עלייה, שהובטחו לאנשי "החלוץ" בוארשה.

דארק, 19 באוגוסט, 1941.
יקירי, "עד הסבלות נפתלת דרך אדם בחלד", נדמה לי, שמשוה דומה לכך נאמר באיזה פתגם או שיר. וכיוון שדווקא כך נפתלת הדרך, נפסק המבצע בינינו ללא כל צורך, ולדעת בנינו. וכיוון שכן מתגלגלים הדברים, הריני כותבת אליך עתה ויתכן, שיש בכך אפילו קסם, שעוד רגע ועוד רגע — ולא אפסיק עוד לשלוח את המכתב! אחת מבין — קולטוב של הרגשות וסיכון. לא אכתובי, כי לפתע עשו עלי זכרונות וכו', וכי, לפי שהייתה משתמעת מכתב בניגוד לאמת, איזו גימה סנטימנטלית. פשיט, נדעורר בי הרצון להיוודע, היאך אתה חי? זמנל לכול, מה הן מחשבותיך ומה הדרך, שעשית מאז נסעת. אני יודעת, שחוזה אנוכי, שהדרך בה הלכתי ארוכה וקשה מזו שלך. לאמיתו של דבר, קשה לי לכתוב, היאך אני חיה, משום שהיץ לעבר, איני מצאתי שום שותפות ביני לביןך. אינך מביט את האנשים, שעממם אני עובדת, אינך מביט את עבודתי, אם גם בעבר היית קרוב לה מאוד (ישא גם עכשיו) ואינך מביט את התנאים, בהם אני נדונה. על כן, מה לכתוב? ובכל זאת הייתי רוצה לספר על עצמי. אלא שלמרות שפעת החוויות איני מצליחה להעלות דברים, שאוכל לבפשמ בצורת עובדות של ממש. המשפחה (המתנערת) היא עתה חיה, המשפחה שלי, שלך, של אדם 8. האגנה לה לקיומה, להבטחת שלומה. דארק זיל גמור, זו עבודה המצטרפת מפינים טפנים — אשורה, מיינעת, עד אפסית הכוחות — אי מו, שבלעדיה אין דבר קיים. האומנם נראה הדבר פאתטי בעיניך? ובכל זאת כך הוא, וכך טוב לי. אין אנו הוגים עוד בקרובים ובחוקים, אין לנו זמן לכל מיני מיתושים אינטליגנטיים, שיוי מציקים לנו חדיר, קיימת רק המשפחה... בעוד שבוטות מספר אצפה לביקור קרובתי, המתועצת הארצית, הן אתה מביט אותה? אני טרודה כבר בהכנת קבלת-התנפנים. ודאי יהיה לנו נעים ושמת ביח. —

7 הכתב נשלח אל חבר, שהגיע לארצות-הברית לפני טרוץ האלחמה.
8 שמו של חבר.

7 הכתב נשלח אל חבר, שהגיע לארצות-הברית לפני טרוץ האלחמה.
8 שמו של חבר.

וארשה, 12 באוקטובר, 1941.
אנו חיים במקומם, "סמינרסקי" מבקר אצלנו עכשיו (=כלומר, עורך סמינר לפעולי התנועה). הלא ידעת אותו מקרוב, הוא מבקר במיוחד אצל המנהל וישהה אצלו חודש ימים. הם אהבים איש את רעהו ואינם נפרדים זה מזה יומם ולילה. "מנהל" הקטן ילמד הרבה מפי האורח היקר, אנו מאושרים מאוד למראות זה. הדבר מופיך לנו את הימים הרבם, בהם ערכנו יחד סוילים ומושבות קיץ. אף כל המפגים שמחים לדבר. כבר כתבתי לך בדבר "הכשרה" (=הכשרה), שחזגה אתמול את יום הולדתה. בתנאי הימים הללו הרי זה יפה מאוד. אלה הם הדברים החשובים בחיי עתה. אני משערת, שגם אתה תשמח בהם. לכשתראה את מאיר (יערי), ספר נא לי את הדבר ודוודו בשלומו מקרב לב. היה אתה בראי וחוקי. —
מוס'יה

וארשה, 12 בדצמבר, 1941.
כשמחה הנני באה להודיעך, שתגנו את יום הולדתה הראשון של בתנו "הכשרה" בוארשה. אנו רוצים מאוד, שתופה לראות בקרוב ובמהרה את סכא. יכול אתה להתגאות בנוכחי. ביום זה הננו שולחים לך ולמשפחתך את מיטב ברכותינו. —
מוס'יה

טוסייה נבחרה ערב טרוץ המלחמה להתנהג בי של תנועת "השומר הצעיר", שנועדה לפעול בשעת חירום. בוארשה פעלה בהנהגה הראשית של התנועה, וגם ב"החלוץ". בחורף שנת 1939/40 הייתה מחזרת על קיני "השומר" שבעיר "הגנרל-גוברגומנס", חיזקה את רוחם של קבוצות החברים והדריכה אותם לפעולה בתנאים החדשים. היא ליוותה את הפלוגה הראשונה אל קיבוץ התנועה בפנייבו, הסמוכה לגרוואץ (בלשון היהודים: גריצה) שעלי-יד וארשה, בתקופה זו הייתה מקיפת תכופות בקראקא, ראווי, קליץ, צ'סטשוב וערים אחרות, והביאה לחברים שם את דבר התנועה בעליפה וכתבה. באמצע 1940 יצאה טוסייה לארגן את התנועה בגליציה. היא הגיעה לאטריוב ופעלה שם כמה חודשים. כאמור באחד מכתביה שהבאנו ליעיל, מצאה בטאריוב רבים מיוצאי עיריה וחבריה. בשנת 1941 יצאה בשליחות מסוכנת מאוד לשטחים שנכבשו זה מקרוב בידי הגרמנים, והגיעה לביאליסטוק, לבאראנוביץ,

ליוולטה, ואף ללבוב. היא היתה השליחה הראשונה למקומות אלה מאז כבשו אותם הנאצים. בוולנה עשתה טוסייה שבועות אחדים וסייעה בהקמת האירגון היהודי הלווחם. היא חזרה לווארשה עם כמה מחברי התנועה, ובשפיט ספורי זיועה על גולל היהודים בשטחי הכיבוש. היא יצאה פעמיים לשלוחה, ובפעם השנייה נתפסה ע"י שומרי הגבול הגרמניים, אבל נמלטה מידיהם וברחה ברגל מצ'כוסלובקיה עד לחוות-הכשרה ביארקא, כמאלך 25 קילומטרי. משם עלה לווארשה, ושוב עמדה במרכז הפעולות.

בספר השומר הצעיר" (9) נתפרסם פרק כתוב כרדי טוסייה, שהוא כעין "ליווי". הוא נכתב, כנראה, בשנת 1941, ובו דברים נוגעים אל הלב שיצאו מתוך נבכי נשמתה הרוויה מצער האסון שבה על עמיה. היא מתארת את הכוחות הנפשיים, שעמדו לה להתגבר על כל המכשולים והסכנות ולזנוק אל תוך ההתחום והציל מה שנתן להציל. הנה כמה קטעים מתוך אותו הפרק:

"אולי מזה דווקא התחיל הדבר, שתוך שאון הצצות והפגזים, תחת עיי המפולת של בתים מתמוטטים גאה הרצון ועצמה תאוות החיים. אולי דווקא מזה, שהאדם האובד, ברגע האחרון לקיומו, אשר בעינים שנתרחבו מזוועה הציץ לתהום הכלול, תפס את יפי החיים ועוצמת היצירה. ואולי לא היופי ולא כוח הרצון, אלא פשוט יצר הקיום לא נתן למות?"

טוסייה מתנה את פרשת מלסוליה בלרכים בלילות אפלים, כשזייתה באה ליישובים שבצמק דומסברובה ולמקומות הנידחים בפולדאסיה, ומספרת אך התיקה באחד הערבים בחשאי על חלונות אפלים —

"כאשר נפתחה דלת הבית וקיסלה אל המרמית היירה את הלך היגע, היו העיניים מתרחבות בתפוחן של שמתה והשפתים ירק מלה אחת מיללו: הנהגה. האם עדיין? האם עדין? האם עדין? ואיננו בודדים? ניתבו השאלות קודחניות, תובעניות, כרצות לגרש כל מה שזיהה. חזרו הזכרונות של שיחות ישנות וריקודים,

9) כך א', התנועה מראשיתה ועד לאחר מרד הגיטאות 1913-1945, הוצאת ספרית פועלים, מרחביה, 1956, עמ' 481-482.

ויכוחים, חזרו כדי לקום לתחייה... לאחר חודשים של מלחמה, נודים וזוועות — בפעם הראשונה "תחוקנה" הזק ואמין". לא ראתי בתים הרוסים — לא שמעתי את שעות המגפיים הצבאיים. רק את דרכך הטיפשת בתור-יובל-הבלתי..."

למתנות-עבודה. היא ראתה אותם, את פניהם המוענים. רצתה לשמוע אותם מתאוננים על העיניים, המפיות האבודות והרעב שנפלו בחלקם, אבל הם שתקו מכל זזה, ורק היו שואלים בלי הרף על התנועה, על ארץ-ישראל.

"ובערים ובעיירות ידים קפואות ועייפות שומרות על השיל-הבת שלא תפנה. הלכות ופחותות הדינים, אך הולכת וגוברת השמירה. בטוחים הם, שיחזיקו מעמד, יש בהם אמונה, כי העזרה בוא תבוא."

והיא מסיימת את וידוי-הכחיה: "הקשיבה, את, אתה שמליבש היום ביצות כפחות ונפול למשכב בדינוסטריו; אתה שמליבש-רעב נשקפת לך בגיטו הסגור, ואחיה, שהיום, מה, יסגורו מאחורי תומות — הקשיבו כולכם; צמוד נעמד! עוד קום נקום, כדי להתחיל מחדש."

טוסייה נבונה במשך זמן מסוים עם ראשי ההנהגה של האירגון היהודי הלווחם בניטו וארשה, נציגות הסמדרות. לאחר-כך נעשתה על דעת האירגון הלווחם אתה וקשריות (קויף פתוחה, ש"ן קצוצה, ר"ש חרוקה) המרפיות, שהגירות הנודות של המחנות היהודים, בתוך שאר הקשרים נדהו ושיקשה חוט המצע היהודי בין קיבוץ היהודים הכלואים בתוך חומות הגיטאות ובמתחזות-הסגר למינים ויבן העולם שמחוזה להם. קלמרת פניה הסגוליים, ראשה הזקוף, העטור סבוך סמך של הלהלי שיער צבנה, ועיניה הכחולות ולישנה הפולגה, הטבעית פסיה, סייעו לה הרבה במילוי תפקידיה. קסמה האישי — כותבים עירייראיה — לא נוגע כלל בידי המלחמה. רבים נמשכו אליה כבאבן שואת — נערים ומבוגרים חיבבו את קולה הצלול ואת צחיקה המבצבצת. כל אימת שנודמה לאוזן עיר ועשתה שם ימים מספר, הנית מופגזה בין מסע למסע, היו רבים משכימים לפתחה, מי לצורך עניין ומי לשם שיחת ריעים וכדי

להתבסס מספורי הרפתקאותיה ופגישותיה עם אנשי התנועה וסמם יהודים שבמרחקים. וילכל אחד מן הבאים שמור היה עמה סיפור מיועד לו: את כולם היתה מקבלת בחיוך של רצון, בחיבה ובבלתי-צנזורה.

בספרה, "אנשי המחתרת" (ספרית הפועלים, 1950), מתארת חייקה גרוסקא, אחת מניצולי השואה, את הדרך שעשתה בחברתה של טוסייה מווארשה לצ'כוסלובקיה, אך נחלצו שתיהן מן הגיטו בווארשה, לאחר ששיחזרו שומר יהודי, והגיעו בלרכים עקלקלות לחנתה הרפנית, ומרן כל מיני קשיים, עיכובים, פחדים ומראות היצע סודי-סוף לחתוך תפצו.

"טוסייה — כותבת חייקה — מרגישה כאן את עצמה יפה. מכירה כל איש בשמו, ועברו של כל איש ידוע לה. לזה קרוב אחד שיושב ב"פאוויואק" (בתי-הסדר הגדול שבווארשה), לזה אחות בקיבוץ בווארשה, ולזה משפחה שגורשה מעיר הסמוכה לווארשה. כל אחד מחפה לידעה, וזל פי רוב יודעת טוסייה למסור ידיעה מוסכמת. מניחה מופלאה זו של האגה לעניינים החברים רוממה את עבודתם של האנשים המרכזיים בתנועה. אסור לחום על שושנים בלוק היעו? — מסיימת חייקה את דבריה במימרה פולנית ידועה, ומוסיפה: "לחום מותר: ולא זו בלבד אלא שחובה היא — אם הדבר בגוד האפשרות ואינו מוקי. אסור לשכוח את האדם במחלתה, את האדם על מאוייה, דאמתי וצרותיה, שקר הוא, שעל האיש הליחם למחות כל זכר וזימן לחיי הפרטים, לעבריה, למשפחתה, לאהבתו. מי הוא שפסק, כי איש המחתרת חייב לסתום את הגולל על לבו? הרי זה סילוף דמותו, סילוף חוייתו האישית העמוקה... מלחמה ומאבק אינם מתקיימים. כמה חובלב השפיעה טוסייה על חברים מצ'כוסלובקיה ביהיה שזייתה סמך בית-מגורים סמך מחסן סמרטוטים...?"

בספרו "התוועים בררכי המוות" מופיע חוקר השואה הידוע, ד"ר נתן עק, את טוסייה, שגם הוא נפגש עמה בצ'כוסלובקיה. בספרות וברומים — הוא מספר — פורשה לי גם פעם בקירבה בעיר: לחיך את ה"חבריה" למבחן שיבוא... היא שהתה בצ'כוסלובקיה ימים

ARCHIVES DU CENTRE DE DOCUMENTATION
JULIEN CONTEMPORAIN
17, rue Geoffroy L'Asnier 75004 PARIS
Tél. : 01 42 77 44 72 - Fax : 01 48 87 12 50

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT :- CDL VIII - 97

9

מספר והצטרפה לעזוב את העיר ביוזם יום אחד לפני שהחל כאן הגירוש.
על משפחה ביוזמה בדצמבר 1941, כותבת ריזל קוריצאק (רוזיק):

...טוסייה הגיעה לזליצנה. מי שלא היה כמונו נתון מאוזרי חומות הגיטו לא זיכל להביך, מה הייתה משמעותה של "הופעה" זו בגבולות הגיטו! טוסייה הגיעה! כבשורות-אביב מרינה התפשטה הידיעה בין האנשים. טוסייה באה לביקור מוארשה, כאילו לא היה שם גיטו, ולא היו גרמונים בעולם, ולא היה מוות מרחף סביבנו, כאילו לא הייתה אורבת הסכנה מכל קרן... טוסייה פה! קרן אהבה, קרן אורה! יבבואה הביאה עמה חירות נעורים ולהתנער מעטריה. ספוריה על הפעולה ביוארשה, על אנשים ואירועים, היו ספוגים זימות של אהבה רבה. היא פתחה לנו עולם חדש, שלא ייאמן כי יסופר על שכמותו. ראינו עשרות חברים שעבדו בתנאי גיהנום של טירוף מסוחר ורעב. האונג, איר מותר אפלט החיים בניטו וארשה בוקע שיר חדש, הפעם בעוצמה! הרגשנו מה קשה העבודה, המושקעת בנקודות-ההכשרה... היא ספרה על אנשים, על העוזה ההרדית והעזרה, שלאחר שנתים של עול הפולש הנאצי, באותם תנאים גוראים, לא נשברו האנשים, לא נפלו ברוחם, וכאן גם היום לא נחלשה האמונה בדרךם הנשגבה וחזונה מוסרי לחיות בלבד תהום. וילנה התיסרה כבר או בפעולות החיסול, לפני עינינו השתרעה בכל מראה המציאות האיומה, ואנחנו הדרנו עוד על חיים ועל עתיד, כשהרעיון על הסוף החלל בתוכנו פנימה...
טוסייה הייתה מלאה תוכניות. לא יכלה לשבת זמן רב במקום אחד. גם בגיטאות אחרים — הייתה אומרת — מחפשי לי אנשני, חברים. גם הם מנותקים, ואני הולכת אליהם. הרי את דבר התנועה אני נושאת... זה היה כל כך פשוט — היא מוכרחה ללכת! איזה מין צורך פנימי, כוח דוחף נעלם הולך אותה בריכים האפלות הללו. מכל צד ארבה לה הסכנה. הפיח ההוא יסודו היה בהכרת השליחות, בתחושת האנושיות שבה. והיא הלכה. היא הגיעה לעידם רחוקות, אל תוך גיטאות מסוגרים ומנותקים..."

לא פעם נכשלה טוסייה ונפלה בידיהם של קלגסים גרמנים, שוטרים פולניים וסומוס חסונים. לאינו של דבר, לא היו פניה פנים "אריים כשרים", חוטמה לא היה חוטבו ארי מובהק. אפילו עיניה — זיק של עצגומות יהודית היה משרו עליה. גיטונו בספרו "מחר הגצורים" (ספרית פועלים, 1963) כותב עליה, ש"בשעה שטוסייה מתמכרת להרהורים — יש על מה לרהר בעיתים שבאלי — טבוע מוצאש לעיניה הכחולות", היא מתאמצת שלא להחשבל, שלא להסב תשומת-לב אל עצמה. "הלשון הפולנית שלה במחכוון אינה ספרותית טהורה — מוסיה גוטמן — אלא מעומעמת בניבים עממיים, כדי שלא להיכשל לשון פולנית אינטליגנטית-ספרותית היא רק פתיים של יהודים...". פעם היא נוסעת בתור פסרת, בת צבעוני ומפני עור גם לרגליה, הפעם היא לראשה, לבישת טיג צבעוני ומפני עור גם לרגליה, הפעם היא מתראשה בדמות אשה חדרה, המגורה בתורה הנשי, וספוגיה החיצונית הללו מקנים לה שמץ היסחור וחופשי התנועה בצד הארי. נתונה טוסייה בחוש מיוחד, זה החוש השני הנעדר בצד הארי. בשעת ספנה גדולה, כותבת על כך חייקה קלינגר בזכרונותיה "יומן גיטי", במקום שהיא מספרת על ביקוריה של טוסייה בעמק דומברובה, "היא באה בלא שום כוונה בידה... קשה למצוא מגורים של לאה פסחון-הביטת בה... זאת היא, כך ראיתיה לפני המלחמה... היא מלאה מרץ וחיוניות. רק הרצנה מארה מורגש, כי אחריות גדולה מוטלת על שכמה".

האירטון היהודי הלוחם בוארשה בחר בטוסייה, שהתה באת כוחו בצד הארי של העיר, כדי להשיג נשק. היא הצליחה לקשור קשרים עם תנועת המחתרת הפולנית ורכשה נשק בשביל הגיטו. בימי קטבות נלחמה ב"גיטו המרובד".
טוסייה רחשה אמון רב למרכיב אנליטי, מפק המרה היא אהרה בו את המנהיג גדל לעיניה עד כדי מעמד היסטורי של התמודדות קרבית במרד נגד האויב. אולי זכרה אותו מאבטי 1939.

שעה שהיה בנקודת-ההכשרה השומרת ביוזלצאוק עיר מולדתה, בתוך גרעין העלייה הווארשא של, אבל אישיותה ואולי גם בתור-לבה, היה ישראל חיים וילגו, שהיה ידוע בתנועה ומחוצה לה בשם "אריה" או בכינוי "יריק". יליד שנת 1907, בן למשפחה עשירה מוארשה, למד בבית-ספר יהודי פרטי ובקן של השומר הצעיר. השתלם בעברית, התקרב לציונות החלוצית ודבק בה בכל לבו. בשנת 1936 היה אחד המורכבים המרכזיים בקן הווארשא ובהנהגתו. מטבעו היה רגיש מאוד, וכפי שמעידים עליו חברי, נלקע בין אמונה ויאוש, אבל הצטיין בכשריונותיו האירוניים. במחשבה ערה ועצמאית, בכוח השפעה על חבריו ובפעילות רבה. מראיה האצילי, מסופר עליו, היה רצוף ועדינות ועם זה עור העטיה לביץ חת, אריה וילגו היה האיש הקרוב לטוסייה. באישיו היה קצת דומה לה, רחוב חבדני היה אישי יותר ונתון לעיניו הפרטי. "בתקופת המשבר — כותב י. גוטמן בספרו העיל — כאשר ניתבו הידיעות כלבים הנופלות מתוך בניין מתמוטט, רמז אריה לא פעם כי הוא חרד לשלומה של טוסייה, כל פעם שהייתה חוזרת מאסע לחוות איכות בנפשה, הייתה מסתגרת בחדרה בצד הארי ומסרבת לדחות איש. ימים עברו, וטוסייה לבדה עם יוגנה, לשווא ניסו חברים לער אותה מן הדכדוך ולהוציאה מפרשותה". היו אלה, כנראה, הימים שבני משפחה שארי בשרה היצא כולם להורג, ואיש מהם לא נשאר בחיים. הקיסור הגדול ביותר היה נופל ברחו וברע, ואולי היה בוחל בחייו הפרטים למראה חרפני משפחתו ואיבון עמו... אולם טוסייה התאזרה שוב התגייסה לקרב האחרון.

פנאום גם אריה חברה נאסי. הכל המיאשו ממנו, ולא כן טוסייה, היא עשתה מאמצים עילאיים. פירוה כספים, אלא שחופשייה היו לשווא. הכסף נפל ליד רמאים שהולכיה שולל. בדרך גם ניצל אריה, בכל זאת, לאחר עינויים קשים שעונה בניטאסא נשלח כעבור זמן מה לבית-הסוהר "פאוויאק", ויש אומרים שבעודת רהא גרמני ניצל עיי אשה פולנית מידיו של האירגון היהודי הלוחם.

בז באפריל 1942 כותבת טוסייה מכתב לידיה. המכתב מלא **

האירטון היהודי הלוחם בוארשה בחר בטוסייה, שהתה באת כוחו בצד הארי של העיר, כדי להשיג נשק. היא הצליחה לקשור קשרים עם תנועת המחתרת הפולנית ורכשה נשק בשביל הגיטו. בימי קטבות נלחמה ב"גיטו המרובד".
טוסייה רחשה אמון רב למרכיב אנליטי, מפק המרה היא אהרה בו את המנהיג גדל לעיניה עד כדי מעמד היסטורי של התמודדות קרבית במרד נגד האויב. אולי זכרה אותו מאבטי 1939.

שעה שהיה בנקודת-ההכשרה השומרת ביוזלצאוק עיר מולדתה, בתוך גרעין העלייה הווארשא של, אבל אישיותה ואולי גם בתור-לבה, היה ישראל חיים וילגו, שהיה ידוע בתנועה ומחוצה לה בשם "אריה" או בכינוי "יריק". יליד שנת 1907, בן למשפחה עשירה מוארשה, למד בבית-ספר יהודי פרטי ובקן של השומר הצעיר. השתלם בעברית, התקרב לציונות החלוצית ודבק בה בכל לבו. בשנת 1936 היה אחד המורכבים המרכזיים בקן הווארשא ובהנהגתו. מטבעו היה רגיש מאוד, וכפי שמעידים עליו חברי, נלקע בין אמונה ויאוש, אבל הצטיין בכשריונותיו האירוניים. במחשבה ערה ועצמאית, בכוח השפעה על חבריו ובפעילות רבה. מראיה האצילי, מסופר עליו, היה רצוף ועדינות ועם זה עור העטיה לביץ חת, אריה וילגו היה האיש הקרוב לטוסייה. באישיו היה קצת דומה לה, רחוב חבדני היה אישי יותר ונתון לעיניו הפרטי. "בתקופת המשבר — כותב י. גוטמן בספרו העיל — כאשר ניתבו הידיעות כלבים הנופלות מתוך בניין מתמוטט, רמז אריה לא פעם כי הוא חרד לשלומה של טוסייה, כל פעם שהייתה חוזרת מאסע לחוות איכות בנפשה, הייתה מסתגרת בחדרה בצד הארי ומסרבת לדחות איש. ימים עברו, וטוסייה לבדה עם יוגנה, לשווא ניסו חברים לער אותה מן הדכדוך ולהוציאה מפרשותה". היו אלה, כנראה, הימים שבני משפחה שארי בשרה היצא כולם להורג, ואיש מהם לא נשאר בחיים. הקיסור הגדול ביותר היה נופל ברחו וברע, ואולי היה בוחל בחייו הפרטים למראה חרפני משפחתו ואיבון עמו... אולם טוסייה התאזרה שוב התגייסה לקרב האחרון.

פנאום גם אריה חברה נאסי. הכל המיאשו ממנו, ולא כן טוסייה, היא עשתה מאמצים עילאיים. פירוה כספים, אלא שחופשייה היו לשווא. הכסף נפל ליד רמאים שהולכיה שולל. בדרך גם ניצל אריה, בכל זאת, לאחר עינויים קשים שעונה בניטאסא נשלח כעבור זמן מה לבית-הסוהר "פאוויאק", ויש אומרים שבעודת רהא גרמני ניצל עיי אשה פולנית מידיו של האירגון היהודי הלוחם.

בז באפריל 1942 כותבת טוסייה מכתב לידיה. המכתב מלא **

1945
ZAWACKIEJ A
ARCHIVES DU CENTRE DE DOCUMENTATION
JULIE CONTEPORAINE
17, rue Geoffroy L'Asnier 75004 PARIS
Tel. : 01 42 77 44 72 - Fax : 01 48 87 12 50
mention de la source obligatoire
DOCUMENT : CDL VIII - 97

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT: CALVIII-97

introduction by Maurice S. Friedman
מאמר על עקב ארנסט סימון, הודונית —
על "שלוש" ב"האזרה" ג'און ל"א, ע' במקומה ושניה.

4) Paul Tillich, Theology of Culture, A Galaxy
Book, N. Y. 1964, p. 188 ff.

דברים אלה ועוד, בשבחה של תורת בן-בן, הובאו בספר
James Brown, Kierkegaard, Heidegger, Buber and Barth,
Collier Books, N. Y. 1962, 98 pp.

ברילונסקי על הצעה התופתית הזאת שנמשכה 30 שעות רצופות,
וכל דקה נמשכה כשעה שלמה, וכל שעה — כיממה....

כתיבת ה"ז" בנובמבר בפראגה, פרברת של וארשה, בבית מספר
10, שהתכונן שיירי חבורת האירגון הלוחם. כאן נמצאו גם כמה
מאלה שניצלו מן ה"פוגרום" של המטה ברחוב מילא 18. לכאן הגיעו
קשרי האירגון, כאן התקיימו התעצויות, וכאן היה צומת עורקי
חיים של אחרוני הקורס בוווארשה. מוסיה, שהחלימה מפצעה
וזמן הועזע האיום, הייתה באה תכופות מהה באותו בית היה בית
חרושת לתאית (=צללוזה). — כ"ב במאי פרצה עליקה בבית
החרושת. כל הבית עלה באש. אותה שעה הייתה גם מוסיה שם.
היא נכווהת קשה והובאה לביתי-חולים. היא עזתה ונספתה בנסיונות
נעלמות. יש מספרים, שקפצה מן התבערה ושטר פולני ראת את
האבוקה הנוצרת, וכיוון שידע שיהודיה היא זו, הסגיר אותה
לגרמנים שקיפזו את חיהת לאלתר. גרסה זו שמעתי מפי פולני,
שלבדיו היה עדראיה למאורע הטראגי הזה.

כסיום אחת מפקודות היום שהוקראה ב"ג בעומר חשי"א
(1941) במיפק התניגי של באי-כוח גודוי "השומר הצעיר" בוווארשה,
נקראה מוסיה בשם התנהגה הראשית להשמיע באוזני הנער את
שיר המרד:

"בליה קה, בלי אור,
הקשיבה איך האביב שר..."

ב"ב במאי 1943 כיתרו הנאצים את חורבות הבתים מכל
הצדדים וה"פוגרום" של המטה בכלל זה. גיש הקרב האחרון. עד
היום הזה לא נודע, אך גילו הגרמנים את כל המשת הפחחים
של ה"פוגרום". משקראו הגרמנים לאנשים שהסתתרו לצאת החוצה,
יצאו האזרחים והסגירו את עצמם. ואילו מן הלוחמים לא יצא איש.
נראה, שמטר הידיות שהמסירו עליהם אנשי המטה לא הניח להם.
למלאכי החפלה הנאצים להתקרב ל"פוגרום". או הפגיוו הגרמנים
את המקום בפצצותיהם ודך כל הפחחים בבת אחת. בא הסוף,
הלוחמים חשו יסורי חנק. לאחר יושבו דעת קצת, קרא אריק
וילנר לעבר הלוחמים: "נאמרו ולא נישול בקיץ בניי הגרמנים!
החלה ישרה של התאבדות: קולותיהם בלעו הפעם מבפנים —
הלוחמים היהודים שלחו ד' בנפשם. 100 לוחמים, הפארת תבורה
של וארשה היהודית הלוחמת מצאו פה את מותם, ובתוכם המפקד
אמיץ הלב, מרדכי אנליבזיץ, כשהגיעה באותו יום אחת הפלוגות
שיצאו למצוא דרכים לצינורות הפיוב העיוונית, לא הפירו
האנשים את המקום. גוויות אנשים התגללו בחורבות. הללו חבורים
לנשק היוי ובתוכם ארבעה, שעוד היו בהם סימני חיים. הם היו
מורעלים ונשמו בכבדות. אחד מן הארבעה הייתה מוסיה אלטמאן.

מרד גישו וארשה חוסל, אבל בערמות הודעכות עוד נשארו
שרידי מחנות הלוחמים. בתוך 50 איש שרידי הלוחמים הורדו
לחילות הביוב ארבעת גפודי המטה הראשי. בעת הקפיצה לתוך
מערבת הביוב מערה רבל אחת של מוסיה ונפצתי, אף נחלה קשה
בראשה. האנשים נכנסו לתוך צינורות המים המזוהמים והמפושפים,
כיום מושאים על שכמיהם הכפופים את גופותיהם של חבורים
המורעלים למחטה. גם את מוסיה נשא, לדבריו של הירש ברילונסקי
בזמנו מן הצינור, הפשיה מוסיה חבורים לעזוב אותה, להשגיר
אותה בתוך הצינור הביוב. אין לי כוח לחיות עוד" — פגעה
מוחך יסורי נפש וגוף — "הירמותי את קולי עליה בנושה
הקופה. היא חזרה לשווי משקלה ואחר כך התנהגה יפה" — מספר

מוריות וחחושית האובדן היא מתמרמרת על ידיה בארץ-ישראל,
שמתקן אותה ואת חברה מוכרסם, ולא עודדו אותם אפילו במלים
אחרות.
"מחלתו של ישראל ושלי... נבלתה עכשיו בחחלט כחסרת
מורפ... הנח "פרעותסקי" (=פרעות ברוחסת יחסת החרור
הפולגי לשם הסוואה) "שחטוטי" גרם יחד עמי ועם ישראל...
ישראל גועז לעיניי, ואני מפפרת את ידי ואני יכלה לעזור לך.
הניסית פעם להסית ראשך ככותל...? יש לי רק תשוקה אחת:
לחודע לעולם, שישראל כל-כך חולת... ואי-פעל-פי שאין אנשי
רוח לעזור הרבה באופן ממשי, בכל זאת ההפרה בלבה, שמישהו
לחיות אותה, ילו רק במחשבה, בדרך הייסורים — יש בה
לחביא הקלה".

ככל תבריה לנשק, אין מוסיה נתפסת לייאוש מותלת.
**
את שמות שניהם, של מוסיה ושל אריה, אנו מוצאים בכל
ראשי המרד בייטו וארשה במישלט שברחוב מילא 18. "פוגרום" (=)
זה היה של חבורת מבריונים, שבראשה עמדו ישראל איסר ומשה
קולאס, מן העתודים של העולם החחון בוווארשה היהודית. במחירת
זו שכן המטה הראשי של "ל"ב" (=דירובסקא אורגאניזאציה
בויובה), כלומר האירגון היהודי הלוחם). הפוגק היה מחולק
חודים חודים, וכל חדר נקרא בשמו של אחד ממחנות-המורח.
סגון "טרבלניקה", "סראוונקי", "פאסקי", ועוד. שמות אלה
באו לרמז על סעמו של המרד, שהוא תגמול ונקם למחנות החיסול
ההיסאיות. מרדכי אנליבזיץ ואנשי מטהו ידעו יפה, שכלו כל
הקצין. הכינוי תוכנית-לחימה למקרה שיתגלה מקום המישלט.
בינתיים נשלחו כמה קבוצות ממששים למצוא דרכים אל תעלות
הפיוב בכיוון לצד הארי.

מקרה בתוך הארמה.

p. 45/03

B655

ARCHIVES DU CENTRE DE DOCUMENTATION
JUIVE CONTEMPORAINE
17, rue Geoffroy L'Asnier 75004 PARIS
Tél. : 01 42 77 44 72 - Fax : 01 48 87 12 50

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT : *CDLVIII-97*

CDLVIII-97

Article : Altman Tosia

HADDOAR

Only Hebrew Weekly in U.S.A., Organ of Histadruth Ivrit of America. Published by Hadoar Association, Inc. Published Weekly from October through June and Bi-Weekly from July through September (except weeks of Jewish holidays) by Hadoar Association, Inc., 120 W. 16th St., New York 11, N. Y. Tel. AL 5-9637. Second Class Postage paid at New York, N. Y. Subscription Price: 1 Year \$12.50; Canada and Foreign \$14.00. Half Year \$6.50; Canada and Foreign \$7.00. Single Copy 35c.

NEW YORK, N. Y., NOVEMBER 12, 1965 • Hadoar, 120 W. 16th St., New York 11, N.Y. ALgonquin 5-9637 • VOL XLVI, No. 2 (2007)

את טוסיה אלטמן כבר לא מצאנו בולוצ'אק. הוריה סיפור לנו, שיצאה בשליחות לווארשה. — "הרי יודעים אתם את טוסיה? — הסתו הרתה את דאגתם — "היא מסורה כולה לתנועה. "השומר הצעיר" הוא בבת עינה וציפור נפשה. כנראה, קיבלה הוראה מן ההנהגה הראשית ועזבה את העיר".

באה מוויילנה, שם אירגנה את התנועה והכינה את חבריה לקראת קליטת מאות, ואם אפשר — אלפים, של חברים שזרמו לשם בדרכים לאי-דרכים. עבודה שם קשה, גם תקציב לעבודתה לא היה לה. ובנייתם ניתק הריכוז השומרי בווילנה מן המרכז בווארשה. וילנה הייתה שטופה פליטים. רבים מהם בוגרי התנועה, המהפכים בקוצר ירוח לפתח עלייה. הקהילה היהודית בווילנה הולכת ומתארגנת מחדש. הגיינוס אף הוא החלל בפעולתו. אבל חוששים שהמישטר החדש לא יתן את הסכמתו לכך. פגישת הניער השומרי עם הסרי בייסים הייתה מהולה בצער, הואיל ואיש מחברי התנועה לא רצה להתחבש למוצאו הציוני-סוציאליסטי. הפגישות עם אנשי הצבא האדום היו לבביות, ואצטר שחיסנו את האמונה בכוחו של המישטר החדש, אבל צער החשש של יחיד על העלייה והתעשמה, מחמת התנגדותה של ברית המועצות. היה כוסס את לבם של החברים. צידוד ואיגונו היו צורך השעה. הנהג באמצע הפעולה גורשה טוסיה לשוּב לווארשה. אחריה צריכים לשוב עוד כמה מן החברים. היא הבריתה בבילות בעיצומו של החורף, ולאחר כמה כשלונות הגיעה למסרתה.

הימים היו ימי סידור. המלחמה בחזיתות התגלה בכל חוקמה. קלגסי היטלר הלכו והתקדמו. ביאליסטוק הייתה מאובלסת ארבעה או חמישה מונים יתר על הרגיל. אנשים התחבכו זה בזה בחוצות העיר ההזוייה. הרעב השתרר בין הפליטים, שהתגוררו בבתי הכנסיות ובתי המדרשות, בבתי "ההקשר" ובשאר כל הבניינים שהיו ברישות הצבוא. המאושרים, שעוד הייתה הפרוטה מצוייה בידם, זכו לשבת בדיחות פרטיות, כחתידיים. חושבי ביאליסטוק ראו את הפליטים כבריות נחותות דרמה, שבאו לגלול את מנוחתם ולפעמים

1 מוֹסִיָה אֶלְמָן

מפרשת חייה של אחת מגבורות המרד
של ג'ימון וארשה) מאת י. מ. בירדמן

בליל נובמבר חשוך של שנת 1939 ראינו אותה במעם האחרונה, בחנת הרפת בביאליסטוק הכבושה. בידי הפולשים הסובייטיים. האוויר היה קר ושלג ירד. אני ואשתי, הודנית שלי, חיכינו בחנת. שעות על שעות לבוא הרבת, שנועה לצאת לעבר הגבול הגרמני. לאחר שנמלטו מפולין מוכסת ונתגלגלו כמה שבועות בביאליסטוק, החלטנו לשוּב לווארשה בדרך הברחת הנבול. פתאום הופיעה טוסיה לפנינו, טוסיה אלטמן, מי שהייתה ענידה להיות ציבורית מרד של ציט וארשה, זו דמות-הפלאים האגדית של הקשרת (קריף פתוחה, שייך וריש סגולות) היהודית, שהייתה נישאת את בשורת הפוגנת והמרוסקת — והעילאית בגבורתה. מי פילל, שזו הגבורה השופעת חן וחיים, שהייתה כסגל הנעורים הצעירים, המת מות גיבורים במאבק הנאש האחרון של יהודי ארשה? באותו לילה הייתה ארשת של חומרת נסוכה על פניה, שלא כדרכה, וכולה רועדת. לברשה הייתה מעיל קצר של עור ועטופה סדרר של צמר על פניה לצווארה. השיחה הייתה חסופה, מנוממת ומקוטעת, מלווה נשיקות ולטיפות של שני הודניות, שהיו נרגשות עד עומק לבן מן הפגשה הזאת, שבאה לאחר תקופת פרידה קצרה הרת המרות בכירות.

**

אני ורעייתי — רק כמה חדשים עברו מיזם נישואינו, וכבר נשכח הכל מן הלב — המעמד החגיגי של החתונה, השמחה בחברות

הקירובים. העולם נהפך ונעקר משורשו. ירח הדבש שלנו בנוה הקיץ לפה-תוף זאלשצ'יקי שעל הגבול המשוּלש של פולין — רוסיה — רומניה נפסק באותו יום שהוכרו גייס כללי באנגליה ובצרפת, והראיו הפוליטי הודיע על הברית שנכרתה בין גרמניה של היטלר ורוסיה המועצתית של סטאלין. שבונו לולוצ'אק עיר מולדתנו בדרכים המשובשות של הימים האחרונים קודם שפרצה המלחמה. הספקנו לשוב יום אחד לפני שפתח הגיינוס את לונדון ובקעו הלהבות הראשונות.

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT : COL VIII - 97

2

ש"י עגנון הפיך את גדרותיו של פיאצ'ולוצ'י בקורב

או לאחרי. אס"י 171 שאינן נוסף על ידיו זה אבי

גמורה ופוסת והפיע בקורב

הואל והיא מבישה יפה מה לא יישא חן בעיני. פעם אמרת אליה: "סוסייה, היית יותר שקטה, ועכשיו את מתחילה להיות בלתי-נוכחית". היא ענתה לי — "אני, לאמיתו של דבר, נערת שובבה, אבל המורה עדיין אינה מבידה אותי". סוסייה ביחסיה לנבי כיתה היא מאוד אידיה ומפרידה להם סניף, ולכן כולם אוהבים אותה; רגילה היא להשגיח באופן מיוחד על השכן שלה, יורק הורן (2) ומעירה לה שלא יעשה שיגאות במחברתו. מחמת הפיקוח הקפדני מצד ביתה, היא מופיעה תמיד בקימה ונעימה. סוסייה היא לילה מנומסת, מחונכת יפה; בכל התנהגותה אפשר לראות יחוד רשוני. היא בעלת יוזמה; עולם התעניינותה עשיר. כשרונות היא, אינטליגנטית, בעלת רגש של חובה והיא חומר מצויין למחלקה הבאה.

כל המעלות הטובות שמתנה המורה בסוסייה בת השכני נתבטאו בה ביתר שאת בהמשך גידולה. בת 18 היתה כבת 8, וכן היתה גם כשהגיעה לגיל 25, בשעה שקופס פחיל הייתה. היא התפתחה לכל אישיות ממוצת, מאורגנת, שופעת אור וחמימות יחודות חיים, מנומסת, אם כי פראית בהליכה, בוהיסקורקה הפרעה, שובבנית ועם זה מיושבת.

בבית-הספר הצטיינה במידה. המורים אהבה על החיוניות שבה, על נבונותה לעורר לולת ועל התקדמותה המתמדת בלימודיה. ארבע-ישיב, לא גמרה את חוק הלימודים בגימנסיה, התסקיה עם גמר המחלקה השביעית, הואל ונמשכה לקראת ייעודה: העלייה לארץ-ישראל הקיבוצית, ולא לאוניברסיטה. זאת הייתה גם דרכם של דוב אנשי תנועתה, שלא להגיע לתעודת-בגרות רשמית. היתה גם סיבה נוספת לכך, משפחתה. למרות את לימודיה, היא התרוששה המורגת של משפחתה. למרות עין לימודיה, משפחתה נהנת כדרך האמידים, אבל המשבר הפוליטי ששעה מביעה עקב האנטישמיות

(2) אל הכחור הצעיר הזה, כמו של החביב הרין, שהיה ידוע בעיר גם בשל פעולתו הציבורית, נמשכה סוסייה גם כשנת-בגרה, ואפשר היה לראותם בקו השומרי בסעודת המשותפת, ובחצוצת העיר היו מהלכים שלובי ורועות.

גם את לחמם. אני ורעייתי התגוררנו בביתה של אשה יהודיה, ענייה מורדה, חייסות, גרושה מבעלה ואם לשני ילדים קטנים ופרועים, שאביהם היה בא לראותם הכפחות והמרים על אמם בתוקף החוק הסובייטי. בחוד השני של דירת האשה העליזה הוות דרו עוד כתיסה פליטים, לאוי דוקא משמה וסלחה של יהדות פולין... חיילי הצבא האדום צעדו בחוצות בנאות מנומס, ובאמתחותים שטריכסן סובייטים חדשים ומבוהקים, כאילו עתה זה יצאו מוחת מכפש הדפוס, והיו קונים מכל הבא לידם, עד שהתנויות היו הלכות ומתרוקנות מכל סחורה, ובכלל זה גם מצרפי מזון. מחיר הלחם היה מאמיר והולך, תנאי חיינו היו קשים מאוד. חבר החתיל הציד על מי שהיו חרשתנים בפולין, הפאגיו, על מי שהיו ציונים, על מי שהיו... הרי גם אנחנו רק המול שלשום היינו...

בשיחתנו אמרנו לה לסוסייה, שאנו רוצים לעזוב את ביאליסטוק ולשוב לביתנו, כדי להיות בקרבת בני המשפחה בימי הרעה. אבל היא לא שבה אל משפחתה, שאבה אותה אבת נפש, וכיבוד את אחיה היחיד, היא שבה אל משפחתה הרוחנית, אל תנועת "השומר הצעיר", שלה נתנה את חום ועוררת וכל כוחותיה.

באופיה של סוסייה נמוגו לאחיות נלאה סגולות נפש של הוריה: אבה — גוסקו או גוסטאו, היה אדם נעים-הולכות בעל חוש המור עדין, עליו, איש החברה, ליד לפנו היה, עידי הסמוכה לויאצ'ואו, בן למשפחה חסידת ענפה, הצעיר שבבנים. אביו, סוחר מכולת סטונאי, היה מראשי הקהל בליטנה, הצטיין בלמונות הגדולה ונזרה במצויה קלה כבמורה. גוסטאו אלסמן בא לולך צלאוק בעידנו עול-לימים, השתחרר מסביבתו והליכותה, למד את השענות בסנת גיסו ואחיותו, הרי רעייתו, רכאן גם החתיל בסעודתו הציבורית. הוא היה ציוני כללי מקבוצת "על האשמה" הפרך גרמנית, שיצחק גרינבוים, מנהיגה של יהדות פולין, עמד בראשה ונבחר כמה פעמים לחבר הוועד הציוני של מפלגתו. לאחר שפחה חנות הכשטים משלו, החתיל גם בפעילות כלכלית-אירגונית בתורת הסחמים הוצרים ונבחר להנהלת החברה. מסבעו היה קל תנועה,

אחת המחנכות הראשונות של סוסייה, המורה מאירוביץ, הראשונה של הגימנסיה היהודית המקומית, מגדיה את אופיה בדרים אלה (1):

יש בה ריבה חיוניות. היא משתובבת לפעמים, אבל במידה, (1) כחברת כתיבה פולנית, שבה היאה בדרים המצויים שהחברת נכתבה בשנת 1925, בשעה שסוסייה היתה בת שבע שנים. את החברת קיבלתי מדרך משה בריהודת (שטרואר), מי שהיה במשך שנים רבות ממלא תפקידי ההוראה בולוצ'ואו, ומשנות השלושים הראשונות הוא יושב בבל-אביב. הוא ידוע כפוגג מוכהק, ועמד בראש גימנסיות בול-אביב, וגם חיבר כמה ספרים עבריים, ואחד מהם על הרצל.

הלוחות הגיע גם אל סף ביתה, כחוג המשפחה וגם בקרב הסוחרים (גם אני זיל היה סוחר הכשיטים וחפצי כסף וזהב) ידוע היה מצבו הפלפלי של גוסטאו אלטמאן. מלחמת-קיום גוראה נלחמו בבית הזוא, אשתי מספרה, שכמשך הרבה שנים היו שתיים — טוסיה והלא — לזמרות לגן בפנטה, ופתאום הפסיקה טוסיה את הלימודים בבית, שלא היו בהישג ידם של הוריה, אך על-פי שאמה רצתה בכל לפה שטוסיה בתה תירש את הפנטה המשפחתי אחריה.

טוסיה גילה נטייה גדולה ללימוד השונות, הפולנית שפיה הייתה טבעית, שהרי זו הייתה שפת ביתה. לשונה של טוסיה הייתה ספרותית, והגימיה מטופח ואינטליגנט, וגם הרבתה לקרוא בספרים. אף דיבורה העברי היה רהוט, אלא שהיה מתחבל בהרבה ניבים בינלאומיים, כודם של "השומרים" בימים ההם. היא הייתה מתחבנת חמת בעברית שלה. אות הלמיד הייתה רכה בפיה, והרי"ש הרעיוה כמנע רעם. בשנים האחרונות הייתה מתהלכת מוקפת תפיכה הקטנים מן התנועה ומדברת אליהם עברית בקול רם, למען ישמעו. גם אנגלית למדה בבית-הספר והצטיינה בלימוד הזה. אפשר שסייעה לכך שאיפתה לעלייה, שהי אחת הלשונות הרשמיות בארץ-ישראל הייתה האנגלית.

טוסיה השקיעה הרבה מרצה בקו המקומי של "השומר הצעיר". בבת 11 הצטרפה לתנועה. הקו בולווארד נחשב לאחד הוותיקים ובעלי המסורת השומרית בפולין. רבים מבני האינטליגנציה היהודית, בוגרי הגימנסיה היהודית או הפולנית הממשלתית, היו חברים ל"השומר הצעיר". בלימנסיה היהודית היו מנסים ויכוחים ערם ונלהבים בין התלמידים והוריהם את מנוחתם של המנהלים והמורים: מלחמת דעות וחרדות בשידול חברים ועשיית נפשות בין "השומר הצעיר", בית"ר ואירגוני נוער אחרים. אל "השומר הצעיר" השתייכו גם תלמידי בתי-הספר הסודיים והתיכוניים צעיר-בורים, שלא למדו את דעת היהדות והלשון העברית, והקו שברחוב צ'באנקא היה להם לביתם השני ובית היוצר לשמחתם הלאומית. תקופה קצרה של מושבר קשה פסק את הקו, כשהסתגנו לתוכו

דעות מהפכניות של הקומוניזם והתקשני. אבל נעשה סתור פנימי, והקו שב להיות מבצר של ציונות סוציאליסטית מהפכנית. הציונים הכלליים גילו אהדה לנוערי הנוערי ולאירגוני המכו בהם, ובחסותם הפוליטית — בפני הרשות ובפני המתנגדים היהודים — היה הקו היקר ורכוש עמדות וענינה נפשות.

מפיקיה עמדה עליו כמה מראשי הקו לארץ-ישראל, רבים מהם למרחביה, בירתה של התנועה, ואחרים לעין השופט, ולאחרונה עלו חברות חברות שייסדו את הקיבוץ עין החורש. הגה הקו עבר ממשפחת המשפחה, כבר בשנת 1934, כשהיה רק בת 16, נגזתה טוסיה עם המורכבות של הקו. היא שמרה על חוקי הצניעות, חיבבה את הרוכסטיקה של מושבות הקיץ עם טיולים ומדורות. היא גם נאמה בטיב-טעם ובהתלהבות וידעה להלהיב בקסם אשיותה את הנלווים אליה. צמודה לערפי התנועה, ידעה לטווח מרחקה זה על חניכיה הצעירים, והם אהבו כאחות. כושר מיוחד היה לה לדבר אל כל אחד לפי סגנונו ותפישתו. אל חניכיה הקטנים דיברה בסגנונם, סגנון הילדות, בשייר, במשחק ובריקוד. חבוקה עם עשרות ילדים וילדות התהלכה עמהם כאם לאורך רחוב השלישי במאי או בשדרות פלסדוקי, שעל שפת הוויולה או על הגשר שעל הזר, היא הייתה פעילה גם בחוגים ומסעות בירומפולגיים, כניגנת הסתדרות, כנון בוועדה העירונית של הקו, הקיימת לישראל, מקום שם אירגנה את חבריה לדעת ההנחה אותם להרפת הקופסאות החולות או לקראת מפעלים מיוחדים. אף השתתפה בפועל בחוג העברי של "החברות", שאיחד בתוכו את כל חברי עבריה, המבוגרים והצעירים כאחד. זכרונה, שהיית רואת אותה יחד עם אביה גם בוועד ההודי האנטי-היסטוריסטי בביצוע החם על סחורות גרמניות. בשנת 1937 הייתה כבר חברה להנהגת הקו. שנת אחת לאחרי-כך יצאה לחיות הכשרה השומרית בצ'סטסוואב באותה שנה גישה טוסיה למועד התנועה בוראשה, לשם עברתה בהנהגה הראשית, והיא ריכזה את פעולות החינוך בשכבה הצעירה והייתה העורכת של ביטאנם המרכזי "העודדים".

טוסיה, התפייסנו. טוסיה נגשה אליי והושפתי לי ידה זאמרה בקול במעמד התנעני של אירוסיי בבית הורי אשתי, שום וודיה של

סעם, בשנים שעדיין לא היה קשר של קרובה משפחתי בניו לבין משפחת אלטמאן — נסתככת בייב עם טוסיה וחבריה, הם אסרו עליי מלחמה, ומעשה שהיה כך היה: באחת השבתות עבר קו השומר הצעיר בתהלוכה בראש חוצות לקול תופים וחצוצרות. מי ברבל ומי ברבב, ובראש המצעד צופים מצוינים שמקלחות. עורך העיתון היהודי שהגיע בעלר, הניבוחי במאמר השבועי על חילול-שבת זה שנעשה בפרהסיה לאור היום והיכחתי קשה את מנגיני התנועה על מעשה זה של חילול גלויה חתה אורח החיים היהודי מצד אירגון נוער לאומי. לא הייתי או שומר שבת כדת מחללו, אבל לא הרי התנגדותו של יחיד ובצנעה כהרי הופעתה של הסתדרות נוער ברשות הרבים.

הזכר חרה להנהגה "השומר הצעיר". הם ההליו, שלא לית לי לבוא בקהל ציונים. חחריו את עיתוני, והשתדלו להציק לי על כל צער ושעל, בשתי אספות ציוניות פומביות, שנערכו כנהוג, באולם הגדול של "המפצי", ואני הייתי אחד הנאמים בהן, הפסיקו אותי חברי "השומר הצעיר" בקריאות-ביניים פראיות, וטוסיה ניצחה על המצעד. אף בוועדה הארצית של "חברות" בווארשה, בשנות השלושים הראשונות, שהשתתפתי בה כנציגה של מפלגת המדינה היהודית, שהייתי עורך עיתונה המרכזי, אך עליתי לזוכן לאום, קמו ממקומותיהם עשרות צעירי הסיעה הגדולה ביותר, סיעת "השומר הצעיר", בראשותה של טוסיה, רצווח וצעקו והחרישו את דבריה, ועוד היה מעשה בקיץ של שנת 1939, בשנת הבחירות לקונגרס הציוני, שבאה אירוסלי, היהודית של טוסיה, להצביע, ולאחר שידעה טוסיה מראש, שהיא תמסיר את קולה לרשימת המדיניים, שבה הופעתי גם אני כמועמד, מנעה ממת את אפשרות ההצבעה, בסענה, שעוד לא מלאו לה 18 שנים ואין לה זכות ההצבעה...

טוסיה, התפייסנו. טוסיה נגשה אליי והושפתי לי ידה זאמרה בקול במעמד התנעני של אירוסיי בבית הורי אשתי, שום וודיה של

ARCHIVES DU CENTRE DE DOCUMENTATION
JUIVE CONTEMPORAINE
17, rue Geoffroy L'Asnier 75004 PARIS
Tél. : 01 42 77 44 72 - Fax : 01 48 87 12 50

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT : CD C VIII - 97

4

רם בפני כל המסובים: "עשיתי סלחתי לך את דבריך". מאחר
 יום היינו לירידים, כראוי לבני משפחה אחת. אבל לא רצה הנגלה
 שונבל ליהנות מיחסיו המשפחתיים. פרצה מלחמת-העולם השנייה,
 ונמפרת חבילת המשפחה עדיין לא נגורסה, אבל החרבן הממשש
 ובא כבר פרש עליה את צלו. משטפוח הנאצים את וליצלאוק
 לגרמניה, גירשו ממנה את התושבים היהודים, והורי סוסיה
 ומשפחת אשתי יצאו לווארשה. שתי המשפחות התגוררו בידיה
 אחת, תחלה ברחוב אוויריה, ואחר כך ברחוב גובולפסקי. איני זוכר
 אם גרה סוסיה יחד עם הוריה. נראה שהייתה מתגוררת שם למיזעון
 במשך זמן מסוים עד שבנו הנאצים את החומה מסביב לגיטו. דבר
 זה אני למוזן הגלויות ששלחה היא עצמה אלינו לביאליסטוק וזמן
 המכתבים של הוריה או של הורי אשתי, שלרבים מהם הוטשה
 "וכתוב בצדו" משלה בכמה משפטים שתוארו את המצב.

* *

הנה כמה מוכחות מן המכתבים שתקבלו ממנה, השמורים
 תחת ידי ולא נתפרטו עד עכשיו בשום מקום. המכתבים זורעים
 אור על המצב הכללי בגיטו וארשה ובנישואות שבערים אחרות.
 יש בהם נימה משפחתית מובהקת, המעידה על אופיה של סוסיה,
 שנמאחרו בה שתי האהבות הגדולות כאחת: האהבה לבני משפחתה,
 שארי בשריה, והאהבה למשפחתה הרחוקת הגדולה, היא הנינועה.
 בדרך כלל היא משתמשת בלשון הפולנית, שכן גורה מלכות
 הרשעה לכתוב מכתבים רק בפולנית או בגרמנית. אולם היא
 משלבת גם ניבים עבריים עם סימונת פולנית, כדי להטעות את
 הצנזור שלא ירד לסוף דעתה של החותבת, וסמכה על מקבלי
 המכתבים, שיעליחו לפענח את דבריה, ביסוים עבריים אלה ניתנים
 להלן במרכאות.

נ. ב. במכתב מווארשה מיום 1 בפברואר 1940 :

ברצוני להודיע כמה מלים אליכם. זהו רק תוספה, ובקרב

הציפוי אני מתעדת לשלוח מכתב ולכתוב באריכות. — אצוני
 חיים איכשהו. הגיע אלינו "מתנה עבודה". הוא רוצה בהחלט
 ש"נוערי" יסע אליו. הוא מאוד לא סימפטי... כתבי בבקשה,
 מה אצלך? האם גרים אהא באותה דירה, או אולי יש לכם
 כבר חדר משלכם? אני מתגעגעת לדודנית "עלייה". אבל לפי
 שעה אין סיכויים... מוכיח

גלויה כתובה לעיר לידה מיום 8 במאי, 1940 :

"יקרתי, ברגע זה קיבלתי את מכתבי, וכבר אני עונה.
 תשמע עובדה זו עדות נאמנה, עד כמה אני חודה למצבך.
 יעד כמה ציפינו בכל יום למכתביך. אני עצמי כתבתי פעמים
 אחדות אל משפחת בונימוביץ, הואיל וחשבתי שאת אצלם (3).
 כיוון שהמכתבים מגיעים ברווחים ארוכים למדי ופעמים גם
 הולכים לאיבוד, מן החדש שתכתבי כמה פעמים בשבועי.
 אצלו אין כל חדש. חיים איכשהו. כולנו בריאים ולעת
 עתה מסתדרים. יהיה זה העיקר בזמנים שכאלה. סאמק (4)
 ויחייק גדלו. הם לומדים, וכרגיל משתובבים גורא. אני עובדת
 במקצועי הישן, אם כי קשה מאוד כיום למצוא עבודה בשטח
 זה. משפחתנו היקרה אינה גרה עוד אצל האיילשטיינים. יש
 לנו דירה משלנו, נעימה היא. בת 2 חדרים. על אשפותיך שלך
 נוח יותר לחיות. הייתי מאוד רוצה, שגם את תהיי איתי, אם
 אין אפשרות לנסוע לבונימוביץ — בואי אלינו, היום כבר
 פרצה קטטה בין אמי ואמך — במיטתה של מי תישני... מוכיח

3) משפחת בונימוביץ הייתה משפחת אמה של סוסיה וזיה

בזולה.

4) שם אחי אשתי, חודנה של סוסיה.

(סוף מכתב)

ARCHIVES DU CENTRE DE DOCUMENTATION
 JUIVE CONTEMPORAINE

17, rue Geoffroy L'Asnier 75004 PARIS
 Tél. : 01 42 77 44 72 - Fax : 01 48 87 12 50

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT : CDLVIII-97

ARCHIVES DU CENTRE DE DOCUMENTATION
JUIVE CONTEMPORAINE
17, rue Geoffroy L'Asniet 75004 PARIS
Tél. : 01 42 77 44 72 - Fax : 01 48 87 12 50

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT : C 26111-97

Only Hebrew Weekly in U.S.A., Organ of Histadruth Ivrit
of America. Published by Hadoar Association, Inc.
Published Weekly from October through June and Bi-Weekly
from July through September (except weeks of Jewish holidays)
by Hadoar Association, Inc., 120 W. 16th St., New York 11, N. Y.
Tel. AL 5-9687. Second Class Postage paid at New York, N. Y.
Subscription Price: 1 Year \$12.50; Canada and Foreign \$14.00.
Half Year \$6.50; Canada and Foreign \$7.00. Single Copy 35c.

HADOAR

NEW YORK, N. Y. NOVEMBER 19, 1965 • Hadoar, 120 W. 16th St., New York 11, N.Y. ALgonquin 5-9637 • VOL XLVI, No. 3 (2008)

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT: **CDL VIII - 97**

מוסרה אלממרי

(מפרשת חיה של אחת מגיבורות המודר)
 של נימון וארשה) (5)

מאת: **נ. בירדמן**

גלויה מס' 22 באוקטובר 1940, שנשלחה מווארשה למחנה עבודה רוסית שבאזור ארכאנגלסק:

"מכתבי שאני שולחת אליך, אין להם מזל, כנראה, אך פעם ככל פעם. לפעמים ככה-ככה, ולפעמים לא כל-כך. יתכן, שיביא אלי האוויר, "חחום מושיבסקי" (1), הוא רוצה להשתקע איתי ועם בני משפחתי... אנו משתללים ומתאמצים להעביר אותו ממח שבתו זו. אבל לא ידוע, אם יעלה הדבר בידינו. מה אצלכם? כתבי בפרוטרוט על החיים אצלך, אני סקרנית לדעת, איך את מסתגלת לתנאים החדשים בחיך... ר"ש לבביות" — מוסריה גלויה מס' 10 ביאנואר, 1941, שנשלחה למחנה העבודה הנ"ל:

"... לפני כמה ימים העבירו לי מן הבית את גליהך, כדי לשמח גם אותי בדיעות שהגיעו ממך. האמיני לי, יקירתה, שחרה מאוד אני הישבת עליך והכופות אני רואת לך, אך את מסתרת שם בתנאים החדשים. כאשר נפגשו פה עם הלה בלומב טאל (2)... הרבה שוחחנו על זה, אני רואה, שאת אמיצה ומחזיקה

(*) עי "הדואר", גליון ב'.
 (1) הנומה לגיטו, שהיו הנאצים מכינים ליהודי וארשה באותו זמן.
 (2) בוגרת הגימנסיה היהודית בווילנאווקה, חברתן של סוסיה ואשתה.

מעמד... על המצב של משפחתינו אין מה לכתוב כמיוחד. למרות התנאים שגשגו הם מסתדרים יפה למדי ואינם מתלוננים. אם את מבינה את אבי, הרי ידוע לך שמטבעו הוא עליו ואיני מניח, לא לעצמו ולא לזולתי, לחיות שריו בעצמות. כאן בסארנוב ישנם רבים מיוצאי וולוצ'ינאוקה, והאלי וסארנוב היה את מועדו המגלס לשימלחי עירי (3). מבין מיוצעינו איך, כאן איש חוץ למשפחת בליינר, שיש להם שם קרובים... אתמול שאלה אותי

אשה וולוצ'ינאוקאית, מה כותבת אלי אוחתי מורחקים. הבינות, שהיא מתכוונת אליך, אך זה נראה לך, יקרתה, שהיית לי פתאום לאחות? אצלי אין כל חדש. שלגים וקור, אך עליך לא יעשה כל זה רושם. כשאני מתייבבת לכתוב קשה עלי הכתיבה, אבל נפגש עוד ונספר אשה לדעתה על הכל... "

נשיקות וזריחות שלום. — מוסריה

גלויה מס' 4 בפברואר 1941:

"... אני מריצה אליך גלויה אחרי גלויה, לפי שאני מכינה משמעותן של ידיעות מבני-משפחה. אצל משפחתינו התייבבה "סגירה ימי בנימינת" (4), ואינה רוצה בשום פנים לעזוב אותנו. ליעץ מסתדרים איר-שהוא. אני שולחת אליהן מפעם לפעם חבילות, הואיל וכאן יוקר המצרכים אינו גודל כל כך. כתב לי אבא... שדואגים לך, ובמיוחד אמר, שרק עובר פרקיזמן בלא ידיעה ממך, מיד משלחת רוחה הטובה ממנה, והיא חוששת לרע

ביותר, ואני לעת פזאת יושבת פה. אפשר שאעתיק את מקום מגורי לקראקא, כי כל הזמן אני מחפשת עבודה... אנו סופרים את הסיפור עד בוא האביב. כשום בחיך, קל יותר לאום לחיות. האם נורא הקור אצלכם? אני נפרדת מאתן בלבביות. ר"ש מוסריה

הגלויות הללו נכתבו בעיצומם של המאורעות ובראישה השלי- חים לגיטאות שליו. סוסיה הייתה נוספת מיצר לעיר למצוא את חבריה לדעה, לארגם ולאיששם. מבין השורות מבעצמת האהבה

(3) כלומה, ליהודים שגורשו ביד הנאצים מוולוצ'ינאוקה.
 (4) כלומה, היהודים בווארשה נכלאו בגיטו.

והדאה לבני משפחתה הנמצאים בצרה ובשביה גם הם, ולכל יש מקום בלבה, וגם למשפחתה המפורזת כעת, כשהיא עצמה מתגוררת בבדידות בערים נוכריות לה ובאוורה עינת וחשנית.

מכתבית של סוסיה אל קרובה שבגלות רוסיה לא הוסיפו לבוא עוד, הואיל ובינתיים התקופו הנאצים את רוסיה הסובייטית, והקשר ביניהם נפסק. אבל באותו פרקיזמן שלחה סוסיה מכתבים רבים למרדכי אורן מן התנהגה העולמית של "השומר הצעיר", שיצא מארץ-ישראל לגיבוייה, בשליחות המרכז העולמי של "החליץ", כדי להקים שם לשכת קשר של התנועה באירופה. במכתבים האלה (5) נסבו הדברים על ענייני התנועה ורק זעיר-דברים זעיר-דברים גם גלוייה חוותה ומואווים אישיים. הנה אחדים מהם:

וארשה, 29 במארס 1940.

מרדכי יוקרי, ודאי קיבלת כבר את גלוייתי, אולם ברצוני למסור לך עוד קצת ידיעות על משפחתי האהבה. ודאי ידוע לך, כי נשארו כאן בעיקר הצעירים. יש להם עבודה, והיא חשובה מאוד, ועל-א-י-הכל אין רוחם שפלה. עקרתה של המשפחה מערי- שהדה נהרפו בעירי, יש להם עבודה, והם נשכרים כראוי. כולנו מתגוננים על קרובתנו "עלייה". האמינה לי, הנעוצים הם הרגשה מאמצת. לעצמו אין סיכוי לראוהה במהרה, קרוב ביותר, אולם קיים אצלנו משרד הגירה, והוא הבטיחתי לעמוד לימינו. חוששת אני, שאלה הן הבטחות תם. מצבנו מבחינה חומרית איננו טוב ביותר. דודנו העשיר "בינוטק" (= בינוט) עודנו לנו במדה שאינה מספקת. הוא טוען, כי משפחתנו רבת-אנשים וכולם סמוכים על שולחנו. בימים האחרונים הגיעה לכאן החברה "מתנה- עבודה", איני יודעת, אם אצליח לקיים אהה יחסים טובים. היא אנטי-סאטית ביותר, המצב במשפחה של צביה (= צביה לובסקי, והכוונה ל"החלוצי-דודר") איננו טוב ביותר. מכל המשפחה הרחבה שלנו (= הסתדרות "החליץ") שרדנו רק צביה ואני. זולתנו אין דואג למשפחה כולה. כל האחרים עקרו מכאן והפקירו את הכל.

נפטר בי. הספר השומר הצעיר, היצאת ספרית פועלים, מרחביה 1946.

(5) נפטר בי. הספר השומר הצעיר, היצאת ספרית פועלים, מרחביה 1946.

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT : CDLVIII-97

וארשה, 12 באוקטובר, 1941.
אני חיים במקום. "סמינרסקי" מבקר אצלו עכשיו
(= כלומר, נערך סמינר לפעילי התנועה). הלא ידעת אותו מקרוב,
הוא מבקר במיוחד אצל המנהל וישה אצלו חודש ימים. הם
אוהבים איש את רעהו ואינם נפרדים זה מזה יומם וליילה. "מנהל"
הקטן ילמד הרבה מפי האורח היקר. אני מאשרים מאוד למראת
זה. הדבר מופיר לנו את הימים והם בהם ערכנו יחד סיולים
ומושבות קיץ. אף כל המפגשים שמחים לדבר. כבר כתבתי לך
בדבר "הכשרי'קה" (=הכשרה). שחגגה אתמול את יום הולדתה.
בתנאי הימים הללו הרי זה יפה מאוד. אלה הם הימים החשובים
בחיי עתה. אני משערת, שגם אתה תשמח בהם. לכשתראה את
מאיר (יערי) ספר נא לו את הדבר וודוש בשלומי מקרב לב.
היה אתה כראי וחזקי. —
טוסייה

וארשה, 12 בדצמבר, 1941.
בשמחה הנני באה להודיעך, שחגגנו את יום הולדתה הראשון
של בתנו "הכשרי'קה" בווארשה. אני רוצים מאוד, שתזמה לראות
מקרב ובמהרה את סבא. יכול אתה להתנאות בנוכחי. ביום זה
הננו שולחים לך ולמשפחתך את מיטב ברכותינו. —
טוסייה

* * *
טוסייה נבחרה ערב פרוץ המלחמה להנהגה בי של תנועת "השומר
הצעיר", שנועדה לפעול בשעת קרוב. בווארשה פעלה בהנהגה
הראשית של התנועה, גם בהחלוצי, בחורף שנת 1939/40 היתה
מחוזת על קני "השומר" שבניו הונגריה-ברבונגו, חוקה
את רוחם של קבוצות החברים והרדיפה אותם לפעולה בתנאים
החדשים. היא ליוותה את הפלוגה הראשונה אל קיבוץ התנועה
בפנינבו, הסמוכה לגרוואץ (בלשון היהודים : גריצה) שעלי-יד
וארשה. בתקופה זו היתה מבקרת תכופות בקראקא, רודום קיץ,
בצ'לפה ובכתב. באמצע 1940 יצאה טוסייה לארגן את התנועה
בלוצ'יה. היא הגיעה לארנוב ופעלה שם כמה חודשים. כאמור
באחד מהכתבים שהבאנו לילי, מצאה בסארוב רבים מיוצאי עיריה
וחבריה. בשנת 1941 יצאה בשליחות מסוכנת מאוד לשטחים שנכבשו
זה מקרוב בידי הגרמנים, והגיעה לביאליסטוק, לבאראנוביץ,

וארשה, 19 באבניס, 7 1941.

יקירי, "עד הסבלות נפתלת דרך אום בחלדי", נדמה לי,
שמשוה דומה לך נאמר באיזה פתגם או שיר. וכיוון שחוקא
כך נפתלת הדרך, נפסק המצג בניגוד ללא כל צורך, ורעית שנינו.
וכיוון שכן מתגללים הדברים הייני כותבת אליך עתה ויחזקי.
לשש בבר אפילו קסם, שעוד רגע נוצר רגע — ולא אספיק עוד
לשלוש את המכתב! אהה בנינו — קורטוב של התרגשות וסיכוי.
לא אכתוב, כי לפתע עשו על זכרונותי וכי, ור, לפי שהיתה
משתמעת מכה, בניגוד לאמה, איזו נימה סטטיסטיקלית. פשיט
נחעורר בי היצו להיוודע, היאך אהה חי, ופעל לכול, מה הן
מחשבותיך ומה הדרך, שעשית מאז נסעתי. אני יודעת, בטוחה
אנוכי, שדורך בה הלכת אירבה וקשה מזו שלך. לאמיתו של
דבר, קשה לי לכתוב, היאך אני חיה, משום שחזק לעבר, אני
מוצאת שום שושפות ביני לבנינו. איך מפרך את האנשים, שנעמם
אני עוברת, איך מפרך את עבודתי, אם גם בעבר היית קרוב לה
מאוד (ישנא גם עכשיו) ואיך מפרך את התנאים, בהם אני
נחווה. על כן, מה לכתוב? ובכל זאת הייתי רוצה לספר על עצמי,
אלא שלמרות שפעת החוויות איני מצליחה להעלות דברים,
שאולי לגבשם בצורת עובדות של ממש. המשפחה (=התנועה)
היא עתה חיי. המשפחה שלי שלך, של אום (8), הדאגה לה,
לקיומה, להבטחת שלומה, ואיך זיל גמורי, זו עבודה, המצטרפת
מפנים קטנים — אצורה, מיינעה, עד אפסית הכוחות — אך מני,
שבליעיה אין דבר קיים, האומנם נאה הדבר פאחיטי בעיניך?
ובכל זאת כך הוא, וכך טוב לי. אין אני הוגים עוד בקרובים
וברחוקים, אין לנו מני מיני מחשבים אינטיגטיבים, שיו
מציקים לנו הרה, קיימת רק המשפחה... בעוד שבועות מספר
אצפה לביקר קרובתי "העופה הארצית", הן אתה מפיר אותה?
אני טרודה כבר בהכת קפלת'הצנים. ודאי יהיה לנו נעים ושמוח
ביות. —
טוסייה

(7) המכתב נשלח אל חבר, שהגיע לארצות-הברית לפני פרוץ
המלחמה.

(8) שמו של חבר.

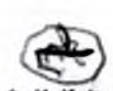
6
אין הם הואנים אלא לעצמם, בכלל מתמרמרים אנו על כך, שבפני-
היכולת מצילים את עצמם בלבד וזכר קיומנו מש מלבם לחלוטין.
אף אני שותפת למרירות הכללית הזאת, ביותר ביחס אליכם.
עבר כל כך הרבה זמן, עד אשר התחלתי לכתוב. זאת לא אשכח
לך ולא אמהל לך. הנני מבקשת, שתכתוב אצרת המיועדת לכל
משפחתי, אני בטוחה, כי זה עתיד להשקוטם, לנחמם, להסב
להם שמחה. אני סבורה, שזה הדבר החשוב והנחוצ לרם ביותר.
הנני מסיימת את מכתבי בדרישות שלום לבביות. —
שלך טוסייה

וארשה, 1 באפריל, 1940.
...אני חודרת וכותבת מתוך חשש, שלא יגיעך המכתב
ששלחי לך שלושם. מן הסתם ידוע לך, כי "מאחיים" (6) עדיין
לא הגיעו. התפשטה שמועה, שבכלל לא יכבד אותנו בביקורי,
דבר אשר דיכא מאוד את רוחי ואת רוחה של צבתי, מלבד זאת
אין חדש תחת השמש... הימים חולפים והנה נשפעים פעמי
האביב, אני מלאה בטחון — מניין? יד השכל קצרה מהראות לי
את מקור הבטחון הזה. העיקר, מצאתי מחדש כמעט את כל משי-
פחתי, שהיתה נפוצה בכל הרוחות. אני מתכנתת תוכנית לשפן
קצת מזה בכפר צ'—ה' (=הכשרה חקלאית). אני סבורה, ששם
החיים יהיו קלים יותר, ואפשר יהיה להתפרנס בכבוד. אולם
התכנית זו עדיין היא בשלב הראשון של הגשמתה. את דבר
הגשמתה לא אאחר לבשר לך. אני מאמינה בהצלחת התוכנית.
ענה מיידי. אני מצפה בכלי-עניינים.

ברגע זה קיבלתי את איצרתך. אשיב לכל שאלותיך בעוד
טוסייה

כמה ימים. —
הנמה כמה מכתבים, שכתבה טוסייה לעבור שנה ויותר אל
חברים אחרים :

(6) התורה למאמנים רשינות עלייה, שהוכסחו לאנשי "החלוצי"
בווארשה.

לדולתה, ואף ללבוב. היא היתה השליחה הראשונה למקומות אלה מאז כבשו אותם הנאצים. בווילנה עשתה טיפסה שבועות אחדים וסייעה בקליפת האירגון היהודי הלוחם. היא חזרה לווארשה עם כמה מחברי התנועה, ובישיב ספורי זווועה על גולל היהודים בשיטת הכיבוש. היא יצאה פעמיים לשלזיה, ובפעם השנייה נתפסה מצטנצטחוב עד לחוותה-הכשרה ביארסקי, כמולך 25 קילומטר. משם שבה לווארשה, ושוב עמדה במרכז הפעולות.

ב"ספר השומר הצעיר" (9) נתפרסם פרק כתוב בידי מוסיה, שהוא כעין "יודיו". הוא נכתב, כנראה, בשנת 1941, ובו דברים נוגעים אל הלב שיצאו מתוך נבכי נשמתה הרוויה מצער האסון שבה על עמה. היא מתארת את הכוחות הנשמיים, שעמדו לה להתגבר על כל המכשולים והסכנות ולזנק אל תוך ההתהום ולהציל מה שניתן להציל. הנה כמה קטעים מתוך אותו הפרק:

"אולי מזה דווקא החלל הכבד, שחך שאון הצצות והפגזים, תחת עיי המפולת של בתים מתמוטטים נאה הצצות ועצמה תאורת החיים. אולי דווקא מזה, שהאדם האובד, ברגע האחרון לקיומו, אשר בעינים שנחרטו מוועה הציץ לחיים הכליון, תפס את יפי החיים ועוצמת היצירה. ואולי לא היופי ולא כוח הרצון, אלא פשוט יצר הקיום לא נתן הויפי כשזיהתה באה ליישובים שבפעם הולמפרובה ולמקומות הגידות בפורלאסיה, ומספרת אך הרתיקה באחד הערבים בחשאי על הלונות אפלים —

"וכאשר נפתחה דלת הבית וקיבלה אל חמורת הדירה את הולך היגע, היו העינים מתרחבות בתמהונו של שמה והשפתים רק מלה אחת מיללו: הנהגה. האם עיניו? האם עד היום? יאזנו בודדים? ניתבו השאלות קודחיות, תובעניות, כרוצות לגרש כל מה שהיה. חורו הכרויות של שחיות ישנות, ריקוקים,

(9) כך א', התנועה מראשיתה ועד לאחר מרד הגטאות 1913-1945, היצאת ספריות פועלים, מרחביה, 1956, עמ' 481-482.

ויכוחים, חורו, כדי לקום לחייה... לאחר חודשים של מלחמה גורים וזוועות — בפעם הראשונה "תחוקנה" "תחוק ואמין". לא ראית בתים הרוסים? לא שמעת את שעת המגפיים הנבאים. רק את דברך הנשט בתורתו-הכללי.

היא מספרת על פגישותיה עם חברים שהולגו למחנות-המוות, למחנות-עבודת, היא ראתה אותם, את פניהם המעונים, רצחה לשמוע אותם מתאוננים על העיונים, המפית האזויות הרעב שנפלו בחלקם. אבל הם שתקו מכל זה, ורק היו שואלים בלי הרף על התנועה, על ארץ-ישראל.

"ובערים וביעירות ידים קפואות ועייפות שומרות על השל-הבת שלא תפנה. הולכות ופוחחות הידים, אך הולכת וגוברת השמורה. בטוחים הם, שחזיקו מעמד. יש בהם אמונה, כי העזרה בוא תבוא".

היא מסיימת את יודיו-היחידה: "הקשיבה, את, אתה המישיב היום ביצות במנות ונופל למשכב בדינוסיה; אתה שמיחית-דעב נשפת לך בגיטו הסגור, ואתה, שהימים, מחר, יסגרוך מאחורי דלתות — הקשיבו כלכם: עמוד נעמד! עוד קום נקום, כדי להתחיל מחדש".

מוסיה נמנחה במשך זמן מסוים עם ראשי התנהגה של האירגון היהודי הלוחם בניטו וארשה, כציגת הסתדרותה. לאחר-מכן נעשתה על דעת האירגון הלוחם אתה הקשריות (ק"פ פתוחה, שיין קפוצה, ר"ש חרוק) המרפיות, והשגירות הנוודות של המחזרת היהודית. בתוך שאר הקשרים נדהה ושימשה חוט המגע היהודי בין קיבוץ היהודים הכלואים בתוך חומות הגטאות ובמחנות-ההסגר למינים

ובין העולם שמחוזה להם. קלסתר פניה הסגולה, ראשה חרוק, העמור סבר ספיר של חלחלי שיער צהבה, ועיניה החולות לשינה הפלגית, הטבעיות בציה, סייעו לה להבה במילוי הפקידה. קמנה האישי — כותבים עדי-ראיה — לא נגרע על-פני האלחמה. רבים נמשכו אליה צחיקה המבצע, כל אימת שגודמנה לאיזו עיר קולה הצלול ואת צחיקה המבצע, כל אימת שגודמנה לאיזו עיר ועשתה שם ימים מספר, נהנית מהפוגה בין מסע למסע, היו רבים משנימים לפתחה, מי לצורך עיניו ומי לשם שחת ריעים וכדי

להתבסס מספורי הרפתקאותיה ופגישותיה עם אנשי התנועה וסתר היודים שבמרחקים. וכל אחד מן הבאים שמור היה עמה סיפור מיוחד לו; את כולם היתה מקבלת בחיך של רצון, בחיבה ובלחוצת-ידי.

בספרה, "אנשי המחזרת" (ספריות הפועלים, 1950), מתארת חייקה גרוסקא, אחת מניצולי השואה, את הדרך שעשתה בחברתה של מוסיה מווארשה לצנטנצוב, אך חלצו שתיהן מן הגיטו בווארשה, לאחר שיחתו שוטר יהודי, הגיעו בדרכים עקלקלות לתחנת הרפתה, ותוך כל מיני קשיים, עיכובים, פחזים ומראות הגיעו סוף-סוף למחוז הפצן.

"מוסיה — כותבת חייקה — מרגישה כאן את עצמה יפה. מכירה כל איש בשמו, ועברו של כל איש יודע לה. לזה קרוב אחד שיישב ב"פאוויאקי" (כית-הסדר הגדול שבבווארשה), לזה אחות בקיבוץ בווארשה, ולזה משפחה שגורשה מעיר הסמוכה לווארשה. כל אחד מחפה לידעיה, ועל פי רוב יודעת מוסיה למסור ידיעה מוסמכת. מוגה מופלאה זו של הדגמה לעיניים העומדים ברומי של עולמנו וטיפיל בצרותיהם הגטריות של החברים רוממה את עבודתם של האנשים המרפויים בתנועה. אסור לחוס על שושנים בלוק היער? — מסיימת חייקה את דבריה במימרה פולנית ידועה, ומוסיפה: "לחוס מותר; ולא זו בלבד אלא שחובה היא — אם הדבר בנדר האפשריות ואינו מוזיק. אסור לשכוח את האדם במחזרת, את האדם על מאויי, דאגותיו, לצרותיו. שקר הוא, שעל האיש הלוחם למחות כל זכר וסימן לחייו הפרטיים, לעברו, למשפחתו, לאהבתו. מי הוא שפסקו, כי איש המחזרת חייב לסתום את הגולל על לבו? הרי זה סילוף דמותו, סילוף חווייתו האישית העמוקה... מלחמה ימאכן אינם מקה-למכר. כמה חומלב השפיעה מוסיה על חברים סטרטוטים...?"

בחייה שזיהתה ספק בית-מגורים ספק מחסן סטרטוטים...? בספרו, "התוועים בדרבי האוות" מופיע חוקר השואה הידוע, ד"ר נתן עק, את מוסיה, שגם הוא נפגש עמה בצנטנצוב. "במדות וברומים — הוא מספר — פירשה לי גם טעם ביקורת בעיר; להיכן את ה"חברה" למבחן שיבוא... היא שהתה בצנטנצוב ימים

ARCHIVES DU CENTRE DE DOCUMENTATION
JUIVE CONTEMPORAINE
17, rue Geoffroy L'Asnier 75004 PARIS
Tél. : 01 42 77 44 72 - Fax : 01 48 87 12 50

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT: CDL V/111-97

מספר התצפירה לעזוב את העיר בדיק יום אחד לפני שהחל כאן הגירוש.
על מעשה בויוליה, בדצמבר 1941, כותבת ריזל קורצאק (ריזיקה):

...טוסייה הגיעה לז'וליה. מי שלא היה כמוני נתון מאחורי חומות גניסו לא יוכל להבין, מה היטה משמעותה של "הופעה" זו בבגלות הגניסו! טוסייה הגיעה! כבשורת-אביב מרגנה התפשטה הידועה בין האנשים. טוסייה באה לביקור מוארשה, כאילו לא היה שם ג'יטו, ולא היו גרמנים בעולם, ולא היה המוות מרחק סביבנו, כאילו לא הייתה אורבת הסכנה מכל קרן... טוסייה פה! קרן אהבה, קרן אורה! ובבואה הביאה עמה חרות נעורים ולהבת-נער מסעירה. הפעולה על הפעולה רבה. היא פתחה לנו עולם חדש, שלא ייאמן כי יסופר על שכבותיו. ראינו עשרות חברים שעברו בתנאי גיהנום של סידור, מחסור ורעב, האזנו, אין מתוך אפלת החיים בגינו ארשה בוקע בנקודות-ההכשרה... היא סיפרה על אנשים, על העזרה ההדדית והעזרה, שלאחר שנתיים של עול הפולש הנאצי, באותם תנאים גוראים, לא נשברו האנשים, לא נפלו ברוחם, וכאז גם היום לא נחלשה האמונה בדרם הנשגבה החוזם מוסף לחיות בלב-תקום, ולגנה התייסרה כבר אז בפעולות החיסול. לפני עינינו השתרעה בכל מראה המציאות האיומה, ואנחנו הדרגנו עוד על חיים ועל עתיד, כשהרעיון על הסוף חלחל בתוכנו פנימה... טוסייה הייתה מלאה תוכניות. לא יכלה לשבת זמן רב במקום אחד. גם בנישואים אחרים — הייתה אומרת — מחפים לי אנשינו, חברים. גם הם מנותקים, ואני הולכת אליהם. הרי את דבר התנועה אני נושאת... זה היה כל כך פשוט — היא מוכרחה ללכת! איזה מין צורך פנימי, כוח דחף נעלם הילך אותה בדרכים האפלות הללו. מכל צד ארבה לה הסכנה. הפוח הוא יסודו היה בהפרת השלילות. בתחושת האנשיות שבה. והיא הלכה. היא הגיעה לערים רחוקות, אל תוך גיטאות מסוגים ומנותקים...

לא פעם נבשלה טוסייה ונפלה בידים של קלנסים גרנסים, שוטרים פלנים וסם סחנסני. לאמינו של דבר, לא היו פניה פנים "ארים כשנים". חוטמה לא היה חטובו ארי מובהק. אפילו עיניה — זיק על צמנמיות הדתית היה משרו עליה. י. גוטמן בספרו "מודר הצעירים" (ספריות פועלים, 1963) כותב עליה שבשעה שטוסייה מתמסרת להרהורים, היא מתאמצת בעינים שכולי — טובע מוצא בעיניה החוליות. היא מתאמצת שלא להתבלט, שלא להסב תשומת-לב אל עצמה. "הלטון הפוליטי שלה במחוזי אנה ספרותית סתורה — מוסף גוטמן — אלא מעומצמת בביבים עממיים, כיו שלא להיכשל. לשון פילית אינטיגנטיסטריות היא רק פנים של חידוש... פעם היא נוסעת בחור ספרית, בת אפרים פולנית — "קשצה" עוספת מסעות לראשה, לכישר סגור צבעיני ומגפ עור גם לרגליה. הפעם היא מתראת בזמות אשר חדרה, המגרה בחנה הנשי, וסמכות החיצוניים הללו מקנים לה שמץ ביטחון וחופש התנועה בצד הארי. ניתנה טוסייה בחוש מיוחד, זה החוש השישי שנוסף לו לאדם בשעת סכנה גדולה. כותבת על כך חניקה קלינגר בנכרונותיה "יומן ג'יטו", במקום שהיא עוסקת על ביקוריה של טוסייה בעמק המבורגה. "היא באה בלא שום כתיבת כיתה... קשה לצמצא "שומרה" בדרך הניתוש, ואכן ניתוש, נעזת לשישנה ושאלה למקום מגוריה של לאה ססחון. הביטה בה שישנה בחשו: — מה גיית זו מבקשת מלאה?... הבטתי בה... כל זאת היא, כך ראייתה לפני המלחמה... היא מלאה מרץ וחיוניות. רק הרצינה מאוד. מורגש, כי אחרית גדולה מוטלת על שכמה".

האירגון היהודי הלוחם בוארשה בחר בטוסייה, שהייתה בארץ כחן בצד הארי של העיר, כדי לשיג נשק. היא הצליחה לקשור קשרים עם תנועת המחתרת הפוליטית וכרשה נשק בשביל הג'יטו. בימי הקרבות נלחמה בג'יטו המופתי. טוסייה רחשה אצון רב למרכזי אנליטי, מפני המרד. היא ראתה בו את המנהיג שגזל לעיניה עץ כדי מעמד היסטורי של התמודדות קרבית במרד נגד האויב. אולי זכרה אותו מאיב 1939,

שעה שהיה בנקודת-ההכשרה השומרית בולוצלאוויק עיר מולדתה, בתוך גנין העלייה הווארשאי שלו. אבל איסורה, ואולי גם בחזר-לב, היה ישראל חיים וילנ, שהיה ידוע בתנועה ומחוצה לה בשם "אריה" או בכינוי "יוריק". ליד שנת 1917, בן למשפחה עשירה בוארשה, למד בבית-ספר יתודי פרטי ובקן של השומר הצעיר הווארשה, התקרב למודיענים המפויים בקן הווארשאי בכל לבו. בשנת 1936 היה אחד המודיענים המפויים בקן הווארשאי ובתגותו. מסבני היה רגיש מאוד, וכפי שמעידים עליו חבריו, נלקח בין אמונה ויאוש, אבל הצטיין בכשרונותיו האירגוניים במחשבה עזה ועצמאית, בכוח השפעה על חבריו ובפעולות רבה. מראוי האצילי, מסופר עליו, היה רצוף עיניות ועם זה עוז העשוי לבלי חמת. אריה וילנ היה האיש הקרוב לטוסייה באופיו היה קצת חמה לה, ובחוג חבריו היה אשף יותר ונתון לעיניו הפרט. "בתקופת המשה — כותב י. גוטמן בספרו הנ"ל — כאשר ניתנו הידיעות כלכנים הנפולות מתוך בניין מתמוסס, רבו אריה לא פעם, כי הוא חרד לשלומה של טוסייה. כל פעם שויתה חוזרת ממסע יחזות איכות בגפשה, היחה מסתגרת בחורה בצד הארי ומסרבת לראות איש. ימים עברו, וטוסייה לבדה עם יוגנה, לשווא גיסו חברים לעיר אותה מן המכוך ולהוציאה מפרישותה". היו אלה, כנראה, הימים שבני משפחה שארי שברה היצאו כולם להורג, ואיש מהם לא נשאר בחיים. הגיבור הגדול ביותר היה גופל ברוחו וברוע, ואולי היה בודל בחייו הפרטיים למראה חרוב משפחה ואובדן עמו... אולם טוסייה התאזרה שוב התגייסה לקרב האחרון.

התאום גם אריה חברה נאסר. הכל התיאשו ממנו, ולא כן טוסייה. היא עשתה מאמצים עליליים. פילדה כספים, אלא שחיפשיה היו לשווא. הכסף נפל לידי רמאים שהחליכות שולל. בורך גם ניצל אריה, בכל זאת, לאור עינויים קשים שעונה בגיטאאו נשלח כעבור זמן מה לבית-הסוהר "פאוויאק", ויש אומרים שבגרות רישא גרמני ניצל ע"י אשה פולנית מידיו של האירגון היהודי הלוחם.

בי באפריל 1942 כותבת טוסייה מכתב לירידה. המכתב מלא

ARCHIVES DU CENTRE DE DOCUMENTATION
JUIVE CONTEMPORAINE
17, rue Geoffroy L'Asnier 75004 PARIS
Tél. : 01 42 77 44 72 - Fax : 01 48 87 12 50
mention de la source obligatoire

DOCUMENT : CDLVIII-97

mention de la source obligatoire pour toute utilisation

DOCUMENT : CDLVIII-97

4) Paul Tillich, *Theology of Culture, A Galaxy Book*, N. Y. 1964, p. 188 ff.

דברים אלה ועוד בשבחה של חז"ת זכירי הובא בספר James Brown, Kierkegaard, Heidegger, Buber and Barth, Collier Books, N. Y. 1962, 98 pp.

introduction by Maurice S. Friedman ועיקר הרובם דברי מארקסילי לעבנית במאמרו של קלאוד ארנס סימן "הורשית" - שער עשלו"ב ב"הוצאת" אליון ל"א, סי' עממות והשכ"ה.

ברלינסקי על הצעה התגשמת הזאת שנמשכה 30 שעות רצופות, וכל דקה נמשכה כשעה שלמה, וכל שעה - כיממה...

כרוב ה-10 בנובמבר בפראגה, פרברת של וארשה, בבית מספר 10, השתכנו שיירי חברת האירגון הלוחם. כאן נמצא גם כמה מאלה שניצלו מן "הבונקר" של המטה ברחוב מילא 18. לכאן הגיעו קשרי האירגון, כאן התקיימו התיעוציות, וכאן היה צומת עורקי החיים של אחרוני היהודים ביוארשה. טוסייה, שהחלימה מפצעייה וכן הועזע האיום, היתה באה תכופות מהה. באותו בית היה בית חרושת לאתית (=ציללוה) - 25' במאי פרצה עליקה בבית החרושת. כל הבית עלה באש. אותה שעה היתה גם טוסייה שם. היא כוונתה קשה והובאה לביחתיחלים. היא עונתה ונספתה בנסיונות נלמדות. יש מספרים, שקפצה מן התבערה ושטר פלגי ראת את האבוקה הבערה, וכיוון שידע שיהודיה היא זו, הסגיר אותה לגרמנים שקיפדו את חזית לאלתר. גירסה זו שמעתי מפי פלגי, שלדבריו היה עדראית למאורע הטראגי הזה.

כסיום אחת מסקודות היום שהוקראה בליג בעומר הש"א (1941) במיפק התנגי של באיכוח גודוי "השומר הצעיר" ביוארשה, נקראה טוסייה בשם התגנה הראשית להשמיע באוזני הנער את שיר המרד:

"בלילה קר, בליל אור,
הקשיבה, איך הנביב שר..."
הלילה היה ליל-בלות ארון. האביב נתעב, התאולה התמרמרה לבוא. טוסייה לא זכתה לאביבה שלה ולא לאביב עמה כמרמנתו הריבונית שנחודשה.

8' במאי 1943 כיתרו הנאצים את חורבות הבתים מכל הצדדים, וה"בונקר" של המטה בכלל זה. גיש הקרב האחרון. עד היום הזה לא נודע, אך גילו הגרמנים את כל חמשת המחזים של ה"בונקר". משקראו הגרמנים לאנשי שהסתתרו לצאת החוצה, נצאו האחרונים והסגירו את עצמם. ואילו מן הלוחמים לא יצא איש. נראה שמטר הידיות שהסגירו עליהם אנשי המטה לא הגיע להם. למלאכי התמלה הנאצים להתקרב ל"בונקר". או הפגינו הגרמנים את המקום בפעצות-דל דרך כל הפתחים בבת אחת. בא הסוף. הלוחמים חשו יסורי חנק. לאחר ישוב דעת קצרי, קרא אריה ולגר לעבר הלוחמים: "נאמד ולא נשפיל חיים בידי הגרמנים! הלהל פירטה של חסדודיות. קוליתחיות בקעו הפעם מבפנים! הלוחמים יהיוהם שלחו ד' בנפשמם 100 לוחמים, תפארת הצבורה של וארשה יהודית הלוחמת נצאו פה את מותם, ובהוים המפקד אמין הלב, מרדכי אנליבין, כשהגיעה באותו יום אחת הפלוגות שיצאו למצוא דרכים ליגורות הפיוב העיוניות, לא הפירו האנשים את המקום. גזיות אנשים התמללו בחורבות הללו חבדו לנשק היוי וכתומם ארבעה, שעוד היו בהם סימני חיים. הם היו מורעלים ונשמו כבבות. אחד מן הארבעה היתה טוסייה אלטמאן.

מרד גיטי וארשה חוסל אבל בערמות הדועכות עוד נשארו שרידי מחנות הילוחים. בתוך 50 איש שרידי הילוחים הורדו לתעלות הביוב ארבעת גיבורי המטה הראשי. בעת הקפיצה לתוך מערכת הביוב מערה רגל אחת של טוסייה ונפעלה, אך נחבלה קשה בראשה. האנשים נכנסו לתוך צינורות המים המזוהמים והמזעזעים, כשהם נושאים על שכמיהם הכפופים את גופותיהם של חבריהם המורעלים למחצה. גם את טוסייה נשא. לזכרו של הירש ברלינסקי ביזמנו מן הגיטו הפצירה טוסייה חבדים לעזוב אותה, להשאיר אותה בתוך צינורות הביוב. איך לי כוח לחיות עולה, להשאיר מתוך ייסורי נפש וגוף - "הורמות את קולי עליה בויטה הקופה. היא חזרה לשווי משקלה ואתו מן התגנה יפה" - מסר

מרידות וחודשת האובדן. היא מתמרמרת על ידידה בארץ-ישראל, שמחקה אותה ואת חבריה מברובם, ולא עודדו אותם אמילו במלים אחרות.

"מחלתו של ישראל ושל... נגלתה עשיתי בהחלט חסרת מרפא... הנה "פרעות/סקר" (=פרעות) בתוספת יחסת החווא הפוליני לשם הסוואה) ו"שחיתות" גרים יחד עמי ועם ישראל... ישראל גווע לעיני, ואני מפפרת את ידיו ואני יכולה לעזור לו. הנסית פעם להסיח ראשך כבוחל?... יש לי רק חשוקה אחת: לחודיע לעולם, שישראל כל-כך חולה... ואף-על-פי שאין אמש' דות לעזור הרבה באופן ממשי, בכל זאת המרה בלבי, שמשהו מלוח אותנו, ילו רק במחשבה, בדרך היסורים - יש בה להביא הקלה."

ככל חבריה לנשק, אין טוסייה נתפסת ליאוש מחולל.

את שמות שניהם, של טוסייה ושל אריה, אנו מוצאים בכלל ראשי המרד בגיטו וארשה במישלם שברחוב מילא 18. "בונקר" (= קולאס מן העתודים של העולם התחתון ביוארשה היהודית, במחלת זו שכן המטה הראשי של "לויב" (=ז'יזובסקא אורגאניזאציה בויובו), כלומר האירגון ההגדתי הלוחם). הפונק היה מחולק חדרים חדרים, וכל חדר נקרא בשמו של אחד ממחנות-המורה. סגן "טרבלנקיה", "טראווינקיי", "פראסקיי", ועוד. שמות אלה באו לרמו על טעמו של המרד, שהוא תגמול ונקם למחנות החוסל והגיטאות. מרדכי אנליבין ואנשי פמחו ידעו יפה, שכלו כל הקצין. הכינו תוכנית-לחומה למקרה שיתגלה מקום המישלם. בינתיים נשלחו כמה קבוצות מנששים למצוא דרכים אל תעלות הביוב בכיוון לצד הארי.

מערה בתוך האומה.

5 Kuczyńskiej
27 v 3

p. 327 03

Ju Kucyń
27.03 II-32

ZABYTKI KULTURY I POMNIKI PAMIĘCI W ZBIORACH FOTOGRAFII ŻIH

1. Miejscowość	3. Obiekt		4. Sygnatura ŻIH --	
2. Szer./dł. geogr.	a	istnieje	a	neg. ŻIH
	b	nie istnieje	b	neg.
5. Podpis/opis <p style="text-align: center;">Tosia ALTMAN /1918-1943/ działaczka HaSzomer HaCair, organizowała grupy samo- obrony w getcie wileńskim, była łączniczką</p>			6. Autor zdjęcia data	
7. Fotografia	między gettami, była główną przedstawicielką ŻOB u po stronie aryjskiej. Zginęła w 1943 r.			
				
8. Uwagi <p>Z książko Josefa Szawit "Geto Warsze bitmunot", Israel, 1995 r.</p>	9. Sporządził(a) kartę N. Kameraz-Kos data 31.10.2002			

I ep

<http://www.gfh.org.il/gfhview/PrintItem.asp?pos=0&itemfilename=0000027136&back=dbsearch%2Easp%3F>

Item Information From Ghetto Fighters' House Archive

Department Photo Collection -Youth Movements

Catalog Number 533

Inventory Description Members of the Ha - Shomer ha - Tsa'ir youth movement in Poland.

Extended Description Members of the Ha - Shomer ha - Tsa'ir youth movement in Poland. In the photo: Tosia Altman (on the left).

Keywords	Altman Tosia	Jewish World until WWII	Youth Movements
	Ha - Shomer ha - Tsa'ir - Youth Movement	Poland	

Created by ISRASRV 1997 - webmaster@israsrv.net.il - For more information contact archives manager Mr Yossi Shavit yshavit@gfh.org.il

<http://www.gfh.org.il/gfhview/PrintItem.asp?pos=0&itemfilename=0000027136&back=dbsearch%2Easp%3F>

Department Photo Collection -Youth Movements

Catalog Number 533

Inventory Description Members of the Ha - Shomer ha - Tsa'ir youth movement in Poland.

Extended Description Members of the Ha - Shomer ha - Tsa'ir youth movement in Poland. In the photo: Tosia Altman (on the left).

Keywords	Altman Tosia	Jewish World until WWII	Youth Movements
	Ha - Shomer ha - Tsa'ir - Youth Movement	Poland	

איסקולדסקי אלתר
נולד במיר. בא ליער מגיטו מיר. נפל בימים הראשונים להיותו ביחידה פארטיזאנית.

איסקולדסקי (הבן)
בנו של אלתר. נולד ב-1925 במיר. בא ליער מגיטו מיר. נפל בימים הראשונים לבואו היערה.

איצוב
בשם זה היה ידוע בקרב תנועת "עקיבא" בווארשה וכלוחם באחת הפלוגות הלוחמות. בימי מרד הגיטו נלחם בפלוגת בנימין ואלד בשטח בתי-המלאכה של טבנס ונפצע 29 באפריל 1943. היה עם קבוצת הלוחמים שיצאה דרך תעלת-הביוב והתרכזה בלשנו 56. בן 19 היה בנפלו.

איצקוביץ' לייבל (בן דוד)
נולד ב-1922 במיר. חבר השומר הצעיר. הגיע ליער מגיטו מיר ב-9 באוגוסט 1942. השתייך לאוטריאד של הקומוניסט הפולני מלודז' יוה מארכבינסקי, אחר-כך היה באוטריאד "זא סובייטסקווי ביילורוס". נרצח ע"י פארטיזאנים משוטטים.

איצקוביץ' לייבל (בן יוסף)
נולד ב-1914 במיר. בא ליער מגיטו מיר. נפל בימים הראשונים להיותו ביער.

איצקוביץ' שלמה
נולד ב-1926 בבאראנוביץ'. ברח ממחנה-דבורץ ליער והצטרף למחנה משפחתי ליד בייליצה. ב-1943 הצטרף לאוטריאד "בורבה". בריגאדה "לנין", פושצה ליפיציאנסקה. נוסף לפעולות קרביות, טיפל במתנות משפחתיים. נפל עת צלח את הניימאן בהיותו בשליחות מיוחדת של מיקוש מסילת-ברזל.

אלברשטיין אליהו-זלמן
נולד ב-1923 באיוויה. ב-1 במאוס 1943 הגיע מגיטו לידה לאוטריאד "איסקרה". בריגאדה "קירוב", פושצה נאליבוקי. נפל כעבור 18 יום ביינסקון. בדרך למיקוש מסילת-הברזל בקו לידה-וילנה.

אלטבאך מילאן
ליד צ'כיה. היה במחנה-ריכוז ליהודים "זימיאנסקי קרט". ב-26.8.1944 ברח מהמחנה בראש קבוצת נוער יהודי. במטרה להצטרף לפארטיזאנים. הגיע לבאנסקה-ביסטריצה

בראשית ספטמבר 1944 התנדב לצבא הצ'כי החופשי. ב-6 באוקטובר 1944 נפל בקרב בקרב בת סטארורק-מניצקה.

אלטהוף יעקב
נולד ב-1910 בדוקלה (סלובאקיה). ב-13.7.1942 ברח עם חברים ליער. עמד בראש קבוצה של שלושים איש שפעלה בהרי הקארפאטים. נפל בלחמו פנים-אל-פנים עם חמישה גרמנים.

אלטמאן מוסיה
נולדה ב-1918 בוולוצ'לאבק. עוד בילדותה הצטרפה לתנועת השומר הצעיר. מדריכה ופעילה בקן. ב-1938 היא יצאה להכשרה ומשם נקראה לעבודת התנהגה הראשית בריכוז השכבה הצעירה. בפרוץ המלחמה הגיעה לווייל-נה ומשם חזרה לפעילות התנועה בווארשה. ב-1941 יצאה בשליחות מסוכנת לביאליסטוק ולוילינגה ובחזרה, ומסרה על גורל היהודים בשטחים המזרחיים. עם הקמת האירגון-היהודי הלוחם נבחרה כמא-כוחו בצד הארי של העיר, על מנת להשיג נשק. בימי הקרבות נלחמה ב"גיטו המרכזי". היתה בין החברים שנטארו בחיים. שבועיים אחרי צאתה דרך תעלת הביוב פרצה שרפה במקום מחבואם של אנשי האירגון-היהודי-הלוחם. טוסייה הצליחה לברוח מבית-החרושת העולה באש. אנשי גסטאפו תפסוה כשהיא פצועה קשה מכוחות. החזיקה בבית-חולים, וחקרה תוך עינויים. מתה ביי סורים תוך שמירת אמונים לחבריה ולישורה.

אלטמאן יקותיאל
נולד ב-1905 בסטולפצי. באפריל 1942 יצא בקבוצה מזוינת מגיטו סטולפצי. בפקודו של יוסף תרכבי. הצטרף לאוטריאד "זיקוב". בריגאדה "צ'אפאיב". אזור קופיל. נפל בקרב עם "פולנים לבנים" בספטמבר 1943.

אלטנברג אסתר
ילדת מזריץ', חניכת "פרייהיים". בזמן המלחמה עברה לווארשה. עם הקמת האירגון-היהודי-הלוחם הצטרפה לפלוגותיו. היתה חברה בפלוגת הלוחמים של "דרור" בפקודו של בנימין ואלד. נפלה בקרב הגיטו והיא בת 27.

אלטרמן חנן
מקראטני, ממארגני המחתרת בעירתו. מפקד הסיוור באוטריאד "קונויצוב", בריגאדה "צ'קאלובסקי". בקיץ 1944 נפצע בקרב. מת אחר כך במינסק.

אלטרמן
פעילה באי. בגיטו.

אלטרמן י
מפעילי "דו לות האירג הבונקרים ב הוף. בזמן וה"גיטו המו טו ב"8 במא ביחידה ע"ש הגרמנים, כב

אליק
מתקבוצה ה נפל בקרב ב

אלישוב (י)
נולד ב-1912 גרוז' ליער. אחר ה בא בריגאדה "לג בדצמבר 1942

אלכסנדרוב
נכלל ברשימה עיר בווארשה.

אלנברג שם
מגיטו ז'טל. פ מנים שצרו על אה היערה. הש

אלסטר פולד
נולדה בווארש פוע"צ-שמאל.

שה היתה פע ובעזרה לילדים השדה. המחתרו הארי ושם המו ההתקוממות הפ בר 1944-כשכונ

אלפרן יקי' א
מקוריניץ. נפלה

אלפרוביץ' א
נולד ב-1920 בק שונים שברחו לי בה". נפצע ונתפ עד מותו.

ש הוכרח לת-

פעיל ומדריך ולין-גרמניה ולתו בתנועה וההכנות למ' צות לוחמות. פצוע 1943. אבוא בו נתנו הצליח להר' בלון ומשם

וטח החבלה. יט אוקופאנר נס כל הקבר ופארטיזאנים.

הגיטו ליער. 1943 בוולין.

וקטובר 1942 תפס על-ידי גיטה לברוח

194 ביערות

י הגרמנים וות על-ידי עיר ידיעות.

יעיר. פעלה ומר הצעיר. 194: נלחמה אפשר היה 21 היתה

של באומץ 1 במלחמה אנסקה.

Sara Hirsfeld

גראנאטשטיין שרה

נולדה ב-1922 בווארשה. חברת "פרייהייט". עם הקמת האירגון הלוחם הצטרפה לאחת הפלוגות הלוחמות של "דרור". נפלה ב-18 בינואר 1943 יחד עם תמה שניידרמן ולאח פרלשטיין.

גראצ'וק יעקב

נולד ב-1927 בדרצ'ין. ביוני 1942 הגיע ליער. היה מקלען באוטריאד "בולאק", פושצה לר' פיצ'יאנסקה. נפל קרבן לטעות. בהיותו לבוש מעיל-שוטרים, נחשב לאויב ונורה.

גרוכאס מרדכי (מרדק)

בן 22. חבר השומר הצעיר מווארשה. מפקד פלוגה באירגון היהודי-הלוחם במרד גיטו ואר' שה. השתתף גם במרד-ינואר. במרד-אפריל לחם בראש פלוגתו ב"גיטו המרכזי". ב-10 במאי 1943 יצא דרך תעלות-הביוב מהגיטו לחורשת לומיאנסקי. היה מפקד פלוגת פארטיזאנים ביערות וישקוב. נרצח על-ידי א.ק. יחד עם כל חברי פלוגתו, בקיץ 1943.

גרובר זיידל

היה במחנה משפחתי על-יד יחידת מיסורה, יערות סבוריצ'ביץ'. נרצח ביער על-ידי אנשי ולאסוב.

גרוז'נצ'יק יעקב

נולד ב-1913 בלידה. ביולי 1943 הגיע מגיטו לידה ליער. הניח יסוד לדפוס הפארטיזאני בפושצה ליפיציאנסקה. היה מדריך חבלנים באוטריאד "איסקרה", בריגאדה "קירוב", פושצה נאליבוקי. נפל באוקטובר 1943, כשמונה למפקד בכפר.

גרוז'נצ'יק-שפירא שרה

נולדה ב-1915 בלידה. באה ליער מגיטו לידה ביוני 1943, לאוטריאד "איסקרה", בריגאדה "קירוב", פושצה נאליבוקי. נפלה בשבי הגרמנים בעת המצוד הגדול, ביולי 1943, ונרצחה.

גרוזאלץ לייב

נולד בווארשה. חבר פעיל ב"צוקונפט". בימי קרבות הגיטו בווארשה נלחם בראש פלוגה לוחמת של ה"בונד" ב"גיטו המרכזי". נתן את נפשו בקרב על המקלט ברחוב מילה 29.

גרום בנימין

נולד בהומנה (סלובאקיה). נפל בסלובאקיה במדים ועם נשק ביד.

גרום משה

לחם ביערות נארוץ', בקבוצה של בוגן. נפל מידי הפארטיזאנים בשעת מצוד ביערות נארוץ'.

גרטמאן ישעיהו (שייקה)

נולד בסווייצ'יאן. היה בין מארגני קבוצת צעירים, יצא עם הקבוצה הראשונה מסווייצ'יאן ליער בשנת 1943. מיערות נארוץ' הגיע לגיטו וילנה כשליחו של המפקד הפארטיזאני מארקוב. שימש מורה-דרך לקבוצת הפארטיזאנים הראשונה, מגיטו וילנה (קבוצת גלאז' מאן) שאורגנה על-ידי פ.פ.א. לחם ביערות נארוץ', אחר-כך ביחידה יהודית בבגריגאדה של מארקוב, אוטריאד "קאלינין". בקרב בסביבות סווייצ'יאן-לינסופי לחם עד שנתור לו כדור אחרון. בות האחרון ירה בעצמו.

גרמנר אבא

חבר פלוגת הלוחמים של השומר הצעיר בגיטו וארשה.

גרמנר ישראל

חבר "צוקונפט" ואיש פלוגת-המגן של ה"בונד". נפל בגיטו וארשה.

גרין

מבאראנוביץ'. נרצח ביער על-ידי אנשי ז'ורקיין.

גרין פנחס (פינייה)

נולד ב-1910 בו'טל. היה סגן-מפקד האוטריאד "אורליאנסקי", "בורבה", בריגאדה "לנין", פושצה ליפיציאנסקה. פעל למען אירגון יחידות יהודיות. נפל במצוד השני, במארס 1943, בעלותו על מארב גרמני.

גרינבוים יצחק

נולד בו'יראדוב. חבר "פרייהייט". הצטרף לפלוגה לוחמת של "דרור" בגיטו וארשה. בימי המרד נלחם בפלוגתו של זכריה ארט' שטיין. כבן 23 ננפל.

גרינגאוס

פארטיזאן ביחידה היהודית "51", אוטריאד ע"ש שצ'ורס, אזור סלונים. נפל בקרב, בעת המצוד, ב-13 בספטמבר 1942.

גרינוואלד מרדכי

נולד ב-1925 במיר. בא ליער מגיטו מיד. נפל בימים הראשונים להיותו ביער.

גרינקובסקי נפתלי

היה בבריגאדה של בולאק. אחרי השיחרור

טו ליער, לאוטריאד, לנינסקי קומסומול, פוש-צ'ה נאצ'ה, טיפל במחנות משפחתיים. היה מועמד למפלגה הקומוניסטית. נפל אחרי השיחרור בכפר קיבאנצה ליד ראדון, בהיותו בשליחות.

מאגון ליוזה

נולדה ב-1920 בוילנה. מפעילות השומר הצעיר בגיטו וילנה. קשרית מרכזית של פ.פ.א. נאסרה בצד הארי על-ידי שטר ליטאי. הוסגרה ליד הגסטאפו ועמדה בעינויים. מבית הסוהר בלוקיסקי שלחה דברי עידוד לחברים בגיטו. ב-17 בפברואר 1943 הוצאה להורג. על שמה - סיסמת פ.פ.א.: "ליוזה רופט" (קוראת).

מאדיסקה רבקה

נולדה בוילנה. חברת השומר הצעיר. חברתו של יאנדויה לבדו. בהתחלת 1942 נשלחה על-ידי הפ.פ.א. לגיטו ביאליסטוק. חברת אי"ל בגיטו ביאליסטוק. נשלחה על-ידי המפקדה לרובע הארי לפעולת קשר. אחרי המרד ריכזה פעולות עזרה ליהודים שהסתתרו. בעבודה זו נכשלה. אנשי גסטאפו רדפו אחריה. משברחה - זרקו בה את פנינותיהם. נפצעה קשה והובאה לבית-חולים נוצרי. שם התפרסמה כמעונה נוצרית כי חיפתה על חברותיה לוועד האנטי-פאשיסטי שפעלו בעיר על-ידי העמדת פנים של אדוקה נוצרית. מתה בייסורים. נקברה בבית-קברות הנוצרי בביאליסטוק בטקס קא-תולי.

מאדיסקר סוניה

נולדה ב-1914 בוילנה. עשתה שמונה שנים בבית-הסוהר בגרודנה בעבור פעולה קומוניסטית. היתה מפקדת-מחלקה בפ.פ.א. חברת מפקדת-המשנה. אחרי שיצאו היחידות האחרונות של הלוחמים ליער, נשלחה לפעולה בעיר. ריכזה את המחתרת העירונית. לרגל פרובוקאציה נתפסה בידי הגסטאפו. ניסתה לאבד-עצמה לדעת אך הגרמנים הצילוה. מתה בבית-חולים צבאי גרמני. ערב השיחרור.

מאיופם (מהיפית)

איש וארשה. חבר פלוגה לוחמת של אגודות-השמאל (הקומוניסטים היהודים). נפל בגיטו וארשה.

מאיקון יצחק

פארטיזאן. אחרי השיחרור הצטרף לצבא הסרבייטי. נפל בקרב.

מאיר

מפייסק, בן 32. היה לראשונה באוטריאד של בולאק, אחר-כך באוטריאד "קראסנוגוראר" דייסק, בריגדה "לנין". נסיבות מותו אינן ידועות.

מאירוביץ' דוד

נולד ב-1926 בקאפאצ'ובה (קארפאטוראקראי-נה). מת בבוכנוואלד ב-1944. שמו מופיע ברשימת הפארטיזאנים שמתו במחנות-ריכוז.

מאירוביץ' מאיר (מארק)

נולד ב-1911 בגארבולין ליד וארשה. איש פוע'צ (פ.צ.), יו"ר ברית הסטודנטים הציונים סוציאליסטים בפולין הקשורה במפלגת פועלי-ציון (פ.צ.). פעיל במחתרת ובאירגון ההתגוררות בווארשה. מפקד הפלוגה הלוחמת של פועלי-ציון (פ.צ.). נלחם עם פלוגתו בשטח טבנס-שולץ. יצא עם קבוצת לוחמים דרך תעלת-הביוב לעבר הארי. נשרף חיים בדליקה שפרצה במחבוא האירגון-היהודי-הלוחם בפראגה. יחד עם טוסייה אלטמן ומניה גראייק.

מאירסון אנשל

נולד ב-1922 בדולהינוב. באוקטובר 1942 הגיע ליער לאוטריאד "מסטיטל". אחר-כך נשלח לבית-ספר להבלנים מעבר לחזית. עם שובו נשלח ליחידה של שלאחטונוב. בהיעדרו של המפקד הוצא פסק-דין-מוות נגד אחיו גרשון בעד אי-ציות כניכול. בעת הוצאת פסק-הדין לפועל, פרץ אנשל בצעקות, כי ינקום דם אחיו. אף הוא נורה במקום.

מאירסון גרשון

נולד ב-1925 בדולהינוב. הגיע ליער באוקטובר 1942. היה באוטריאד "מסטיטל". אחר-כך נשלח לבית-ספר להבלנים מעבר לחזית. עם שובו נשלח ליחידה של שלאחטונוב. בהיעדרו של המפקד הוצא נגדו פסק-דין-מוות, כניכול בעד אי-ציות. פסק-הדין הוצא לפועל.

מאכטוי יוסף

נולד ב-1911 בסטולפצי. חבר פועלי-ציון.

מאכטוי ישראל

נולד ב-1921 בסטולפצי. היה בגיטו עד ארץ גוסט 1942 ויחד עם קבוצה של 19 יהודים ברח מהגיטו. כעבור חודש הלך לבאראנוביץ, והציא יהודים מהמחנה שבבאראנוביץ, חזר לגיטו והוציא משם 40 יהודים, בחלקם מזוינים. בינואר 1943 היה בקבוצה של פוסטורסקי, אר

5/2003 b.m.v

טריאד "ז'וקוב", נה. באפריל 1943 מאז אבדו עקבו

מאכטוי מאיר

נולד ב-1923 בכנוביץ' ב-1942. 1 ריל 1943 יצא לו בתיה.

מאלוביץקי דו

נולד ב-1917 בגיטו. בהתחלה אחר-כך באוטרי טוב". היה מפקד לצבא הסובייטי.

מאלוביץקי יו

נולד ב-1925 בגיטו. אחר-כך גאדה "מולוטוב" נוביץ' בתפקיד הצטרף לצבא על ש. י. פול

מאלינובסקי

נולד בלודו. חב עבר לווארשה. דית. גורש למחנה המשיך פעולתו שנרצח והוא כנ

מאלקביץקי ו

יליד אוסטרו-ברובה". בריגה נסקה. נפל בפעו

מאלר זיגמונט

מאנשי, עקיבא נפל בידי הגרמ 1943.

מאלרוביץקי ל

חברת המפלגה ליסטוס. נפלה 1943.

מאנדלבלית

יליד וארשה. ח בגיטו ביאליסט פאשיסטי. נפל

Mada Rywk

מנדל נחמן

היה ביחידת הפארטיזאנים של ראש-הגדוד סא ראפין. נפל ביערות גולאב בזמן מצור ששם האויב על הקו דמבלין-לוקוב.

מנדלביץ אלתר

נפל ב-1944. בפושצה נאצ'ה.

מנדלביץ הירש

נפל ב-1942. בפושצה נאצ'ה.

מנדלביץ יעקב

נפל ב-1942. בפושצה נאצ'ה.

מנדלביץ מנוחה

נפלה ב-1942. בפושצה נאצ'ה.

מנדלביץ פיונה

נפלה ב-1942. בפושצה נאצ'ה.

מנדלביץ צבימאיר

נולד ב-1918 בבליסקובה ליד וולקוביסק. בנר במבר 1942 הועבר יחד עם אחרים לגיטו חל-קוביסק. בדצמבר 1942 ברח יחד עם אחיו ועוד שני חברים. בדרך נפצע אחיו. הוא הביא אותו על כתפיו פצוע ליער. כאן נתפסו והובלו כבולים העירה לגרמנים. בדרך הצליח מנדל-ביץ עם אחיו להסתלק. הגיע לאוטריאד "קי רוב", איחוד "בריסק". פעל כחבלן. עם השיח"ר יור התגייס לצבא הסובייטי. נפל ליד ביאלה פודלאסקה ב-1 בדצמבר 1943.

מנדלביץ ראובן

נפל ב-1944. בפושצה נאצ'ה.

מנוק ברל

נולד ב-1922 בראפאלובקה. היה באוטריאד "דיאדיה פטיה". ביערות וולין. הצטיין כחבלן. בדרך לפיצוץ המסילה קובל-סארני. בקירבת סארני, נתקלה קבוצתו באנשי באנדרה. בקרב זה נפל מניוק, בסוף 1943.

מסטר יעקב

מלאחווה. נהרג על הפריפט.

מקל דודיהירש

בן 55 מבייליצה. בא ליער מגיטו ז'טל באוגוסט 1942. היה "סטארשינה" ברטה היהודית, אר טריאד "בורבה". בריגאדה "לנין", פושצה לר פיצ'יאנסקה. דאג למחנות המשפחתיים. נפל בכפר זאצ'פיץ' מידי "פולנים לבנים".

מרגלית

מבוצ'אץ. מאנשי המחתרת בעיר. הוסגר על-ידי איכר לגרמנים.

מרגלית (מארגוליס)

נולד ב-1918 באודיסה. בסתיו 1941 הלך כאחד הראשונים היערה ופעל במחיצתו של הגנרל-מאיר פידורוב (צ'רניגובסקי-גידורוב). היה פוליטרוק של רוטה בבאטאליון השביעי. יחד עם הרוטה שלו עבר את דרך הקרבות מצ'ר-ניגוב עד וולין. נפל על משמתו בקרב בסבי-בות קובל (בעירה נסוחוביץ').

מרגלית (מארגוליס) הלל

נולד ב-1920 בווארשה. חבר המפלגה הקומר-ניסטית. במאי 1942 בא ליער מגיטו ראדון. פעל ביער בשירות-השידור, כסאניטאר ועוזר לרופא. אחר-כך כראש-המטה של אוטריאד "קוטובסקי", ולבסוף כמזכיר כללי של מטה הבריגאדה "לנינסקי קומסומול". פושצה נאצ'ה. נפל אחר השיחרור, בפברואר 1945, מידי "פולנים לבנים".

מרטיק (צימרמן) שמואל

יליד קאלושין. ממארגני פ.פ.ר. בגיטו וארשה. מיוזמי הגוש האנטיפאשיסטי. הוסגר על-ידי בוגד לגסטאפו ב-30 במאי 1942.

מרטיק צבי

נולד במלניצה ליד קובל. חבר מרכז-החלון. בזמן הכיבוש הנאצי עבר מוילנה לביאליסטוק. פעל במחתרת של "דרור", עסק בפעולה אר-כיונית. מת בגיטו ביאליסטוק ב-1942.

נבאחובסקי

מבאראנוביץ'. היה באוטריאד "סובייטסקאיה ביילורוס". בריגאדה "פונומארנקו". אזור סלר-נים. נפל ביום השני למצוד שערכו הגרמנים בספטמבר 1942. בהיותו בסיוור. אתו נפלו אש-תו ושניים משלושת ילדיו.

נבאק

נולד ב-1922 בבאראנוביץ'. היה שוטר בגיטו ובעת-רובעונה אחת חבר פעיל במחתרת. היה פארטיזאן באוטריאד "מישה סייאין". נפל בדרך-כו לפעולה, כשיחידתו נתקלה במחנה גרמני ליד האגם ויגאנובה. נקבר בקבר-אחים על שפת האגם.

נובוגורודסקה יהודית

חברה ותיקה במפלגה הקומוניסטית. הקימה בגיטו ביאליסטוק אירגון פארטיזאני נפרד שנקרא בפי חבריה על שמה. שלחה קבוצות מאורגנות ליער כשהן מזוינות. במשך הזמן התמזגו הקבוצות עם היחידה של האירגון

הלוחם. הצטו נספתה בגיט

נובוגורודס
פארטיזאן מו

נובודבורס
יליד וארשה במחתרת בו טבנס-שולץ. ללומיאנקי. 1943 בא לל של אי"ל ב טאפו. כבן

נוביק דוד
נפל אחרי ה פארטיזאני

נובליאנו
מדויזיאניש (ב) פו

נוזיצה י
יליד וארשו וארשה. בר גת לוחמים להקים שם 20.

נוטקביץ'

נולד ב-1922. ניהל תעמול רה. יצא עו מס' 3 בבו של היחידה ביצע חבלו גרמנים. הו הרכבת המו

נולמאן ס

נולד בוואר שית בגיטו לוחמת של הו ב זיק-ברג. ברחוב מי

נחמנוביץ

מנובוגורודק למצוד הגד בה' בריגו נפל בדצמו

Newsgrids

1941 הלך כאחד
נו של הגנרל-
גידודורוב. היה
1 השביעי. יחד
הקרבות מצר-
יו בקרב בסבי-

מפלגה הקומר
מגיטו ראדון.
ואניטאר ועוזר
של אוטריאד
ללי של מטה
פושצ'ה נא-
אר 1945, מידי

בגיטו וארשה.
הוסגר עלי-ידי

מרכזה לחלוץ.
לביאליסטוק.
בפעולה אר-
1942.

סובייטסקאיה
ר. אזור סלור
רכו הגרמנים
וחו נפלו אש-

שוטר בגיטו
מחתרת. היה
ד. נפל בדר-
מחנה גרמני
בראחים על

שית. הקימה
זיאני נפרד
לחה קבוצות
במשך הזמן
של האירגון

הלוחם. הצטרפה בסוף לאירגון הלוחם הכללי.
נספתה בגיטו בימי המרד, באוגוסט 1943.

נובוגורודסקי יוסף

פארטיזאן מ'סל. נפל בשורות הצבא הסובייטי.

נובוברסקי דוד

יליד וארשה. ממארגני תנועת השומר הצעיר
במחתרת בווארשה. מפקד פלוגת אי"ל בשטח
טבנס-שולץ. בין היוצאים דרך תעלות-הביוב
ללומיאנקה. אחר-כך היה ביערות וישקוב. בקיץ
1943 בא ללומיאנקה כדי להתקשר עם המקשר
של אי"ל בצד הארי קיישצ'אק והוסגר לגט-
טאפו. כבן 27.

נוביק דוד

נפל אחרי השיחרור, אחרי שהשתחרר משורות
הפארטיזאנים.

נובפליאנסקי דוד

מדויביאנישקי. היה באוטריאד "קאלינין"
(בלסקי). פושצ'ה נאליבוקי.

נוז'יצה יצחק

יליד וארשה. הניח "דרור". חבר אי"ל בגיטו
וארשה. בראשית ספטמבר 1942 יצא עם פלר
גת לוחמים לזורבוביץ, ליד הרוביישוב, כדי
להקים שם בסיס פארטיזאני. נרצח בדרך. כבן
20.

נוטקביץ' יעקב

נולד ב-1922 בקאזיאן. אזור וילנה. חבר בית"ר.
ניהל תעמולה ואירגן את הנוער ליציאה היע-
רה. יצא עם 80 יהודים ליער. היה באוטריאד
מס' 3 בבריגאדה "ספארטאק". נתמנה מפקד
של היחידה הראשונה. נפל בינואר 1944. עת
ביצע חבלה ברכבת. לפני בוא הרכבת הוקף
גרמנים. הוא הצליח להפעיל את המוקש על
הרכבת המתקרבת ועל עצמו.

נולמאן סבב

נולד בווארשה. חבר תנועת הנוער הקומוניס-
טית בגיטו וארשה. בימי הגיטו נלחם בפלוגה
לוחמת של אגודות-השמאל (הקומוניסטים הר-
הודים) ב"גיטו המרכזי" בפיקודו של הניח
זילברברג. נפל במקלט המפקדה הראשית,
ברחוב מילה 18. בן 28 היה בנפלו.

נחמנוביץ' לייבל

מנובוגורודק. היה ביחידתו של קאפלינסקי עד
למצוד הגדול של 1942. היה באוטריאד "בור-
בה". בריגאדה "לנין". פושצ'ה ליפיציאנסקה.
נפל בדצמבר 1942 מידי פורעים ביער.

נחמנוביץ' שפסל

פארטיזאן מ'סל. נשלח מהיער לגיטו עלי-ידי
יחיאל יוסלביץ, כדי להביא יהודים וגשק
היערה. נפל בגיטו ב-6 באוגוסט 1942 תוך
מילוי המשימה.

נכניאוויצקי קופל

נולד ב-1926 באיביניץ, אזור באראנוביץ.
ב-1942 הובא למחנה דבורץ. שם מילא תפקיד
של מקשר בין קבוצות פארטיזאניות בדבורץ
ובנובוגורודק. ברח מהמחנה ובמשך החורף הס-
תתר ביערות. התקבל לאוטריאד "קוטוובס-
קי". בריגאדה ע"ש פרונוזה. השתתף בפעולות
ובמסעות באזור מינסק. היה סויר. בינואר
1944 עברה הבריגאדה לפושצ'ה נאליבוקי. נפל
ב-28 ביולי 1944. ימים מספר לפני השיחרור.
ליד באראנוביץ.

נמיוצקה רניה

נולדה בווארשה. הצטרפה לפלוגות הלוחמות
של אגודות-השמאל (הקומוניסטים היהודים)
בגיטו וארשה. נפלה בגיטו והיא כבת 24.

סאבין נחום

נולד ב-1924 במיר. עם בוא הגרמנים ברח
היערה. באוגוסט 1942 נתקבל ליחידת פארטי-
זאנים מורכבת מצנחנים סובייטיים "ברו'נקה".
במאי 1943 הוקמה הבריגאדה "קומסומולייץ".
או הצטרף לאוטריאד "קאלינין" שבאותה
בריגאדה. אחרי השיחרור גויס לצבא הסובייטי
ולחם בחזית הביילורוסית השנייה. נפל בסוף
1944 על אדמת גרמניה.

סאבינסקי מאיר

נולד ב-1902 בפולוצק, גליל ויטבסק. עם שא-
רית של בריגאדה שניגפה. הגיע לאזור מיר.
ביולי 1943 נפגש עם האוטריאד היהודי "קא-
גאנוביץ". היה פוליטרוק. הוצנח אחר-כך
לפעולות פארטיזאניות נוספות. מצא את מותו
בהגנה על מתנות משפחתיים. במצוד הגדול
ביוני 1944. ערב השיחרור.

סאדובסקי הרשל

נפל בזמן המצור הגדול ששמו הגרמנים על
אזור הפארטיזאנים בסביבת גלוסק. בוברורסק.

סאדובסקי שלמה

מסובאקינצה ליד ראדון. היה באוטריאד "קר-
טובסקי". בריגאדה "לנינסקי קומסומול". פוש-
צ'ה נאצ'ה. במאי 1942 הגיע ליער. נפל ב-10
בפברואר 1943. בקרב עם אנשי גסטאפו.

1942, לאחר השחיטה, והגיע למושצה נאציה. נתקל בקבוצות יהודים ורוסים. יחד ייסדו אחר כך את האוטריאד "לנינסקי קומסומול", שנהפך במרוצת הזמן לבריגאדה. באוקטובר 1943 בשווייץ האוטריאד מפיצוץ מחלבה בעיירה זאבלוץ, נתקלו במארב של "פולנים לבנים". בקרב אתם נפל פאצ'טר.

פאקטור

נולד במוסקבה. מראשוני הלוחמים באוטריאד גוליאייב, בריגאדה "אלכסנדר נייבסקי", אזור הפעולה גלוסק ליד בוברויסק. נפל בקרב ליד הכפר בארברובה בראשית ספטמבר 1942. נקבר בכפר צאפאייב.

פארבר חנוך

נולד ב-1907 בביאליסטוק. חבר האירגון הלוחמי. ידוע בכינויו "קובאדלו". אירגן בית-מלאכה לרימונים בגיטו. בסתיו 1943 יצא ליער (הצטרף ליחידה היהודית "ופיירוד", ביער סופראסל. נפל בקרב עם גרמנים בסוף 1943.

פארבר יוסף

נולד בווארשה. חבר השומר הצעיר מנעוריו. מפקד פלוגה לוחמת של השומר הצעיר בגיטו וארשה. בקרב הראשון על ארשה בספטמבר 1939 היה מקשר בין שכונת טווארדה ושכונת גאלבקינגשה. היה בין המארגנים הפעילים של ההגנה בגיטו. היה מפקד-מחלקה ושלישו של המפקד הראשי מרדכי אנילביץ'. בימי הקרבות נשאר עם קבוצתו בשטח הגיטו המרכזי. גם לאחר ה-10 במאי 1943, המשיך להילחם עם גרמנים בגיטו.

פארפל סיומה (משה)

מנסכין. חבר השומר הצעיר. ממארגני המח'תרת בגיטו. הגיע ליער בסוף יולי 1942, לאזור קופיל. היה בקבוצת חולבסקי ומראשוני האוטריאד היהודי ע"ש ז'קוב בחטיבת קאפוסטה. התקין ביער חלקי עץ לנשק שנרכש על-ידי הלוחמים היהודיים. כתב שירים בגיטו וביער, שהתפרסמו בין הפארטיזאנים. נפל ב-8 בפברואר 1943 בקרב עם גרמנים.

פארצקי, ד"ר

כירורג מסלונים. מת ביערות הויטינה ממחלת הטיפוס בפברואר 1943.

פארקאש אדולף

בן 60 מסבליוש (קארפאטוראוקראינה). נפל בסבליוש.

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

פארקאש מרנה

אשתו של אדולף. בת 55 מסבליוש (קארפאטוראוקראינה). נפלה בסבליוש.

פובונזק משה

יליד לודז', 1922, חבר השומר הצעיר. בא לקוריצ' כפליט. ברח מהגיטו והצטרף לחטיבת קובפאק. נפל בהרי הקארפאטים כשמקלעו בידו.

פונוטסקי אבא

מלאחווה. נפל בעת הבריחה מהגיטו.

פונורלסקי תנחום (טאליק)

נולד ב-1920 בביאליסטוק. חבר האירגון הלוחם בגיטו ביאליסטוק. השיג הרבה נשק. הדבר נודע לגרמנים, שקבעו פרס של 10,000 מארק בעד ראשו. בסתיו 1943 יצא ליער, ליחידה היהודית "ופיירוד", ליד ביאליסטוק. נפל בקרב, שפרץ בטעות, בין שתי יחידות פארטיזאניות.

פודברבסקי פולה

נולד ב-1908 בהורודוק. בא ליער מהגיטו. מפ' קד-מחלקה. נפל בקרב במארס 1944.

פודולסקי איגנאץ

מלוחמי גיטו וארשה. במשך חודשים היה מש"ט ביערות. התחבר לשבויי-מלחמה סובייטיים בסביבות וישקוב ולומז'ה. אירגן יחידה פארטיזאנית יהודית-סובייטית. נפל בקרב בדרך לסביבות לומז'ה, בכפר פליבה, עת הוקף יחד עם חבריו עליידי ג.ס.ה.

פודן רגינה (לילית)

נולדה בווארשה. חברת השומר הצעיר. מקשרת בין הגיטו והעבר הארי. בימי הקרבות בגיטו היתה מקשרת בין הפלוגות הלוחמות בשטח טבנס-שולץ. בפעולתה זו נפצעה. עם היציאה דרך תעלות-הביוב ב-29 באפריל 1943 היתה מקשרת בתוך התעלה. בשליחות זו נתנה את נפשה והיא בת 21.

פודהרילה מארקום

מאנשי הקיבוץ בבנדין. חבר אי"ל שם. נפל באוקטובר 1943. בן 31.

פוזדונסקי משה

נולד ב-1906 בוילנה. עד המלחמה חי בז'סל. היה חבר המפלגה הקומוניסטית. עם הכיבוש ברח לכפר והסתתר אצל איכר. השיג נשק והיה ראשון הפארטיזאנים באזור והתקשר עם

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

השם ישראלי

אלתר דבורצי מידי פורעני במאי 1942.

פוזניאק א

נולד ב-1922, נפל ב-1942.

פוטרכמן ז

לחם בפלוגה של לייב גרו בין הלוחמים המפקדה ברו

פוטרכמולץ

מלוחמות גיטו יצאה מהגיטו פארטיזאנית דכי אנילביץ של מרדכי ג צוע פעולת בקיץ 1943.

פוטרכ, י

מלוחמי גיטו יצא מהגיטו פארטיזאני מרדכי אנילביץ כל חברי הג

פויירשטיין

פליט מפולין ביער רודני טאם. נפל בסביבות וי

פוכרר מו

נולדה ב-1920 היתה חברת בפרוץ המל עם מרדכי האירגון-היד לה הזדמנו נתנה את ב במאי 1943

פולאן ז

יליד נסביט טיזאנית בגיטו פולובניק בן 18 מגיטו

מסבליוש (קארפאטור-ש.)

השומר הצעיר. בא יטו והצטרף לחטיבת קארפאטים כשמקלעו

זה מהגיסו.

אליק

חבר האירגון הלוחם הרבה נשק. הדבר י"ס של 10.000 מארק יצא ליער, ליחידה ביאליסטוק. נפל שתי יחידות פאר-

א ליער מהגיסו. מפ" ארס 1944.

ד חודשים היה משור יי-מלחמה סובייטיים אירגון יחידה פאר- נפל בקרב בדרך י"בה, עת הוקף יחד

שומר הצעיר. מקש- ארי. בימי הקרבות הפלוגות הלוחמות תה זו נפצעה. עם ב"ר 29 באפריל 1943 בשליחות זו נתנה

בר אי"ל שם. נפל

המלחמה חי בוי"סל. ס'טית. עם הכיבוש איכר. השיג נשק באזור והתקשר עם

אלתר דבורצקי והצטרף לפלוגתו. נפל יחד אתו מידי פורעים פארטיזאניים בפודיאבורקה. במאי 1942.

פולניאק אברהם

נולד ב"ר 1922 במיר. יצא מגיסו מיר באוגוסט 1942. נפל בדרך ליער מידי פורעים.

פוטרכמן איגנאץ

לחם בפלוגה לוחמת של ה"בונד". בפיקודו של לייב גרוואלק. הוא עצמו היה קומוניסט. בין הלוחמים שנפלו ב"ר 8 במאי 1943 במקלט המפקדה ברחוב מילה 18.

פוטרכמילך חגית

מלחמות גיסו וארשה. חברת השומר הצעיר. יצאה מהגיסו אחר המרד. דרך תעלות-הביוב. פארטיזאנית ביערות וישקוב ביחידה ע"ש מר" דכי אנילביץ'. נפלה מידי א.ק. יחד עם פלוגתו של מרדכי גרובאס מהשומר הצעיר בדרך לברי צוע פעולת-חבלה בקו הרכבת ליד סאדובנה. בקיץ 1943.

פוטרכמילך יואל

מלחמה גיסו וארשה. חבר השומר הצעיר. יצא מהגיסו הנוער אחר המרד דרך תעלות-הביוב. פארטיזאן ביערות וישקוב ביחידה ע"ש מרדכי אנילביץ'. נרצה עלידי ג.ס.ז. יחד עם כל חברי הפלוגה בקיץ 1943.

פוירשטיין יוסף

פליט מפולין. היה בגיסו קובנה. פארטיזאן ביער רודניקי, אוטריאד. סמירט אוקופאנ-טאס". נפל בפברואר 1944 בבצעו פיצוץ רכבת בסביבות וייביס.

פוכרר מירח

נולדה ב"ר 1920 בווארשה. חברת השומר הצעיר. היתה חברת-בתיים של מרדכי אנילביץ'. בפרוץ המלחמה יצאה לוילנה, אך חזרה יחד עם מרדכי לווארשה. מהלוחמות המרכזיות של האירגון-היהודי-הלוחם בגיסו וארשה. היתה לה הזדמנות לצאת לחוץ-לארץ - וסירבה. נתנה את נפשה יחד עם מרדכי אנילביץ' ב"ר 8 במאי 1943 במקלט המפקדה ברחוב מילה 18.

פולאצ'ק

יליד נסביץ'. מורה. מאנשי המחתרת הפאר-טיזאנית בגיסו. התקין חומרי-נפץ. נפל בהת-גוננות הגיסו ב"ר 22 ביולי 1942.

פולובניק טוביה

בן 18 מגיסו קובנה. מבורחי הפורט ה"ר. ממש-

תתפי המסע לאוגוסטובה בשליחות המחתרת בגיסו קובנה. נספה במאי 1944 בדרך מהגיסו ליער, עת עלה על מארב גרמני.

פולוניצקי שרה

בת 28. באה ליער עם בנה בן ה"6 ובת-אחותה (מאשה) בת ה"12. היתה באוטריאד. סובייט-קאיה ביילורוס, בריגאדה "פונומארנקו", יער וולצ'ה-גורה, סלונים. נפלו ביער.

פולונצקי

נולד ב"ר 1923 בנובוגורודק. היה באוטריאד. קא-לינין" (בלסקי). פושצה נאליבוקי. נהרג ליד בלסקי ביום השיחרור.

פוליאק קושח

נולד ב"ר 1912 במיר. בא ליער מגיסו סבר'ז'נה. נפל בפברואר 1943.

פולמאן זולף (ואצ'ק)

יליד מייחוב. אחיו של מארק. אדריכל. חבר פוע"צ (פ.צ.ס.). מפעילי ג.ל. בצד הארי בוואר-שה. עזר ברכישת נשק לגיסו המתמרד. בפ"ב רואר 1943 יצא עם ראשוני הפארטיזאנים הפולנים לסביבות ראדום כדי להקים שם בסיס פארטיזאני של ג.ל. נפל בהתנגשות עם הגר-מנים ב"ר 19 בפברואר 1943. בן 29.

פולמאן מארק

יליד מייחוב. אחיו של זולף, בוגר הסכניון הווארשאי. מורה בגימנסיה "דרור". פעל במח-תרת הגיסו. שליח לזאגלמביה. בדצמבר 1942 חזר לווארשה. השתתף במרד-ינואר. גורש לטרבלינקה. קפץ מהרכבת בקירבת המחנה. חזר לווארשה ופעל במשלחת האי"ל בצד הארי של וארשה. אחר-כך היה פארטיזאן בג.ל. בסביבות קיילץ. במרד אפריל חזר לווארשה והשתתף בהצלת הלוחמים האחרונים מהגיסו הנוער. ליווה את הלוחמים ליערות וישקוב. אחרי זה נשלח עלידי אי"ל לצ'נסטוחוב והש-תתף בהגנת הגיסו. עבר לבנדין וניסה לארגן יחידה פארטיזאנית יהודית בזאגלמביה. נכשל בגלל בגידת הקשר הפולני. בצ'נסטוחוב הוכר כיהודי ונורה. בן 25.

פומה

לחם לאחרונה באוטריאד. סוקולוב". בריגאדה "קומסומול". נפצע ערב השיחרור ומת.

פונדאמינסקי אדוארד (אלכסנדר")

מהנדס, מראשי פ.פ.ר. בגיסו וארשה. אחרי מותו של לברטובסקי היה מזכיר המפלגה הקר-

המשפחתיים והשיג בשבילם נשק. ב־1943 הועבר לראשיתו "ברכה", בריגאדה "לנין", פוש צ"ה ליפיציאנסקה. אחרי השיחרור היה בצבא הסובייטי. נפל בקרבות ליד ביאליסטוק, ביולי 1944.

קובנר מיכאל

חניך השומר הצעיר. מדריך לשימוש בנשק אוטומאטי, ב.פ.א. בגיטו וילנה. נפל ב־8 באוקטובר 1943 בדרך מיערות קאזואן לזורר פיבה. בן 20 במותו.

קוולר שמואל

נולד ב־1914 בוארשה. ב־1941 יצא מגיטו וארשה לגיטו לוקוב. משם ברח עם אשתו וילדו ביוני 1942. אירגן קבוצת פארטיזאנים יהודים שניהלה קרבות עם שוטרים אוקראינים. נפל בנומן מצוד בקיץ 1943.

קוויברודסקה לאה (לונקה)

נולדה בפרושקוב ליד וארשה. למדה באוניברסיטה במכון לצרפתית. היתה חברת "פרייה הייט". היתה מקשרת בימי הכיבוש הנאצי. נסעה בין גיטאות בתור ארית והעבירה את דבר האירגון היהודי הלוחם. נתפסה בתחנת מאל קיניה בנסעה מביאליסטוק לווארשה. מצאו אצלה 4 אקדחים ועתון גיטו וילנה. בחקירות לא הצליחו להוציא מפהי דבר על פעולתה. הגרמנים בהיותם סבורים שהיא פילגיה. שלחוה למחנה המוות באושביץ. שם תלתה בטיפוס הבהרות. מתה ב־18 במארס 1943. בת 26 במותה.

קוויניץ זליג

נולד ב־1924 בקוריניץ. גליל וילנה. היה באר טריאד "נקמה", בריגאדה "וורושילוב", איחוד "מארקוב". חבלן מצטיין. נפל בסתיו 1943 בזמן מצוד ביער.

קוויניץ יהושע

נולד ב־1913 בקוריניץ. פארטוזאן בבריגאדה "שליאחטינוב" מנובמבר 1942. סויר מצטיין. נפל ב־1943.

קוויניץ יוסף

נולד ב־1918 בקוריניץ. אזור וילנה. היה באר טריאד היהודי "נקמה", בריגאדה "וורושילוב", איחוד "מארקוב". נמנה על קבוצת החבלנים. נפל בקרב בסתיו 1943 בזמן המצוד הגדול.

קוויץ חלה

נולדה בפרושקוב. חברת "פרייהייט". בימי

קבוצה הראשונה, בקיץ 1942. לחם באוטריאד "קאפיטאן צ'ארגי". נפל יחד עם עוד 2 לוחמים בכפר אולאס, מידי כנופיית פורעים.

קארלינר אריה

חבר פלוגה לוחמת של השומר הצעיר בגיטו וארשה בפיקודו של יוסף וינגרונן. נפל בגיטו.

קארפובסקי הרש

נולד ב־1927 בסלונים. בזמן הכיבוש הגרמני עבד ב"בוטינלאגר". הביא נשק לגיטו. באוגוסט 1942 יצא ליער, כשבירו תת־מקלע. היה בפלוגתו של הד"ר אטלאס. בהתחלה עבד ביחידות אספקה, אחר־כך פעל כחבלן. עם השיחרור התגייס לצבא הסובייטי, נפצע פעמיים והמשיך להילחם. נפל באחד הקרבות.

קארפובסקי ישראל

נולד ב־1926 בסלונים. ברח כאשר הובל לברית המועות. הצטרף ליחידתו של הד"ר אטלאס, אוטריאד "בולאק", פוש צ"ה ליפיציאנסקה. סיפל במחנות משפחתיים. הוציא יהודים רבים מגיטו סלונים. עם השיחרור הצטרף לבאטא ליון לביעור כנופיות שפעלו בסביבה. נפל בקרב עם כנופיה.

קאשקמ, ד"ר

מלוצק. עבד ולחם יחד עם הבאנדרובצים. לחם נגד גרמנים ביערות ליד ברמלה, באוטריאד סוסנקה באנדרובצים, שם נפל יחד עם אשתו וילדו.

קאשקט

אשתו של הד"ר קאשקט מלוצק. היתה באוטריאד ריאד "סוסנקה באנדרובצים". נפלה יחד עם בעלה ביערות ברמלה.

קאשקט

בנו של הד"ר קאשקט מלוצק. היה באוטריאד "סוסנקה באנדרובצים". נפל יחד עם אביו ואמו ביערות ברמלה.

קובאלסקי יהודה

נולד ב־1923 באיביניץ. היה באוטריאד "קאלינין" (בלסקי), פוש צ"ה נאליבוקי. נפל ביער.

קובינסקי אליהו

אירגן התנגדות מזוינת במולצ'אץ. נפל בעת ניסה לפרוץ את המצור של האויב.

קובנסקי זליג

נולד ב־1906 בו'טל. בא ליער באוגוסט 1942. לראשונה היה ביחידה יהודית. עזר למחנות

המלחמה היהודיה "דרור".

קוז'יק

נולד ב־9 הנוער ה בייץ. נפל בכוחה ל

קוזלוב

חבר השו בנאגלמבי הראשונה נפל בדרך

קוזניוק

נולד ב־21 האנצביץ אחרי השי לקבלת ת

קוב

נולד ב־21 לובלין. מ היהודי שי להיפודלטי קיפום הפו

קוטלר פ

נולד במיו אחר־כך פ להשגת אנ

קוטלר ע

מדניביניש (ק). פוש צ

קוד איסו

נולד בלוד לוחם בגי "קירוב", ב

קוד איסו

נולד ב־32 בהוצאת יו 1943.

קוד, משני

אמא, בת־ד מחות מיילצ צ"ה ליחיד

Koziebrachka

קושינסקי. בא מגיסו קאמיין קושינסקי בספטמבר 1942 לאוטריאד "קרוק", איחוד "פולקוב" ניק ברינסקי. נפל באוקטובר 1943 בכפר ברזניצה. אזור מאניביץ' (וולין) בדרך למר קוש רכבת, כאשר המוקש התפוצץ בילקוטו.

ראדזויביץ' מונק

נולד ב-1922 בוילנה. השתייך לפ.א.א., אחר כך לאוטריאד "בורבה", בריגאדה "יורגיס", ליטא. פעל בשטח הסיור והמודיעין. נפל חי בידי "פולנים-לבנים" תוך פעולת סיור בכפר פאפישקי. עונה עד מותו.

ראזובסקי תמר

נולדה ב-1920 בסטולפצי. נהרגה עלידי פאר-סיוזאנים ביערות הסביבה.

ראזול אברהם

יליד פייסק, היה באוטריאד "בורבה", בריגאד דה "לנין", פושצ'ה ליפיציאנסקה. נפל בפער לת אספקה ליד העיירה פייסק.

ראזינר

יליד צ'נסטוחוב. חבר המחותרת ב"גיסו הקטן" בצ'נסטוחוב. נפל בדרך לפעולת חבלה ברכבת בכדור האחרון איבר-עצמרי-לדעת.

ראטנר חיים-דוד

מדריך לשימוש בנשק במחותרת בגיסו קובנה. היה קומיסאר האוטריאד הפארטיזאני "פיי רוד", נספה בשליחות פארטיזאנית, ביולי 1944, ערב השיחרור, ביערות קאנלורודה.

ראטנר שמעון

יצא מגיסו קובנה ליערות. היה חבר המפקדה של המחותרת בגיסו. נפל ליד הוילייה בקרב עם יחידת גסטאפו שעצרה את המכונות שהר בילה פארטיזאנים, במאי 1944.

ראף יאשקה

יליד וילנה. חבר השומר הצעיר. מפקד פלוגת פ.א.א. נפל ביער. בן 20.

ראף-ירודז'סקה מרה

נולדה ב-1923 בוילנה. הניכת השומר הצעיר. מפעילי פ.א.א. בגיסו. יצאה עם קבוצת לוח'מים ליערות נארוץ'. היתה בגדוד היהודי "מסט". לאחר פירוק הגדוד לא נתקבלה לגדוד לוחם. יחד עם עוד ששה חברי השומר הצעיר — ביניהם, חברה יאשקה ראף — חיפשה דרך ליחידות פארטיזאניות השוכנות יותר מזרחה. בדרך נהרגה, יחד עם כל הקבוצה, עלידי

איכרים שהתנפלו עליהם בקרדומים. היה זה באביב 1944.

ראפאלים

אם (בת 50) ובת (בת 26). שתיהן מביטן. היו באוטריאד "סובייטסקאיה ביילורוס", בריגאדה "פונומארנקו". נפלו ביער וולצ'ה-גורה, אזור סלונים.

ראפפורט וידיה

מסטראבין. פארטיזאן מהאוטריאד "קאטובסקי", בריגאדה ע"ש בודיוני, איחוד "קומארוב". נפל בקרב עם הגרמנים בסביבות פוהוסט ב-1943.

ראפפורט לייב

נולד בבילסקו בשלויה. הגיע בימי המלחמה לאוסטרוביץ-קלצקי. הצטרף לתנועה הציונית-סוציאליסטית ונמנה עם חברי "דרור" שיצאו לווארשה, והשתתף בהתקוממות המזוינת. בקרב בות הגיסו נלחם בקבוצת בנימין ז'לד, נפל באפריל 1943 בקרבות הגיסו והוא כבן 21.

ראשאלוב טאניה

נולדה ב-1922 בוילנה. היתה באוטריאד "סמירט פאשיזמו", בריגאדה "יורגיס" (ליטא). יצאה גם לפעולות קרביות. בעלות קבוצתה על מארב של "פולנים לבנים" נפצעה ונפלה לידיהם. הם הרגוה ב-1943.

ראשקין אברהם

מו"טל. היה באוטריאד "בורבה", בריגאדה "לנין", פושצ'ה ליפיציאנסקה.

ראשקין ראובן

נולד ב-1908 בו"טל. באוגוסט 1942 בא ליער עם אשתו שני ילדי ואחותו. אגב תפקידיו הקרביים מילא גם תפקיד של רופא-שיניים. היה באוטריאד "בורבה", בריגאדה "לנין", פושצ'ה ליפיציאנסקה. נפל בפעולת אספקה ב-9.12.1942 במחוז ז'טל.

רבינוביץ'

נולד ב-1922 בבאראנוביץ'. לוחם מחותרת בגיי טו. מראשוני הלוחמים באוטריאד "מישא סיי אין". נפל יחד עם כל הקבוצה בקרב עם גרמ'נים ליד אגם ויגאנובה. נקבר בקבר-אחים ליד האגם.

רבינוביץ'

שני אחים ומשפחותיהם. היו באוטריאד "סר

ביטסקאיה נפלו ביער

רבינוביץ'

נולד ב-1928 הגיע ליער חלה היה בן היהודית ש (אורליאנסק) רות והוכחו קרבית. היה אספקה מעב

רבינוביץ'

מסוקאל. ב 1943 היה נפל בינואר

רבינוביץ'

מלוחמי גיס תעלות-הבית. ביחיד ע"ש גרמנים אחר אורלה, בקר

רבינוביץ'

נהרג ביער

רבינוביץ'

בת 22. היה לורוס, ברי וולצ'ה-גורה.

רוכין מנח

יצא מגיסו ליער, בקרב

רוכין משה

ברח מגרמני והגיע לגיסו פעיל באירגו שה. הבר פ בגיסו המרכז שוך הקרבות בן 24.

רובינצ'יק

ממינסק. לחו בשעת מסע, שלף אקדחו

רובינצ'יק

יליד גובוסרג

KORRESPONDENCJA

YIVO INSTITUTE FOR JEWISH RESEARCH
יִדִישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט - יִוִו

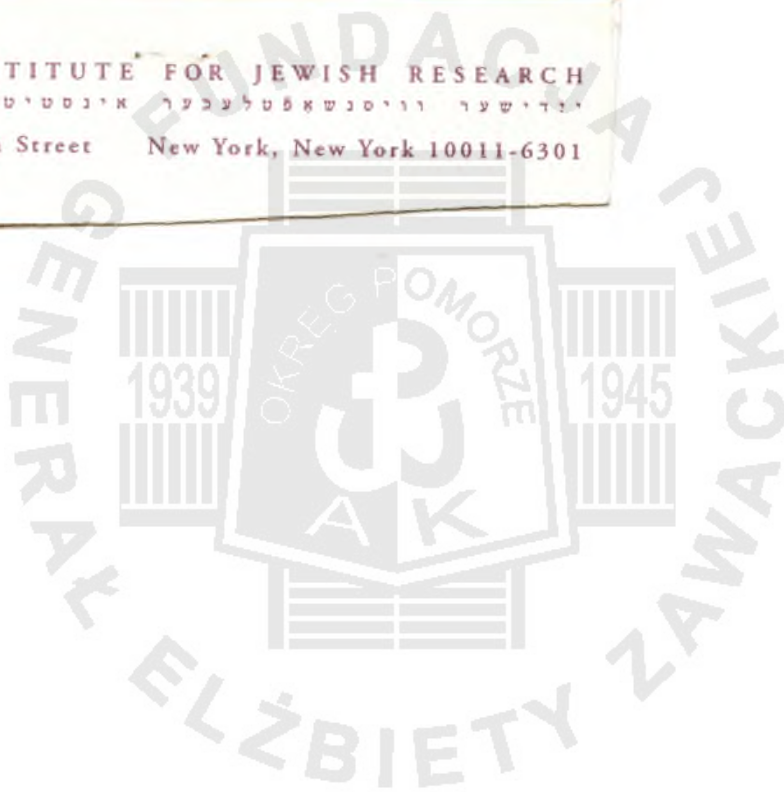
Yeshaya Metal
Public Service Librarian

15 West 16th Street, New York, New York 10011-6301
Tel 212 246-6080, Fax 212 292-1892, www.yivoinstitute.org
Ext. 6113, 5102, ymetal@yivo.cjh.org

YIVO INSTITUTE FOR JEWISH RESEARCH
יִדִישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט - יִוִו

15 West 16th Street New York, New York 10011-6301

FUNDACJA

"Archiwum i Muzeum Pomorskie
Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek"
w Toruniu

Wpłynęło dnia 13.9.2003

L. dz. 139 / E. 2

D. L. K. W.

January 13th, 2003

Załączniki:

Referent:

Mémorial du Martyr d'Inconnu
Centre de Documentation Juive Contemporaine

Réf : A/DA/073

ksero | doteczki
Altman |

Sir,

You sent us an e-mail on November 28th, 2002 concerning some researches about women in the Resistance during World War II.

After having made the researches in our archives, I only identified 3 of them.

Regina FUDEN
Tosia ALTMAN

For Sonia MADEJSKER, the service of photography has a negative. If you need a reproduction, you may contact Mrs Lior SMADJA who is responsible of that service.

Please, find enclosed the photocopies of the documents I found about R. Fuden and T. Altman.

I hope these informations will respond to your expectation and I stay at your disposal if you need anything else.

Best Regards,

Diane AFOUMADO
Documentalist - Historian
Archives Department
(diane.afoumado@memorial-cdjc.org)

Mr. Ryszard NEUMANN
Fundacja "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej"
Ul. Wielkie Garbary 2
87-100 TORUN

T: 3346 | wok 39 supł 115 165 82

+ Altman (1919 - 1943)

Josia

1918 v Lipno, k. Włocławek t. 24 v 1943 v

HaShomonw HeJsein ZOB

meszka w Powskamin getto

1. N

2. l. ps.

3. ur.

4. st.

5. Org.

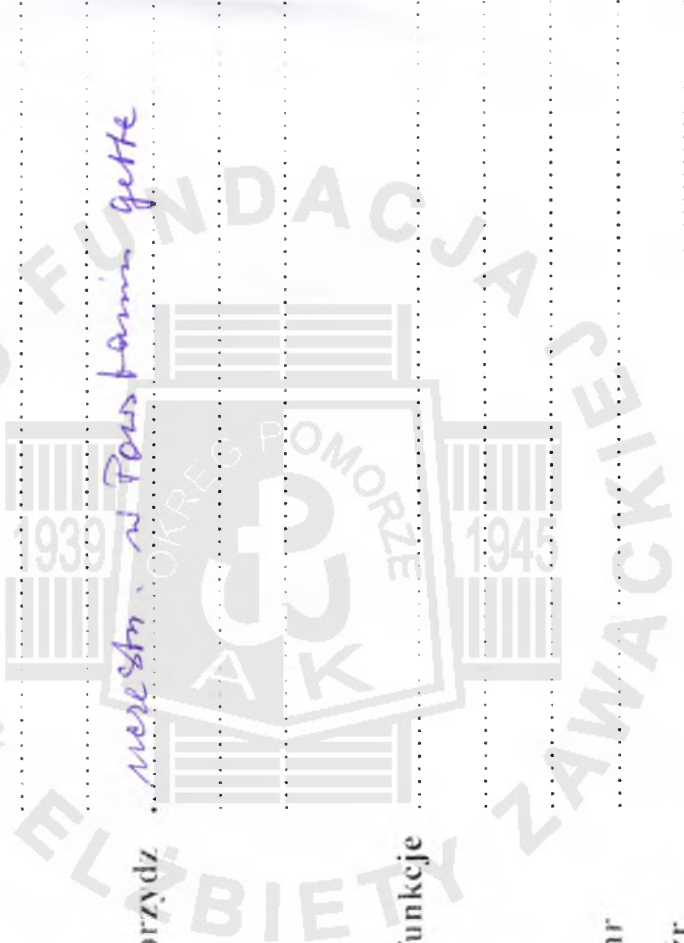
6. przydz

7. funkcje

8. nr

9. źr.

58 v - 26 XI 02 (Antkowiak)

1 Brak
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15

206 ni kowade - kowade kowade

Report on the work of the AK in the Pomeranian region

V M

Zydlow

Altman Tosia

zob Gutmans 7, Zydlow Warszawa, passim

V M

Altman Tosia

Schneiderman Teme, Kozubrodzka

S. 245 W grudniu 1941w przyjeżdża do Wilna
 z technicznymi rzeczami Dora Teme Schneiderman
 (po war II) i Lonka Kozubrodzka. W tym
 samym czasie żyją w Wilnie Tosia Altman
 Berta Abekel na spotkaniu 11 1942 dziesiąty
 milion młodzieżowy (150 tysięcy dzieci)
 [to było po serii widniejących Zydlow]

zob Gutmans 4, Zydlow - s 245/246

V M

Altman Towa

wymieniane jako Towa

akcja na bank getta II 1943r. Marzec 37

10 bagażów 20 B - kwiaty organizacji -

w biurowym w markach, wystaw, ludzie
 padli na ziemię -

skrajnie słabe warunki w Srebrni 100,000 w
 zafundowane do Kofka, który musi mieć
 (Frankov) i Towa (Altman) -

B. Mark, Zagłada... 7 s 205

i

VM

20B

ALTMAN Tosie

MOWE

wpisane do
b.middel

Berteliski L.M. "Getto. Warsz. Ter. maj. 1943"
w-wie 1999, s. 77, 80, 107, 137, 140

DB. 503

Altman Tosie

A group of Odrzybani
Rozali 2012 1939

- Od 19 wrz

odbiwate nasze telefon = gdzie od Tosie
altman i wano breska do Czekierka, ty
na puchowai nap

gdzie w Srodulcu miada kome
lira u Fran Beatna (kierownika
Czekierka po polski dno)

// Komiernie porgate jak u grupinisty

VIII

Altman Tosia

- s. 184 mowa o tym, że Tosia H. poranna w 1939 r. ~~Widuje~~
zawzięła się w 99
- s. 208 list Tosi w podziemnym piśmie o odbudowie rynchów
w 1940 r. w odległych miasteczkach

zob. Gutman J. "Zachci Wawrowscy.."

s. 184, 208, 245, 246, 327, 336, 459, 558

VIII

Altman Tosia

Zydlowka

zob. Czerwinski "Machinis p..."
1939 OKREG POMORZE 1945 AK

VIII
Altman Tosia

zob. Bartoszewski W, Levin Z
Ten list z Gijiny -
kres 0 369 w K... (VIII)
w K... (VIII)

Altman Tonia

Biogram nr 5. 189 Muzki Folman-Reban Et.

nr. 24.08 1918r we Włodawce, Instytutorka "Hansoner Hacerin"; od 1938r w centrali tej org. W czasie okupacji wzięła udział w organizacji Komunistycznej Organizacji, w 1941r z jej rozbrojonej organizacją grupy samoobrony w getcie wileńskim. W 1942r odwieściła getto w Grodnie, Białymostku i na Śląsku a następnie spontanicznie repartę o rytmie tamtejszych uczestników żydowskich. W powstaniu walczyła w getcie centralnym. 8 maja 1943r znajdowała się w bunkrze na ulicy 18 i kiedy udało jej się wydostać, choć była ranna. Przeszła do bunkra przy Franciszkańskiej 22. W nocy 8/9 maja wyjechała z getta kamizami z grupą kilkunastu osób do Bojowej walczyła w rejonie Komienkiel, gdzie czekała na wyprawę do partyzanckiej. Tonia po kilkunastu dniach wróciła do Warszawy. Wkrótce wzięła udział w kilkunastu strajkach w Hanceru Hacerin w fabryce stan fotograf. na Pradze, przy ul.

verte

11 listopada. Tonia miała na ciele ropiejące rany, które
leczyła ichtiolem. Chciała być w formie świątecznej, która trzeba
było roztopić na masie, by przynosić do rany. Od zapłaty
zapłacił mi ośrodek Celnoboidalny na stryżym. Wyjechał przez zgi-
-nięcie 8 osób a wśród nich trzy ocalały z Między 18. Czyżko
preparatem Tonia przez policjanta oddał mi kieszonkę, którą
przyniesli jej do szpitala, gdzie mi oddałono jej 2 ad-
-miej pomocy. Tonia zmarła w obronnych ciępieniach
24 maja 1943 r.

VM

ALTMAN Tove (Tosia)

- z Lipna. Chodziła do Gimnazjum Żydowskiego
- wg Maryli Sobocińskiej w Lipnie nie było takiego gimnazjum. Nie znała jej, nie słyszała również o jej rodzinie.

Z Marylą Sobocińską rozmawiałam 29 marca 2003r.

K. Wojtowicz

VM
Altman Tosia
2013 fragment

In [http:// isid. msc. edu/~ netter/ holocaust. html](http://isid.msc.edu/~netter/holocaust.html)
page 3 am 11

VM

ZOB

Altman Jozia

5.388 dwa brońki na Wielij 18 - to miłośnik i, siał ZOB
rodził się Jozia Altman (jedyn z najbliższych druhów
Komendanta ZOB Mordechaja Anielewiczem)

5.390 stronom hitlerowców z wystrzelen strona na brońki,
oddali 5 strasz do brońki, - wpienił q az
odniez odniezate m m mufny komu Tozy, ktora
zdatate opiwie brońki

B Mark, Zagłada n. 388, 390, 395

verte

nr 395

nr 395 Fozie (urabowana z mity 18,
 ^{niepry tomur}
 diwigane prer towaryny panna ry kanatem
 mam trwat 30 godam

10 meje 1943r

art. H. Berlinaki, Wauat, legawie * Zolmuu ZOB i

rich pomyjaciele opowiada o tym

1. Qwadronu wyproadnili z wfaru; mami Prostey?

Przem Srodnicem
(czarowke do kucem)

✓ M
Altman Tasia

zob L M Borkow przy ul. Miłej
przy Stalicy, 1969/17, 56, 7

+ ✓ M
Altman Tasia

Wzmianka w Rzeczniku: "ZOB fighter" Dział

zob Chawke Folman - Raban, nie rozbieg
(podaje R. Hermann) Niz z mm
Cukierman Gechak "Nadmiar pamięci"
Ruzzman Dan "The Bravest Battle"

✓ M
Altman Tasia

Folman-Raban Ch., p. 53, 181
nie rozstaje się z nimi
Zł. K. wra 2000

i

ALTMAN Tosie ^{20B} *nowe 10/203*

- zebrał się w składzie delegacji wysłanej na amerykańską stronę w 1942r w celu nawiązanie kontaktu z "polskim ruchem podziemnym" i zdobycie dla 20B broni. Oprócz niej w delegacji zebrał się: Piotnicka Francka, Perelsztejn Lea i Wilmer Anie

* 20b. Frank - Osmerki K "Kto ma być jedno życie..." W-wa 1981 - s. 81

D.W. 203

Haszomer Hacair (hebr.: Wrode Straz)

- żydowski syjonistyczny-socjalistyczny organizacja harcerska

Tosia Altman (1918—1943), działaczka Hászomer Haczur, należała do kierownictwa Bloku Antyfaszystowskiego i jego bojowej organizacji, członkini Żydowskiej Organizacji Bojowej (ZOB) w getcie warszawskim. Zginęła w maju 1943 r. po „stronie aryjskiej”.

„Męczennictwo, walcze, zepłede
żydów „Polsce”

V m

Altman Tonia

S.327 wzięta u rękawic I delegacji, wygotowy przez nowo
założoną ŻOB w dniu 28 VII 1942 (w sprawie
I akcji likwidacyjnej Żydów) dla dostarczenia u
"aryjskiej" Warszawie - kontakt z polskimi podmiem
bram

S.336 Tonia Altman i ... zdebyła dla gotte Spółki
8 granatów dzięki pomocy P.L.
mimo to ja nie miałem

Gntman, 327, 336

Exponat...

Verte

S. 459.

Zaangazowane Zakupem Bram i Prze-
mianem do getta "deliyaga" po stronie
angijskiej - u jej obrotu Tonia.

S. 558

Pracownicy posiadają wyjątkowo wspaniałe
męki z kamieniami, ale matkami są na
miejscu i wspaniale podlegli.

Pracownicy grupy wśród nich Tonia Altkna
przebiega z miłością na Franciszkańska 22
a otrzymał 10 IV na stronie angijskiej.

VM

DOB

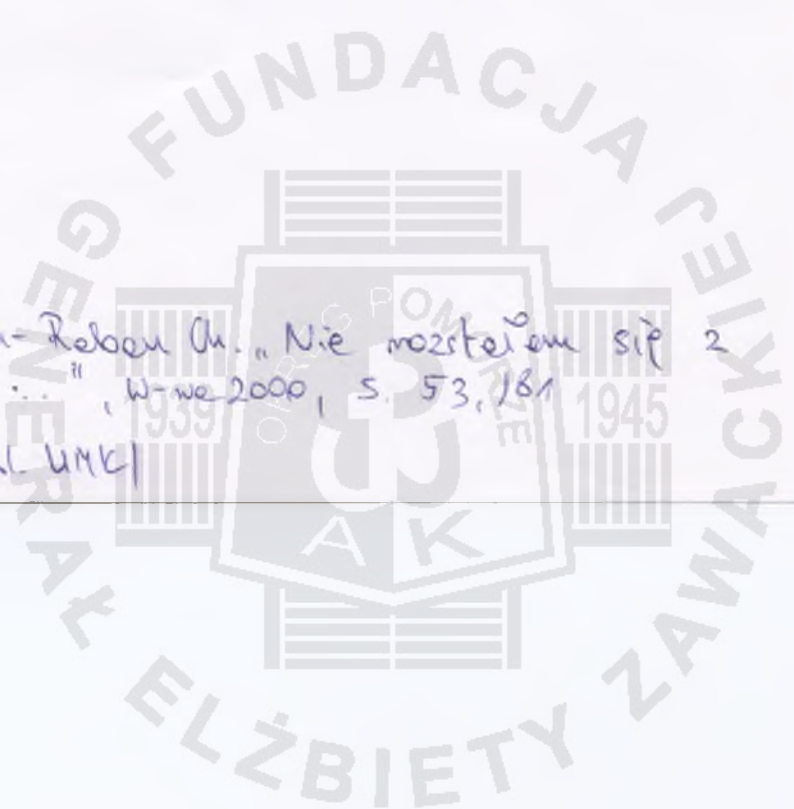
ALTMAN

Tosie

Zob. Folman-Reben Ch. "Nie rozstałem się z
mimi..." W-wa 2000, s. 53, 181

Dob. IX 04

1 AIN UMK

BIOGRAMY

Tosia ALTMAN – ur. 24.08.1918 we Włocławku. Instruktor-ka „Haszomer Hacair”, od 1938 r. w centrali tej organizacji. W czasie okupacji współorganizatorka konspiracyjnej działalności. W 1941 r. z Leą Koziebrodzką organizowała grupy samobrony w getcie wileńskim. W 1942 r. odwiedziła getta w Grodnie, Białymstoku i na Śląsku, a następnie sporządziła raporty o sytuacji tamtejszych społeczności żydowskich. W powstaniu walczyła w getcie centralnym. 8 maja 1943 r. znajdowała się w bunkrze na Milej 18, skąd udało jej się wydostać, choć była ranna. Przedostała się do bunkra przy Franciszkańskiej 22. W nocy 8/9 maja wyszła z getta kanałami z grupą kilkudziesięciu powstańców. Bojowcy schronili się w lesie w Łomiankach, gdzie czekali na wyprowadzenie do partyzantki. Tosia po kilku dniach wróciła do Warszawy. Ukrywała się razem z innymi członkami „Haszomer Hacair” w fabryce błon fotograficznych na Pradze, przy ul. 11 Listopada. Tosia miała na czole ropiejącą ranę, którą leczyła ichtiolem. Ichtiol był w formie świeczki, którą trzeba było roztopić na maść, by przyłożyć na ranę. Od zapalki zapalił się wór celuloidu na strychu. Wybuchł pożar, zginęło 8 osób, a wśród nich trzej ocalańcy z Milej 18. Ciężko poparzoną Tosię polscy policjanci oddali Niemcom, którzy przewieźli ją do szpitala, gdzie nie udzielono jej żadnej pomocy. Tosia zmarła w okrutnych cierpieniach 24 maja 1943 r.

Nim zaczął opisywać swoje kurierskie przygody, chciałabym jeszcze raz przypomnieć, że nie jestem historykiem, i że niniejsza książka jest jedynie moim osobistym świadectwem. Możliwe, że tu i ówdzie popełniam błędy co do chronologii wydarzeń, być może myję się co do pewnych szczegółów, ale piszę tak, jak te przeżycia utrwały się w mej pamięci i w sercu.

Organizacja miała kilka konspiracyjnych mieszkań po stronie aryjskiej. Przez jakiś czas mieszkałam z Tosią Altman u pewnej starszki Polki, która wynajęła mi pokój, nie domyślając się mojego pochodzenia. Tosia rozpoczęła pracę konspiracyjną na samym początku okupacji. Jeździła po całej Generalnej Guberni, po terenach włączonych do Reichu; dotarła nawet do Ostland (krajów bałtyckich). Wszędzie organizowała nielegalną działalność „Haszomer Hacair”, do którego należała. Tosia była starsza ode mnie o parę lat i bardziej doświadczona. Była niezwykle wyjątkowo wartościowym człowiekiem. Promieniowała z niej energia, zdolność podejmowania decyzji, autorytet. Mimo swojej pozycji i doświadczenia, pozostawała ze mną w bliskich, koleżeńskich stosunkach. Czulaam, że troszczy się o mnie.

Dopiero po wojnie dowiedziałam się o jej późniejszych losach. W kwietniu 1943 roku, w czasie powstania, była łączniczką między walczącym gettem a członkami Ż.O.B. po stronie aryjskiej. Była w bunkrze na Milej 18, kiedy Niemcy wpuścili tam gaz. Z grupą bojowników zdołała wydostać się stamtąd drugim wyjściem. Wyszli ze spalonego getta kanałami i dotarli do Łomianek, skąd mieli iść do partyzantki. Tosia ukrywała się w Warszawie, na Pradze, w fabryce błon fotograficznych. Po kilku dniach wybuchł tam pożar. Tosia została ciężko poparzona. Złapana przez Niemców, zginęła. Po moim przyjeździe do Palestyny dowiedziałam się, że omyłkowo łączono

śmierć Tosi z domniemaną śmiercią Cywii. Słyszałam, że organizowano akademie żałobne ku pamięci ich obu, gdyż dla uczniów młodzieżowych imiona tych dwóch niezwykłych kobiet stały się ważnymi symbolami. S.53-54

Przejsiście
J. Kuczyński 27 V 03 p. 327/03

Żydowskie bojowniczkki gett odznaczone orderem Virtuti Militari

TOSIA ALTMAN (24.1918 Włocławek – maj 1943 Warszawa)

Zdjęcie w zbiorach ZIH

Biogram z A. Grupińska „Ciagle po kole”

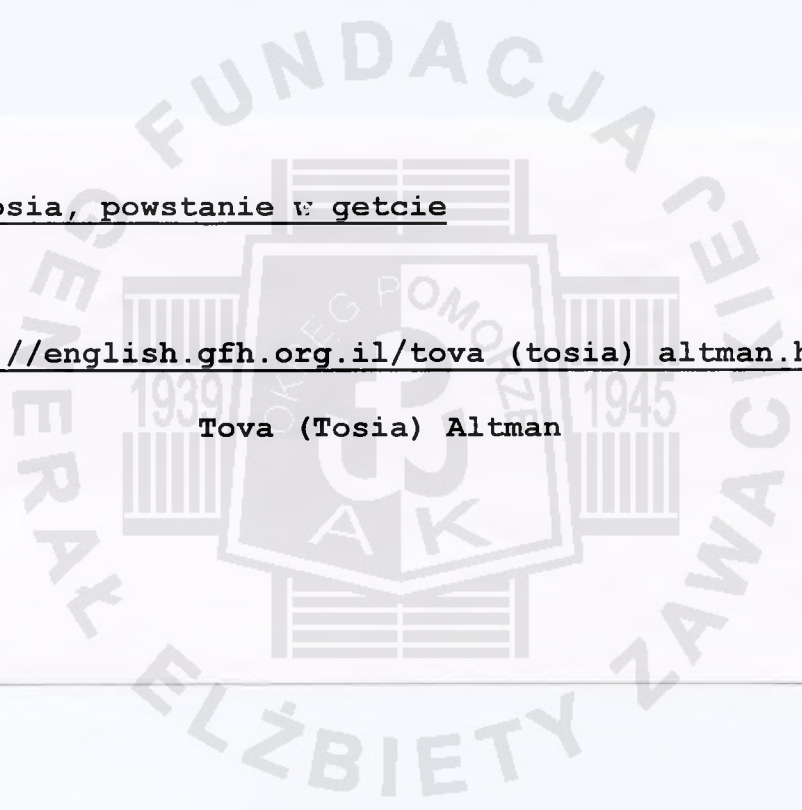
od 5 Kucharskiej
(274) maj 03 p. Jasielski

Biogram i zdjęcie w A. Grupińska „Odczytanie Listy”

1. Altman Tosia, powstanie w getcie

[http://english.gfh.org.il/tova \(tosia\) altman.htm](http://english.gfh.org.il/tova (tosia) altman.htm)

Tova (Tosia) Altman

1. Altman Tosia

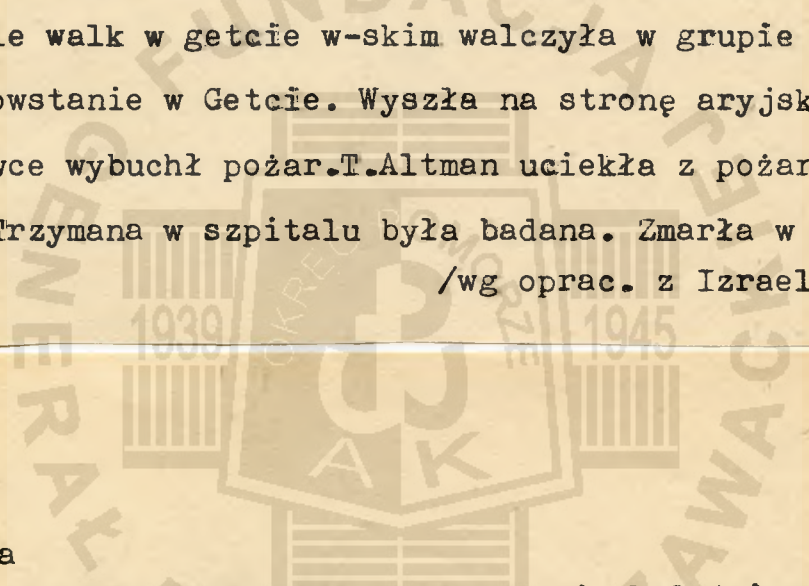
ur. w 1918 r. we Włocławku. Już we wczesnej młodości wstąpiła do Haszomer-Hacair. Działała jako wychowawczyni w gnieździe H-H, przeszkolenie
W 1938 r. odbyła ~~hachsara~~ /przysposobienie/ i została powołana do pracy w centralnym kierownictwie H-H.

Po wybuchu wojny w 1939 r. udała się do Wilna i do Warszawy. W 1941 została wysłana w misji do Białegostoku i Wilna. Przekazała stamtąd wiadomości o Żydach z terenów wschodnich.

Z powstaniem ŻOB została wybrana na przedstawicielkę jej na stronie aryjskiej dla zdobywania broni.

W czasie walk w getcie w-skim walczyła w grupie centralnej. Przeżyła Powstanie w Getcie. Wyszła na stronę aryjską. Po 2 tyg. w jej kryjówce wybuchł pożar. T. Altman uciekła z pożaru ale Gestapo złapało j, Trzymana w szpitalu była badana. Zmarła w szpitalu.

/wg oprac. z Izraela t. II s. 670/

1. Altman Tosia

ur. w 1918 r. we Włocławku. Już we wczesnej młodości wstąpiła do Haszomer-Hacair. Działała jako wychowawczyni w gnieździe H-H, przeszkolenie
W 1938 r. odbyła hachsara /przysposobienie/ i została powołana do pracy w centralnym kierownictwie H-H.

Po wybuchu wojny w 1939 r. udała się do Wilna i do Warszawy. W 1941 została wysłana w misji do Białegostoku i Wilna. Przekazała stamtąd wiadomości o Żydach z terenów wschodnich.

Z powstaniem ŻOB została wybrana na przedstawicielkę jej na stronie aryjskiej dla zdobywania broni.

W czasie walk w getcie w-skim walczyła w grupie centralnej. Przeżyła Powstanie w Getcie. Wyszła na stronę aryjską. Po 2 tyg. w jej kryjówce wybuchł pożar. T. Altman uciekła z pożaru ale Gestapo złapało j, Trzymana w szpitalu była badana. Zmarła w szpitalu.

/wg oprac. z Izraela t. II s. 670/

VM

2

Altman Tosia

" ur. 1918 we Włocławku, Citankini Haszomer, J. J. we wczesnej młodości wstąpiła do tej org., Działata jako wychowawczyni w br. gnieźmie, w 1938 odbyła przysposobienie (hochszara) i została powołana do pracy w centralnym Kierownictwie Haszomer Haca'ir.

Po wybuchu wojny udała się do Wilna i do Włocławku. W 1941 wyjechała w misji do Białegostoku i Wilna. Stała się prekursorką wiersi o Żydach na terenach wschodnich i powstaniem ŻOB została wybrana przedsta-

wielką na stronie Angielskiej dla zdobywania bro-
ni.

W czasie walk w getcie walczymy w grupie
Centralnej. Porzuciłam przy życiu. Wysła z getta.
W 2 tyg po wyjściu w jej imieniu wysłuchano prasa.
T. Sztuman uciekła z porażką. Gestapo ją śladowało.
Trzymali w szpitalu i prowadzili badania.
Zmarła w szpitalu

[wg tłum. M. Friedmana z Kart Ksetowanych
przytanych z New Yorku]

Zapytanie o Kwartalnik, jak
wyglądał w 2000 roku 10 VII 2003

JN-K

T. 3346 / WSK

208

W-wa

ALTMAN Tosia

VI Fotografie

1. zdjęcie z prasy - str. 1

Janina Godgótka
ul. Piastów 16 m 34
40-868 KATOWICE

320 POLSKA

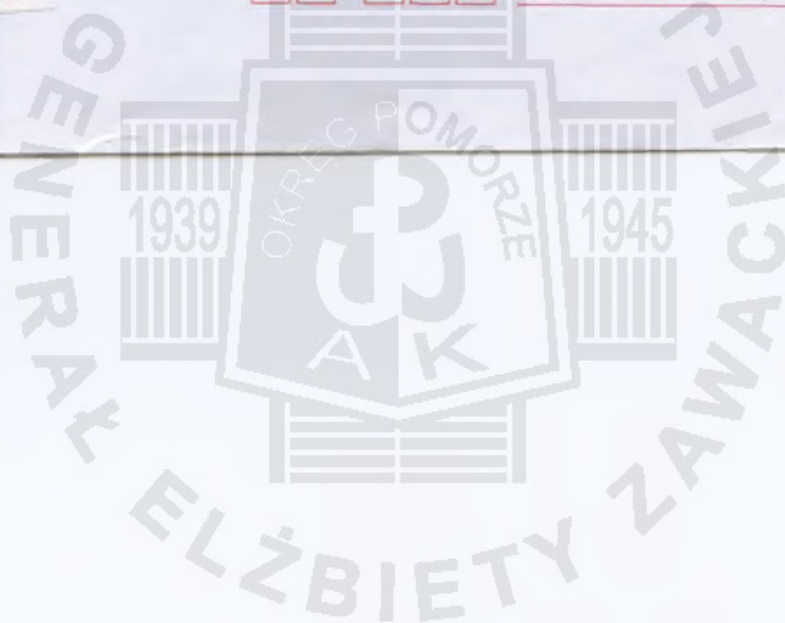
FUNDACJA

ARCHIWUM POMORSKIE
ARMII KRASOWEJ

ul. GARDARY 2

87-100 TORUŃ

40-874 Katowice 22
(Bederowiec)
R 032736

T. 3346/WSK

20B

ALTMAN Tosie

Tosia Altman (1918—1943), działaczka Haszomer Hacair, należała do kierownictwa Bloku Antyfaszystowskiego i jego bojowej organizacji, członkini Żydowskiej Organizacji Bojowej (ZOB) w getcie warszawskim. Zginęła w maju 1943 r. po „stronie aryjskiej”.

ALTMAN Tosie Tove

